

Izveštaj o radu i Predlog Finansijskog izvještaja Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2021. godinu

I IZVJEŠTAJ O RADU AGENCIJE ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO ZA 2021. GODINU u skladu sa odredbom člana 13 stav 2 Zakonu o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“, br. 30/12, 30/17 i 82/20), kojim je propisano da Agencija priprema godišnji izvještaj o radu za prethodnu godinu koji dostavlja Vladi Crne Gore na usvajanje, Agencija je pripremila Izvještaj o radu za 2021. godinu i Finansijski izvještaj Agencije za 2021. godinu. Izvještaj o radu Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2021. godinu koncipiran je u skladu sa utvrđenom metodologijom za izradu godišnjih izvještaja i sadrži poglavlja propisana članom 13 stav 3 Zakona o vazdušnom saobraćaju kojim je propisan sadržaj godišnjeg izvještaja o radu Agencije usvaja Vlada Crne Gore.

Dio II Izvještaja sadrži zakonom utvrđeni pravni položaj Agencije za civilno vazduhoplovstvo Crne Gore, kao nezavisnog pravnog lica koje vrši javna ovlašćenja u skladu sa zakonom i koje osniva Vlada Crne Gore. Agencija je samostalna u obavljanju poslova iz svoje nadležnosti i za svoj rad odgovara Vladi.

U dijelu III Izvještaja opisana je zakonom utvrđena nadležnost Agencije i njena unutrašnja organizacija, utvrđena aktom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije.

Dio IV Izvještaja opisuje aktivnosti na edukaciji zaposlenih, kao vrlo bitnom segmentu u smislu sigurnosti i bezbjednosti kompletnog vazduhoplovnog sistema u Crnoj Gori.

U okviru dijela V Izvještaja navedene su realizovane obaveze propisane zakonom i utvrđene godišnjim Programom rada Agencije za 2021. godinu. Agencija je u potpunosti realizovala obaveze u pogledu vršenja stručnog nadzora u smislu praćenja kontinuiranog ispunjavanja uslova za obavljanje vazdušnog saobraćaja i drugih djelatnosti u vazdušnom saobraćaju, kao i u pogledu certifikovanja vazduhoplovnih subjekata i vazduhoplovnog osoblja i drugih djelatnosti propisanih zakonom, koje spadaju u osnovne i najznačajnije djelatnosti Agencije. Navedene aktivnosti Agencija je realizovala saglasno odredbama Zakona o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“, br. 30/12, 30/17 i 82/20) Agencija je realizovala aktivnosti utvrđene Programom rada Agencije za 2021. godinu, u pogledu vršenja kontinuiranog i inspeksijskog nadzora, u skladu sa usvojenim Planom inspeksijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2021. godinu, kojim je utvrđen raspored i dinamika obavljanja nadzora vazduhoplovnih subjekata, a koje su vršili ovlašćeni inspektori za vazdušni saobraćaj i ovlašćena lica Agencije za vršenje kontinuiranog nadzora, u skladu sa Zakonom o vazdušnom saobraćaju, podzakonskim aktima i internim aktima Agencije za civilno vazduhoplovstvo. Dakle, Agencija je u potpunosti realizovala obaveze u pogledu vršenja kontinuiranog nadzora u smislu praćenja kontinuiranog ispunjavanja uslova na osnovu kojih je izdat sertifikat ili druga isprava, tokom čitavog perioda njegovog važenja, za obavljanje vazdušnog saobraćaja i drugih djelatnosti u vazdušnom saobraćaju, kao i u pogledu certifikovanja vazduhoplovnih subjekata i vazduhoplovnog osoblja i drugih djelatnosti propisanih zakonom, koje spadaju u osnovne i najznačajnije djelatnosti Agencije. U izvještajnom periodu Agencija je donijela 18 podzakonskih akata iz svoje nadležnosti, kojima se u najvećem dijelu preuzimaju propisi EU iz oblasti civilnog vazduhoplovstva. Takođe, u 2021. godini inspektori za vazdušni saobraćaj izvršili su značajan broj inspeksijskih nadzora i, na osnovu utvrđenog činjeničnog stanja, preduzeli upravne i druge zakonom propisane mjere i radnje. Dio VI se odnosi na preduzete aktivnosti i mjere u sprovođenju nadležnosti Agencije za civilno

vazduhoplovstvo i sadrži prikaz realizovanih obeveza Agencije posebno iskazanih za svaku unutrašnju organizacionu jedinicu. Detaljno su opisani poslovi sektora za vazduhoplovne usluge u vazдушnom prostoru, sektora za sigurnost vazdušnog saobraćaja, referata za vazduhoplovnu medicinu i odjeljenja za bezbjednost i olakšice u civilnom vazduhoplovstvu. U Djelovima VII Izvještaja o radu Agencije, koja se odnose na saradnju Agencije sa međunarodnim organizacijama i drugim nadzornim organima u inostranstvu, navedene su aktivnosti Agencije u dijelu međunarodne saradnje. U pored činjenice da je 2021. godina, kao i godina prije nje, usljed pandemije COVID-19 u bitnom bila drugačija, Agencija je na planu međunarodne saradnje nastojala održati i intenzivirati saradnju sa ICAO, ECAC, EUROCONTROL, EASA, ECAA. Agencija je sa svim nacionalnim nadzornim organima država regiona ostvarivala saradnju u dijelu obavljanja redovnih aktivnosti iz svoje nadležnosti. U dijelu VIII date su zaključne ocjene:

Agencija za civilno vazduhoplovstvo uspješno funkcioniše kao nezavisni i samostalni pravni subjekt i u potpunosti izvršava poslove u skladu sa svojim nadležnostima propisanim Zakonom o vazdušnom saobraćaju, sve međunarodne institucije konstatovale su evidentan napredak Crne Gore u oblasti vazdušnog saobraćaja.

II FINANSIJSKI IZVJEŠTAJ AGENCIJE ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO ZA 2021. GODINU

Što se tiče Finansijskog izvještaja Agencije, u toku 2021. godine ostvaren je ukupan prihod u iznosu od 3.705.521,00 eura, dok su ukupni rashodi iznosili 3.504.700,00 eura, što znači da je u poslovnoj 2021. godini Agencija ostvarila višak prihoda nad rashodima u iznosu od 166.039,00 eura.

U strukturi ukupnih prihoda najznačajniju stavku čine prihodi od rutnih naknada (73,81%), dok ostali dio čine prihodi od terminalnih naknada, naknada za izdavanje dozvola, putničkih naknada, robnih naknada, prihodi od prethodnih izvještajnih perioda, kamata i ostali prihodi.

U strukturi rashoda najveće učešće imaju bruto zarade zaposlenih u iznosu od 1.972.100,00 eura ili 55,72% ukupnih rashoda. Po strukturi troškova sledeću najvišu bilansnu stavku čine troškovi namijenjeni za traganje i spašavanje u iznosu od 568.000 eura ili 16,05% .

U strukturi rashoda troškovi za kontribucije su u iznosu od 382.583,00 eura ili 10,81% ovih troškova.

Vrijednost ukupne aktive, na bazi bilansa stanja na dan 31.12.2021. godine iznosila je 6.756.313 eura, a sastoji se od materijalne i nematerijalne imovine u iznosu od 1.318.146 eura ili 20% ukupne aktive i obrtna imovina u vrijednosti od 5.447.167 eura čini 81 % ukupne aktive i odnosi se na novčana sredstva u iznosu od 3.753.789 eura ili 69 % obrtne imovine Agencije. Od navedenog iznosa 2.703.026 eura su novčana sredstva oročena kod više poslovnih banaka. Takođe, iskazana su i potraživanja u iznosu od 1.576.692 eura – potraživanja od zaposlenih u iznosu 7.000 eura, terminalne naknade u iznosu 839.886 eura, za rutne naknade u iznosu 617.720 eura, putničke naknade u iznosu 111.615 eura, robne naknade u iznosu 521 eura.

Ukupna pasiva je u vrijednosti od 6.756.313 eura. Kapital Agencije je 5.935.701 eura i obuhvata:

- državni kapital u iznosu od 3.349.692 eura;
- revalorizacije reserve u iznosu od 248.600 eura;

- neraspoređeni dobitak u iznosu od 2.337.409 eura.

Ukupne obaveze Agencije za 2021.godine 829.612 eura to su prevashodno obaveze iz poslovanja prema Eurocontrol-u po osnovu zajma u iznosu od 30.286 eura, prema dobavljačima iznose 198.778 eura i obaveze za lična primanja i poreze i doprinese na lična primanja u iznosu od 37.590 eura i dugoročna rezervisanja u iznosu od 562.958 eura.

CRNA GORA
AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO

**FINANSIJSKI IZVJEŠTAJ AGENCIJE ZA CIVILNO
VAZDUHOPLOVSTVO
za 2021. godinu**

Podgorica, jun 2022. godine

Sadržaj

Sadržaj -----	2
Uvodne napomene -----	3
Finansijski izvještaj za 2021.godinu -----	5
1.1. Normativni okvir finansiranja Agencije -----	5
1.2. Finansijski pokazatelji poslovanja -----	6
<i>Bilans uspjeha u periodu od 01.01. do 31.12.2021.godine</i> -----	6
<i>Bilans stanja na dan 31.12.2021.godine</i> -----	134
Zaključci: -----	16

Agencija za civilno vazduhoplovstvo Crne Gore, osnovana je Odlukom o osnivanju Agencije za civilno vazduhoplovstvo („Službeni list CG“, br. 45/09), koju je donijela Vlada Crne Gore na sjednici od 02.07.2009. godine. Nadležnost Agencije utvrđena je Zakonom o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“, broj 30/12, 30/17 i 082/20).

Članom 5 Zakona o vazdušnom saobraćaju ("Službeni list CG", br. 30/12, 30/17 i 082/20) utvrđen je pravni položaj Agencije za civilno vazduhoplovstvo Crne Gore, kojim je propisano da je Agencija nezavisno pravno lice koje vrši javna ovlašćenja u skladu sa zakonom, da je osniva Vlada Crne Gore, da je samostalna u obavljanju poslova iz svoje nadležnosti i da za svoj rad odgovara Vladi.

Odredbom člana 13 stav 2 navedenog zakona propisano je da Agencija priprema godišnji finansijski izvještaj za prethodnu godinu, a stavom 2 istog člana propisano je da navedeni izvještaj, sa izvještajem nezavisnog ovlašćenog revizora, Agencija dostavlja Vladi Crne Gore do 30. juna tekuće za prethodnu godinu.

* * *

Na rad i poslovanje Agencije, osim zakona o vazdušnom saobraćaju i drugih domaćih propisa, primjenjuju se i ratifikovane međunarodne konvencije, ratifikovani međunarodni ugovori, međunarodni vazduhoplovni propisi, standardi i preporuke međunarodnih organizacija (ICAO, ECAC, EASA, EUROCONTROL, JAA, Evropske Komisije). Agencija je organizovana na način da ispunjava sve zakonske obaveze i obaveze preuzete ratifikovanim međunarodnim ugovorima, kao i obaveze koje proističu iz potpisanih sporazuma sa Evropskom zajednicom i to: Sporazuma o određenim aspektima vazdušnog saobraćaja i Multilateralnog sporazuma o uspostavljanju Zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja koji Crnu Goru u oblasti civilnog vazduhoplovstva integriše u Evropsku zajednicu. Multilateralni sporazum posebno zahtijeva harmonizaciju unutrašnje regulative u Crnoj Gori u cjelini, kao i neposrednu primjenu evropske regulative. To uključuje osnivanje i rad organa civilnog vazduhoplovstva kao nezavisnog regulatornog i nadzornog organa koji mora biti samostalan i maksimalno nezavistan u svom radu kako bi omogućio nesmetanu primjenu međunarodnih standarda u ovoj oblasti, posebno u oblasti sigurnosti i bezbjednosti vazdušnog saobraćaja.

Ovakva pozicija i status Agencije potvrđeni su i u konstatacijama i zaključcima projekta koji je finansirala **Evropska Unija - „Tehnička pomoć sektoru saobraćaja u Crnoj Gori” (Technical assistance to transport sector, Montenegro, Europeaid-127318/C/CER/ME)**.

U rezimeu Finalnog izvještaja projekta, objavljenog u decembru 2011. godine nalazi se i dio koji se odnosi na Agenciju za civilno vazduhoplovstvo:

„ ACV je doživjela značajnu porast u kompetenciji i kvalitetu rada i potrebno je da sačuva svoju poziciju nezavisnosti u svojim aktivnostima i finansiranju, kao i da bude odgovorna za svoj rad isključivo Vladi. To je potrebno kako bi zadržala trenutno kompetentno osoblje, tj da očuva kompetenciju same Agencije. U suprotnom, Agencija bi imala nedostatak profesionalnog kadra koji bi doveo do smanjenja kompetencije i njene pravne misije te se tako ugrozila sigurnost i bezbjednost vazdušnog saobraćaja u Crnoj Gori. Takođe, mora se uspostaviti transparentna finansijska održivost Agencije koja je u skladu sa preporukama ICAO i EU”.

U skladu sa međunarodnim standardima i zakonskim rješenjima omogućeno je stabilno i održivo finansiranje Agencije. Imajući u vidu značaj Agencije za implementaciju sistema sigurnosti i bezbjednosti u vazdušnom saobraćaju i potrebe održavanja njene stabilnosti, kao i jedinstvenu

specifičnost u načinu finansiranja, država je posebnim zakonom izuzela Agenciju iz sistema ograničavanja zarada.

U Izvještaju sa misije Crne Gore (6 – 7. decembra 2016. godine) koji je urađen u okviru projekta „EASA program o civilnom vazduhoplovstvu EASA – IPA 3“, koji finansira Evropska unija, a sprovodi Evropska agencija za sigurnost vazdušnog saobraćaja – EASA, tretirano je i finansiranje Agencije za civilno vazduhoplovstvo. U pomenutom izvještaju konstatovano je sljedeće:

„Trenutna šema finansiranja obezbjeđuje adekvatno pokrivanje potreba poslovanja Agencije (plate, ulaganje u potrebnu opremu, operativni troškovi), čime se omogućava da Agencija vrši svoje poslove uz stabilne finansijske resurse.

Veoma je važno napomenuti da je Vlada oslobodila Agenciju za civilno vazduhoplovstvo restriktivnih mjera u pogledu ograničenja zarada. Takva politika je do sada omogućila uspješno funkcionisanje Agencije, zapošljavanje i zadržavanje stručnog osoblja i doprinijela jačanju vazduhoplovne sigurnosti u Crnoj Gori, i takav trend bi trebalo nastaviti u budućnosti.“

Pozicioniranost Agencije potvrđena je i iz Ujedinjenih nacija i Evropske komisije krajem 2018. godine. Tako je iz Biroa za vazdušnu plovību **ICAO u Montrealu** potvrđeno da je crnogorsko civilno vazduhoplovstvo dobro uređeno kroz postojeći zakonodavni okvir, da je od suštinskog značaja da se zadrži postojeći regulatorni okvir u odnosu na Agenciju i da nezavisna i autonomna Agencija za civilno vazduhoplovstvo u velikoj mjeri doprinosi povećanju sigurnosti vazdušnog saobraćaja. Istovremeno podsjećaju da je „Vlada dužna da nastavi sa politikom podrške Agenciji kroz stvaranje uslova za statusno-pravnu nezavisnost, stabilne uslove finansiranja adekvatnih zarada zaposlenih koje omogućavaju obezbjeđivanje kvalifikovanog i kompetentnog osoblja, stalne obuke i jačanje kompetencija.“

Direktor Direktorata za mobilnost i transport **Evropske komisije** je istakao značajan napredak koji je ostvarila crnogorska Agencija za civilno vazduhoplovstvo u oblasti regulatornog i sigurnosnog nadzora, čime je uspostavljena čvrsta reputacija za Agenciju u Evropi i šire, napominjući da je važno da Agencija bude u stanju da djeluje u cjelosti i nezavisno u okviru garancija propisanih važećom legislativom.

Pandemija COVID-19 uzrokovala je globalnu zdravstvenu i ekonomsku krizu koja višestruko premašuje sve prethodne krize u poslednjih sto godina, a najteže posljedice, prema procjenama relevantnih međunarodnih organizacija, trpe vazduhoplovni subjekti i organizacije iz oblasti turizma. Zbog ogromnih finansijskih problema čak je i Eurokontrol u prethodnom periodu bio prinuđen da se kreditno zaduži kod konzorcijuma evropskih banaka kako bi održao svoje finansije i spriječio raspad centralizovanog sistema operacija u Evropi.

Poseban akcenat stavljen je na finansijski aspekt jer je najveći problem sa kojim se suočava cjelokupna avio industrija – likvidnost. Izuzetno teška situacija u vrijeme pandemija COVID-19 negativno se odrazila i na vazduhoplovne subjekte u Crnoj Gori. Samo zahvaljujući domaćinskom ponašanju u prethodnim godinama i formiranju određenog iznosa sredstava u rezervi, Agencija je uspjela da se bez pomoći države do sada nosi sa finansijskom krizom. Sve u svemu, ogromna kriza u evropskom vazdušnom saobraćaju ozbiljno je uticala i na Agenciju za civilno vazduhoplovstvo. No, bez obzira na to, Agencija preduzima sve mjere da održi finansijsku stabilnost i izvršava osnovnu misiju – održavanje planiranog nivoa sigurnosti i bezbjednosti vazdušnog saobraćaja u Crnoj Gori.

U 2021. godini podaci iz bilansa uspjeha za 2021. godinu, bilježe prihode poslovanja Agencije u iznosu od 3.705.521 eura i rashode poslovanja u iznosu od 3.539.482 eura, čime je ostvaren višak prihoda nad rashodima u iznosu od 166.039 eura

1.1. Normativni okvir finansiranja Agencije

Način finansiranja Agencije je propisan članom 13 stav 1 Zakona o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG, broj 30/12, 30/17 i 082/20), kojim je propisano da se sredstva za obavljanje djelatnosti i razvoj Agencije obezbjeđuju iz:

- 1) naknada za izdavanje licenci, sertifikata, uvjerenja, potvrda, dozvola i godišnjih naknada, u skladu sa ovim zakonom;
- 2) dijela rutne i terminalne naknade iz člana 112 stav 5 ovog zakona;
- 3) dijela naknade koju plaćaju vazdušni prevoznici po toni prevezenog tereta u civilnom vazdušnom saobraćaju;
- 4) dijela naknade koju plaćaju putnici u civilnom vazdušnom saobraćaju u odlasku;
- 5) drugih izvora u skladu sa zakonom.

1.2. Finansijski pokazatelji poslovanja

Bilans uspjeha u periodu od 01.01. do 31.12.2021. godine

U toku 2021. godine, Agencija je ostvarila ukupan prihod u iznosu 3.705.521 eura, dok su ukupni rashodi iznosili 3.539.482 eura što znači da je u poslovnoj 2021. godini, Agencija ostvarila višak prihoda nad rashodima u iznosu od 166.039 eura.

Tabela 1: Bilans uspjeha - BU 2021

red. Br.	Pozicija	Tekuća godina	Prethodna godina
1	Prihod	3.696.790	2.099.838
2	Poslovni prihodi	3.636.194	1.828.433
3	Ostali poslovni dobici	60.596	271.405
4	Troškovi materijala	-28.503	-28.563
5	Troškovi zaposlenih	-2.127.459	-1.974.810
6	Amortizacija	-179.006	-121.768
7	Umanjenje vrijednosti nekretnina, postr i op	-	-
8	Ostali poslovni rashodi	-1.191.060	-745.588
	Profit od poslovnih aktivnosti	170.762	(770.891)
9	Neto finansijski prihod/rashodi	3.490	2.824
10	Ostali rashodi	-8.213	-48.717
11	Porez na dobitak	-	-
12	Neto dobitak/gubitak od diskontinuiranog poslov.	-	-
	Neto profit za obračunski period	166.039	(816.784)
13	Pripada:	-	-
14	Vlasnicima kapitala pravnog lica	-	-
15	Manjinski interes	-	-

Prihodi Agencije za 2021. godinu

Ukupni prihodi Agencije za civilno vazduhoplovstvo u 2021. godini iznosili su 3.705.521 eura. Na osnovu podataka prikazanih u **tabeli 1** (bilans uspjeha) može se zaključiti da su ukupni prihodi u 2021. godini za oko 6 % veći od planiranih. U strukturi ukupnih prihoda najznačajniju stavku čine prihodi od rutnih naknada oko 74%, zatim slijede prihodi od terminalnih naknada sa oko 5%, prihodi iz drugih izvora u skladu sa Zakonom (naknade za plovidbenost i pregled vazduhoplova, naknade za AOC i naknade za izdavanje dozvola, prihodi od putničkih naknada i prihodi od robnih naknada) sa oko 19%, dok prihodi od kamata i drugi prihodi čine oko 2% ukupnih prihoda.

Strukturi prihoda po najznačajnijim stavkama prikazana je u **tabeli 2**.

Tabela 2: Ostvareni prihodi u toku 2021. godine

Vrste prihoda	Iznos (€)	%
Prihodi od rutnih naknada ¹	2.734.948	73,81
Prihodi od terminalnih naknada ²	205.384	5,54
Prihodi od naknada za izdavanje dozvola, licen, uvjer. pilot ³	56.260	1,52
Prihodi od putničkih naknada ⁴	637.008	17,19
Prihodi od robnih naknada	2.594	0,07
Prihodi iz prethodnih izvještajnih perioda ⁵	53.562	1,45
Ostali prihodi	7.034	0,19
Prihodi od kamata	8.731	0,24
Ukupno	3.462.502	100

¹ **Prihodi od rutnih naknada** – Prihod od rutnih naknada od EUROCONTROL-a za 2021. godinu ostvaren je u iznosu od 2.734.948 eura. Prihod od rutnih naknada (u članu 112 stav 5 Zakona o vazdušnom saobraćaju) utvrđuju se prema troškovnim bazama u zajedničkoj naplatnoj zoni „Srbija-Crna Gora-KFOR“ (nekada naplatna zona Beograd) pri čemu su civilne vazduhoplovne vlasti, kao i provajderi SMATSA i Hungaro Control, u izradi troškovne baze dužni da se striktno pridržavaju Načela za utvrđivanje jedinične cijene za rutne naknade koje je propisao EUROCONTROL-Brisel i koje su države prihvatile članstvom.

Načela se u cjelini odnose na en-route objekte, opremu i vazduhoplovne usluge za koje je svaka država odgovorna na osnovu ICAO Sporazuma o regionalnoj vazdušnoj navigaciji i pridruženog Plana regionalne vazdušne plovidbe.

Prilikom planiranja finansijskih izvještaja mora se voditi računa o principima EUROCONTROL-a koji se odnose na samostalnost i nezavisnost u finansiranju. Ukoliko bi se odstupilo od tih principa, moglo bi doći do ugrožavanja ovog izvora sredstava, jer se ona ne mogu koristiti u bilo koje druge svrhe, osim za unapređenje i bezbjednost funkcionisanja vazdušnog saobraćaja

Finansijski izvještaji Agencije dostavljaju se i Centralnom birou za naplatu rutnih naknada EUROCONTROL-a (odnosno Međunarodnim udruženjima avio prevoznika-IATA i Međunarodnoj asocijaciji avio-prevoznika-IACA). Finansijsko planiranje se obavlja, u skladu sa prihvaćenim principima zajedničkog sistema naplate rutnih naknada za period od narednih 5 (pet) godina, pri čemu se na multilateralnim pregovorima u Briselu, sa predstavnicima EUROCONTROLE, IATA i Evropske komisije (održavaju se dva puta godišnje – juna i novembra mjeseca na sjednici Proširenog komiteta EUROCONTROL), razmatraju i prihvataju planirani troškovi koji se odnose na rutne usluge za narednu godinu svake zemlje članice pojedinačno.

Kontrolisani vazdušni prostor naplatne zone Srbije-Crne Gore-KFOR-a okvimo čini 1% svih naplatnih zona država članica EUROCONTROL-a. Do jedinične cijene za rutne naknade na osnovu koje se naplaćuju usluge, dolazi se sabiranjem troškovnih baza zajedničke naplate zone Srbije-Crne Gore -KFOR-a u skladu sa metodom pune naknade troškova (full-cost recovery, prema tački 1.3.1 Načela za utvrđivanje jedinične cijene za rutne naknade). Za potrebe utvrđivanja konačne jedinične cijene na ovako sabrane troškovne baze dodaju se EUROCONTROL troškovi, utvrđeni u skladu sa istim pravilima.

Tako utvrđena baza troškova predmet je razmatranja na Proširenom odboru za rutne naknade (Enlarge committee) koji nakon konsultacije sa korisnicima usluga prihvata ili zahtijeva korekciju troškovne baze. Konsultacije se obavljaju dvije sedmice prije navedenih rokova, a korisnici usluga bi podatke morali dobiti 10 dana prije konsultacije.

Nakon što utvrđenu cijenu prihvati Prošireni odbor za rutne naknade, konačnu odluku donose Privremeni Savjet i Stalna komisija EUROCONTROL-a. Ove odluke se donose krajem decembra svake godine za narednu godinu, a radi operativnosti sredstava početkom godine potpisuje se Protokol o instrukcijama za raspodjelu rutnih naknada između učesnika u zajedničkoj naplatnoj zoni Srbije-Crne Gore-KFOR. Države članice, odnosno korisnici ovih sredstava dužni su da EUROCONTROL-u plaćaju godišnje kontribucije.

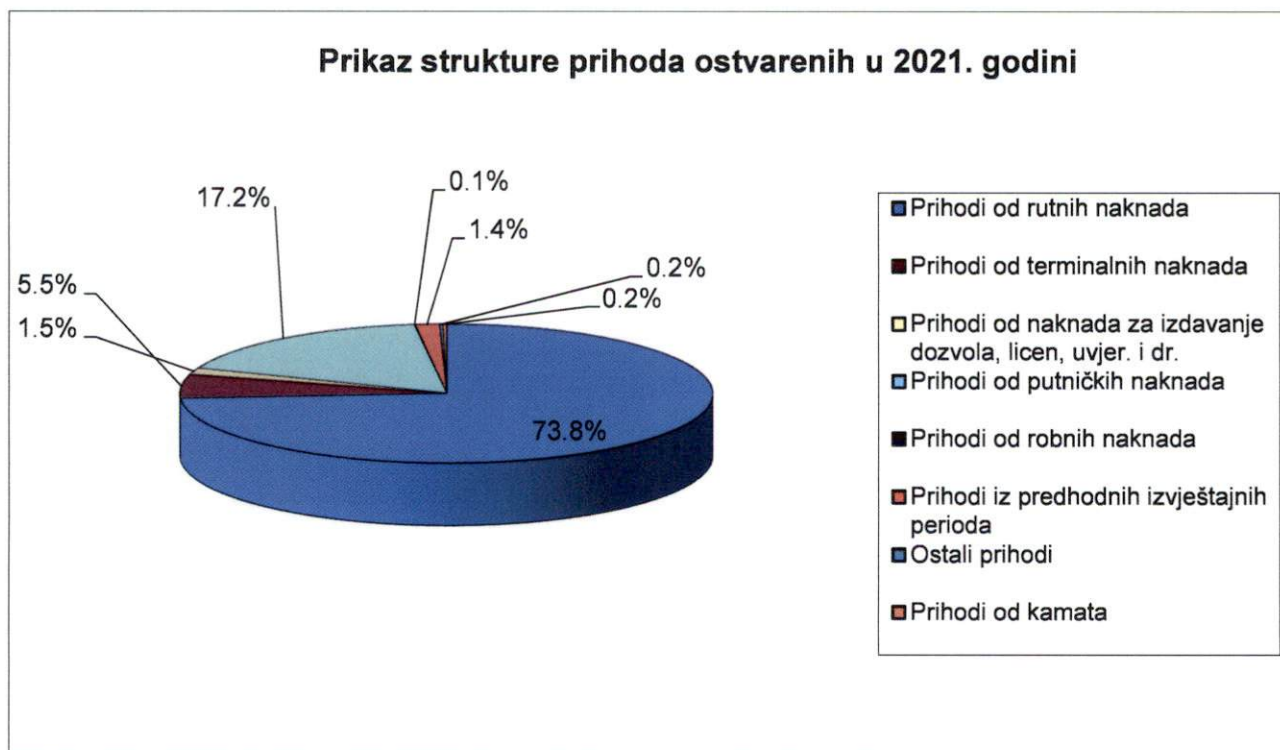
² **Prihod od terminalnih naknada** - Prihod od terminalnih naknada u 2021. godini ostvaren je u iznosu od 205.384 eura. Zakonom je propisano da ove naknade plaćaju korisnici usluga u vazdušnoj plovidbi i njihov iznos se utvrđuje u skladu sa članom 9 Odluke o načinu obračuna terminalne naknade za korišćenje usluga u vazdušnoj plovidbi („Službeni list CG“ broj 53/19) i Sporazumu o regulisanju međusobnih prava i obaveza po osnovu učešća u raspodjeli prihoda od terminalnih naknada. Navedenim odlukom je propisano da visina ove naknade za vazduhoplove koji polijeću ili slijeću na Aerodrom Podgorica (LYPG) i Aerodrom Tivat (LYTV), kao prihod Agencije za civilno vazduhoplovstvo, naplaćuje Kontrola letenja Srbije i Crne Gore SMATSA doo Beograd, od operatora vazduhoplova udjelom od 10% od iznosa naplaćenih terminalnih naknada.

³ **Prihodi od naknada za izdavanje operativne licence, sertifikata, odobrenja i dozvola u vazdušnom saobraćaju**- Prihodi od naknada za izdavanje operativne licence, sertifikata, odobrenja i dozvola u vazdušnom saobraćaju ostvareni su u 2021. godinu u iznosu od 56.260 eura, utvrđuju se na osnovu Pravilnika o visini naknada za izdavanje operativne licence, sertifikata, odobrenja i dozvola u vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“, broj 01/20).

⁴ **Prihod od putničkih naknada** – Prihod od putničkih naknada u 2021. godini ostvaren je u iznosu od 637.008 eura utvrđuje se na osnovu Pravilnika o visini i načinu naplate naknade po toni prevezenog tereta i po odlazećem putniku u vazdušnom saobraćaju („Službeni list Crne Gore“, br. 072/20 od 19.07.2020. godine), dok su prihodi od robnih naknada u 2021. godinu ostvareni u iznosu od 2.594 eura.

⁵ **Prihodi iz prethodnih izvještajnih perioda** uglavnom se odnose na naplaćene prihode po osnovu rutnih naknada iz prethodnih godina u iznosu od 53.562 eura.

1Grafika 1: Prikaz strukture prihoda ostvarenih u 2021. godini

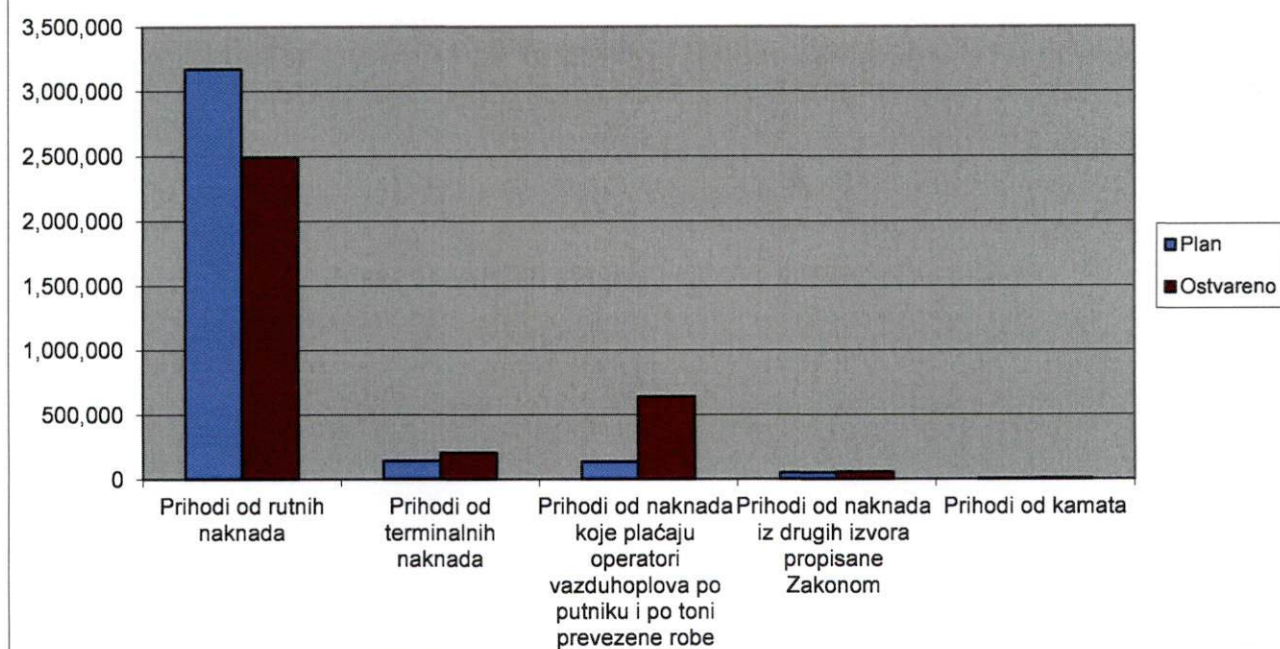

U tabelarnom prikazu dati su ključni pokazatelji poslovanja i njihovo poređenje sa planom:

Tabela 3: Odnos ostvarenih i planiranih prihoda u toku 2021. godine

Vrste prihoda	Plan	Ostvareno	Index
Prihodi od rutnih naknada	3.171.500	2.734.948	86
Prihodi od terminalnih naknada	143.000	205.384	144
Prihodi od naknada koje plaćaju operatori vazduhoplova po putniku i po toni prevezene robe	135.200	639.602	473
Prihodi od naknada iz drugih izvora propisane Zakonom (operativne licence, sertifikati, odobrenja, dozvole i dr)	50.000	56.260	113
Prihodi od kamata	5.000	8.731	175

Prikaz ostvarenih prihoda i njihovo poređenje sa planom

Upoređujući ukupno ostvarene prihode sa planiranim po pojedinim stavkama može se zaključiti da je ostvareni prihod od rutnih naknada za 14% manji od planiranog za 2021. godinu, prihodi od terminalnih naknada za 44% veći od planiranih, prihodi od robnih i putničkih naknada za 373% veći od planiranih dok su prihodi od naknada iz drugih izvora propisanih Zakonom (pregled vazduhoplova, plovidbenost, izdavanje dozvola) za 13% veći od planiranih, zatim prihodi od kamata koji su za 75% veći od planiranih. Na osnovu prethodno pomenutog proizilazi:

Prihod od rutnih naknada za 2021. godinu doznačen od Eurocontrol-a u iznosu od 2.734.948 eura čine oko 74% ukupnih prihoda ili 86% ostvarenih u odnosu na planirane. **Ovakav procenat naplate ovih prihoda može se smatrati zadovoljavajućim imajući u vidu činjenicu da su za 14% manji od planiranih, nakon što je u aprilu 2020. godine avio saobraćaj gotovo u potpunosti bio zaustavljen usled covid krize.** Treba imati u vidu da se naplata ovih prihoda u normalnim okolnostima ostvaruje posebnom dinamikom. Njihova naplata je posebno usporena u prvoj polovini godine, naročito u prva tri meseca. Isto tako procenat naplate zavisi i od obima ostvarenog saobraćaja kao i od uspešnosti naplate odnosno solventnosti avio prevoznika.

Prihod od terminalnih naknada u 2021. godini je ostvaren u iznosu od 205.384 eura ili oko 5 % ukupnih prihoda ili 44% više ostvarenih u odnosu na planirane. Ostvareni prihod od terminalnih naknada odnosi se na 2021. godinu (uključujući i naplaćene prihode iz ranijih godina) i naplaćen je na osnovu zaključenog sporazuma i aneksa sporazuma između Agencije i SMATSA-e doo za 2021. godinu. Takođe, evidentno je da će se jedan dio terminalnih naknada koje je SMATSA doo realizovala u 2021. godini, naplatiti u 2022. godini na osnovu potpisanih odgovarajućih akata između Agencije za civilno vazduhoplovstvo i SMATSA-e doo Beograd.

Prihod od putničkih i robnih naknad u 2021. godini, ostvaren je u iznosu od 639.601 eura ili oko 17% ukupnih prihoda i veći su za 373% od planiranih.

Prihodi od naknada iz drugih izvora propisane Zakonom (operativne licence, sertifikati, odobrenja, dozvole i dr) ostvareni su u iznosu od 56.260 eura ili oko 1% ukupnih prihoda, veći su za 13% od planiranih.

Prihod od kamata za 2021. godinu je ostvaren u iznosu od 8.731 eura na oročene depozite kod Hipotekarne banke, Erste banke i Prve banke.

Dakle, Agencija je pravni subjekat koji se dominantno finansira iz međunarodnih izvora, dugoročno gledano, a imajući u vidu strukturu prihoda ostvarenih u 2021. godini, nameće se potreba za što većim učešćem ostalih zakonom predviđenih prihoda u odnosu na do sada dominantne prihode od rutnih naknada.

Rashodi Agencije za 2021. Godinu

Ukupni rashodi Agencije u izvještajnom periodu, iznosili su 3.539.482 eura. Na osnovu sumirano prikazanih podataka u **tabeli 1** (bilans uspjeha) može se zaključiti da su ukupni rashodi za oko 1 % manji u odnosu na planirane za 2021. godinu u iznosu od 3.504.700 eura.

U strukturi rashoda najveće učešće imaju bruto troškovi zaposlenih (bruto zarade i ostala lična primanja zaposlenih sa svim troškovima vezanih za poreze i doprinose na teret poslodavca, ugovori o pružanju usluga, naknade članovima Savjeta, službena putovanja zajedno sa troškom prevoza) u iznosu od 2.127.459 eura ili 60% ukupnih rashoda.

Po strukturi rashoda sledeću najvišu bilansnu stavku čine **ostali troškovi** poslovanja u iznosu od 1.191.060 eura ili 34% ukupnih rashoda. U tim troškovima najveće učešće ostvaruju troškovi kontribucija Eurocontrolu u iznosu 382.583 eur ili 32%, troškovi traganja i spašavanja u iznosu 568.000 eur ili 48%, troškovi zakupnina u iznosu 54.101 eur ili 5%, troškovi neproizvodnih usluga u iznosu 52.088 eur ili oko 5%.

Trošak amortizacije stalnih sredstava u 2021 godine iznosi 179.006 eura ili 5% ukupnih rashoda.

Struktura rashoda po najznačajnijim stavkama prikazana je u **tabeli 4**.

Tabela 4: Ostvareni rashodi u toku 2021. godine

Vrste rashoda	Ostvareno	%
bruto zarade zaposlenih i ostala lična primanja ⁶	1.972.100	55,72
bruto naknade članovima Savjeta	105.420	2,98
bruto naknade za ugovore o pružanju usluga	63.754	1,80
bruto naknade po isteku mandata	30.962	0,94
troškovi službenih putovanja ⁷ (dnevnice, prevoz, smještaj)	18.766	0,53
troškovi za članarine međ.org ⁸	382.583	10,81
troškovi za materijal i usluge i istali poslovni rashodi ⁹	207.301	5,86
troškovi traganja i spašavanja (SAR) ¹⁰	568.000	16,05
troškovi jednokratnih pomoći i donacija ¹¹	11.590	0,33
Amortizacija	179.006	5,06
Ukupno	3.539.482	100

⁶ **Bruto zarade zaposlenih i ostala lična primanja** (doprinosi iz i na zarade) ostvarene su u iznosu od 1.972.100 eura ili oko 56% ukupnih rashoda Agencije, na nivou su planiranih troškovo zarada i ostalih ličnih primanja za 2021. godinu.

⁷ **Troškovi službenih putovanja** obuhvataju troškove službenih putovanja u zemlji i inostranstvu (prevoz, dnevnice i smještaj), ostvareni su u iznosu od 18.766 eura ili oko 1% ukupnih rashoda i manji su za 69% od planiranih za 2021. godinu, uglavnom budu rezultat velikog broja obavezujućih aktivnosti zaposlenih u međunarodnim vazduhoplovnim stručnim asocijacijama i organizacijama kao i prisustvovanjem stručnim seminarima i specijalističkim obukama. Neznatni troškovi ostvareni u 2021. godini, rezultat su pandemije izazvane virusom covid -19, koja je prevashodno zaustavila službena putovanja u inostranstvo, tako da su se svi sastanci i poslovne saradnje odvijale putem video konferencija.

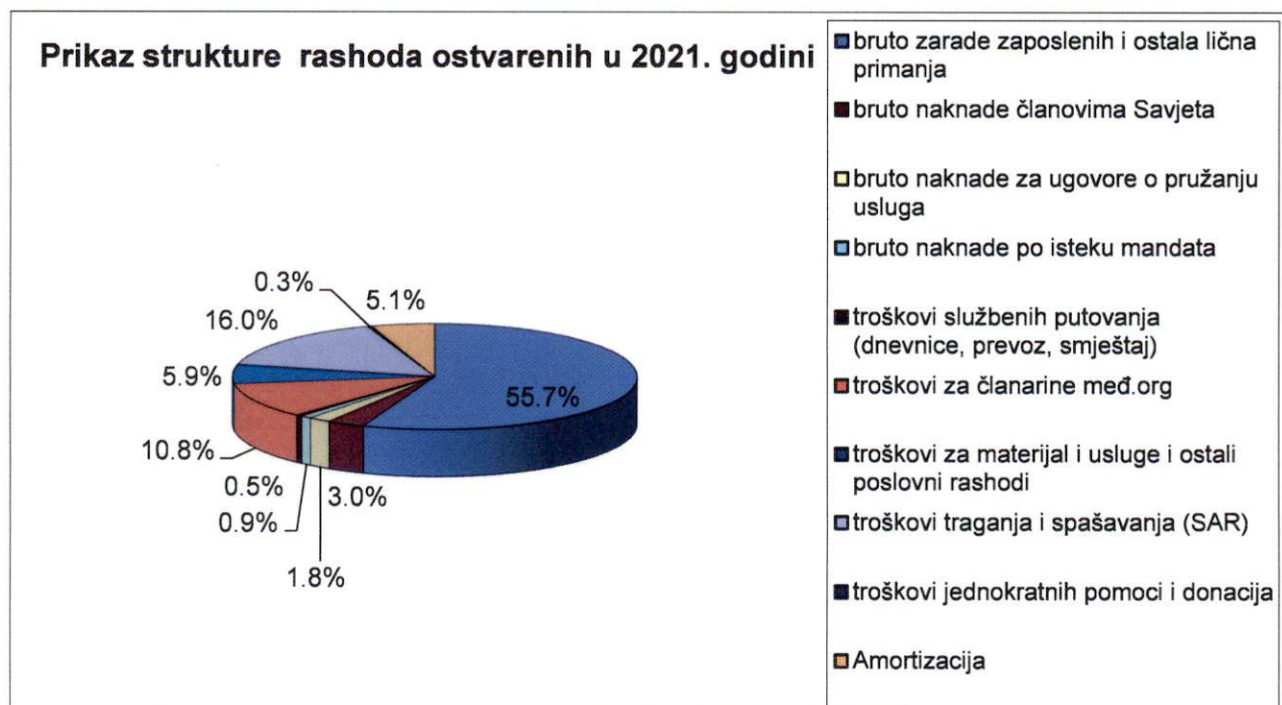
⁸ **Troškovi za članarine međ.org.** obuhvataju troškove članstva Agencije za civilno vazduhoplovstvo u međunarodnim institucijama, trošak za 2021. godinu se odnosi na trošak-kontribucije Eurocontrol-u, Brisel, ostvaren u iznosu od 382.583 eura ili oko 11% ukupnih rashoda, što je za 1% više nego što je planirano za 2021. godinu.

⁹ **Troškovi za materijal i usluge i ostali poslovni rashodi** obuhvataju troškove kancelarijskog materijala, reklamnog materijala, sitnog inventara, troškove goriva, električne energije i vode, troškove održavanja osnovnih sredstava, troškove reprezentacije, premije osiguranja zaposlenih, proviziju platnog prometa, troškove telefonskih i poštanskih i drugih transportnih usluga, neproizvodne usluge i ostale troškove, odnosno ostala poslovna terećenja. Za navedene potrebe ostvaren je trošak u iznosu od 207.301 eura, što je za 47% manje u odnosu na planirane za 2021. godinu. U strukturi ovih rashoda značajne uštede ostvarene su kod troškova materijala i to: kancelarijskog materijala i ostalog potrošnog materijala planiranog sa 30.000 eura, a ostvarenih sa 13.303 eura ili 56% manje od plana, PTT usluga planiranih sa 51.000 eura, a ostvarenih sa 32.286 eura ili 37% manje od plana. Troškovi održavanja osnovnih sredstava su planirani sa 48.400 eura, a ostvareni sa 27.899 eura ili 42% manje u odnosu na planirane, trošak reprezentacije planiran sa 21.000 eura, a ostvaren sa 9.327 eura ili 56% manje od planiranog, dok su troškovi platnog prometa u zemlji i inostranstvu planirani sa 16.000 eura, a ostvareni sa 10.947 eura i manji su za 32% od plana, troškovi osiguranja zaposlenih planirani u iznosu od 35.000 eura, a ostvareni sa 29.819 eura, manji su za 15% od planiranih zatim usluge odnosa s javnošću planirane u iznosu od 29.000 eura, a ostvarene u iznosu od 19.299 eura ili 33% manje od plana, trošak obuke i edukacije zaposlenih planiran u iznosu od 19.000 eura, ostvaren u iznosu od 3.043 eura ili 84% manji od planiranog i ostali troškovi.

¹⁰ **Troškovi za traganje i spašavanje (SAR)** ostvareni su u iznosu od 568.000 eura ili 16% ukupnih rashoda, veći su za 43% u odnosu na planirane troškove SAR-a za 2021. godinu u iznosu od 396.363 eura.

¹¹ **Troškovi jednokratnih pomoći i donacija** ostvareni su u iznosu od 11.590 eura ili 0,33% ukupnih troškova, i manji su su za 69% od planiranih za 2021. godinu.

Grafika 2: Prikaz strukture rashoda ostvarenih u 2021. godini

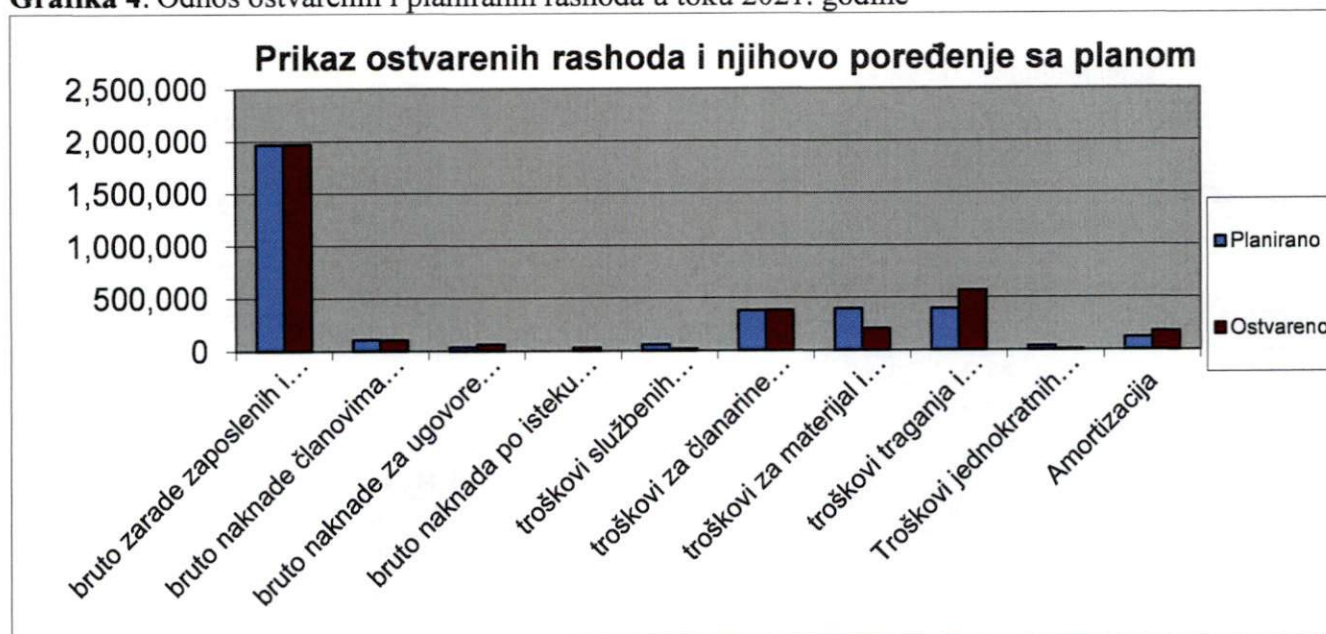

U tabelarnom prikazu dati su ključni pokazatelji poslovanja i njihovo poređenje sa planom:

Tabela 5: Odnos ostvarenih i planiranih rashoda u toku 2021. godine

Vrste rashoda	Plan	Ostvareno	Index
bruto zarade zaposlenih i ostala lična primanja	1.969.518	1.972.100	100
bruto naknade članovima Savjeta	109.019	105.420	97
bruto naknade za ugovore o pružanju usluga	39.000	63.754	163
bruto naknada po isteku mandata	-	30.962	-
troškovi službenih putovanja (dnevnice, prevoz, smještaj)	60.000	18.766	31
troškovi za članarine međ.org	380.000	382.583	101
troškovi za materijal i usluge i ostali poslovni rashodi	393.800	207.301	53
troškovi traganja i spašavanja (SAR)	396.363	568.000	143
Troškovi jednokratnih pomoći i donacija	37.000	11.590	31
Amortizacija	120.000	179.006	149

Grafika 4: Odnos ostvarenih i planiranih rashoda u toku 2021. godine

Analizom ostvarenih rashoda u odnosu na planirane, evidentno je da je gotovo u svim najvažnijim stavkama, došlo do manjeg ostvarenja rashoda, nego što je to planirano. To pokazuje da je poslovna politika Agencije vodila računa o racionalizaciji svih troškova, sa jasnim trendom domaćinskog upravljanja sredstvima.

Realizacija Plana investicija za 2021. Godinu

Na osnovu Odluke Savjeta Agencije za civilno vazduhoplovstvo broj: 01/1-014/20-1904/1 od 21.12.2020. godine, utvrđen je Finansijski plan za 2021. godinu, a njegov sastavni dio čini i Plan investicija za 2021. godinu.

Planom investicija za 2021. godinu obuhvaćeno je deset investicija ukupne vrijednosti 158.450 eura od čega su realizovane četiri investicije ukupne vrijednosti od 60.655,85 eura.

- 1) Softver za administraciju, monitoring i update radnih stanica i servera 3.412,20 € od ČIKOM d.o.o., Podgorica, po ugovoru broj: 08/1-426/21-1059/6 od 27.07.2021. godine;
- 2) Softver za generisanje ispita za pilote 11.911,24 € od LPLUS GmbH, Bremen (Njemačka), po ugovoru broj: 08/1-426/21-1656/6 od 17.12.2021. godine;
- 3) Nabavka serverske opreme i rezervnih djelova informacionog sistema 43.293,80 € od ČIKOM d.o.o., Podgorica, po ugovoru broj: 08/1-426/21-1301/10 od 23.12.2021. godine;
- 4) Nabavka kancelarijskog namještaja 2.038,61 € po predračunu DR TRADE iz Podgorice, broj: 10-566 od 27.12.2021. godine.

Ostale planirane investicije za 2021. godinu nijesu realizovane, jer se procijenilo da njihovu realizaciju treba odložiti za naredni period prije svega zbog pandemije izazvane virusom COVID -19 koja je drastično uticala na smanjenje investicija koje zato predstavljaju dio plan investicija za 2021. godinu uz očekivanje novih procjena za pojedine vrste investicija.

Tabela 6: Bilans stanja – BS 2021

red. Br.	Pozicija	Tekuća godina	Prethodna godina
	AKTIVA	-	-
	Stalna imovina	1.318.146	1.433.174
1	Neuplaćeni upisani kapital	-	-
2	Nematerijalna imovina	69.509	63.995
3	Nekretnine, postrojenja i oprema	1.248.637	1.369.179
4	Stalna imovina namijenjena prodaji	-	-
5	Dugoročna potraživanja	-	-
6	Dugoročni finansijski plasmani	-	-
7	Odloženi porezi	-	-
	Obrtna imovina	5.447.167	5.045.034
8	Zalihe	180	180
9	Potraživanja od kupaca	1.576.692	1.301.013
10	Kratkoročni finansijski plasmani	2.703.027	2.803.027
11	Gotovina i gotovinski ekvivalenti	1.050.763	727.701
12	Unaprijed plaćeni troškovi	116.505	118.802
13	Obračunati nenaplaćeni prihodi	-	94.811
14	Ostala obrtna imovina	-	-
	Ukupna aktiva	6.756.313	6.478.208
	PASIVA	-	-
	Kapital i reserve	5.935.701	5.769.662
15	Državni capital	3.349.692	3.349.692
16	Emisiona premija	-	-
17	Revalorizaciona rezerva	248.600	248.600
18	Ostale reserve	-	-
19	Neraspoređeni dobitak	2.337.409	2.171.370
20	Manjinski interes	-	-
	Dugoročne obaveze	593.244	123.816
21	Dugoročne obaveze	30.286	90.858
22	Odloženi porezi	-	-
23	Dugoročna rezervisanja	562.958	32.958
24	Ostale dugoročne obaveze	-	-
25	Odloženi prihodi	-	-
	Kratkoročne obaveze	236.368	584.730
26	Kratkoročne obaveze iz poslovanja	235.857	221.277
27	Kratkočne finansijske obaveze	-	363.431
28	Tekući dio dugoročnih kredita	-	-
29	Obaveze za poreze	511	22
30	Obaveze za dividend	-	-
31	Kratkoročna rezervisanja	-	-
32	Obračunate obaveze	-	-
	Ukupna pasiva	6.756.313	6.478.208

Vrijednost **ukupne aktive**, na bazi bilansa stanja na dan 31.12.2021. godine iznosila je 6.756.313 eura, a sastoji se od:

- materijalne i nematerijalne imovine u iznosu od 1.318.146 eura ili 20 % ukupne aktive;
- obrtna imovina u vrijednosti od 5.447.167 eura ili 81 % ukupne aktive i odnosi se na novčana sredstva u iznosu od 3.753.789 eura ili 69 % obrtne imovine Agencije od navedenog iznosa sredstva u iznosu od 2.703.026 eura, čine novčana sredstva oročena kod više poslovnih banaka.

Takođe, iskazana su potraživanja u iznosu od 1.576.692 eura – potraživanja od zaposlenih u iznosu 7.000 eura, terminalne naknade u iznosu 839.886 eura, rutne naknade u iznosu 617.420 eura, putničke naknade u iznosu 111.615 eura, robne naknade u iznosu 521 eura.

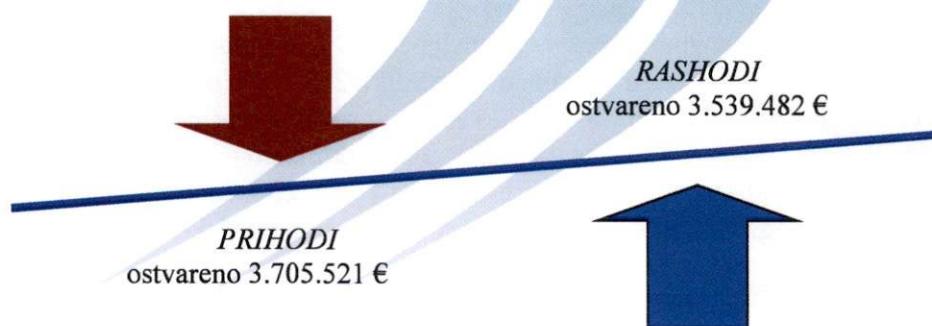
Vrijednost **ukupne pasive na dan 31.12.2021. godine** iznosila je 6.756.313 eura. Kapital Agencije je 5.935.701 eura ili 88% ukupne pasive i obuhvata:

- državni kapital u iznosu od 3.349.692 eura;
- revalorizacione rezerve u iznosu od 248.600 eura;¹²
- neraspoređeni dobitak u iznosu od 2.337.409 eura.

Ukupne obaveze Agencije za 2021. godinu iznose 829.612 eura to su prevashodno obaveze iz poslovanja prema Eurocontrol-u po osnovu zajma u iznosu od 30.286 eura, dobavljačima za račune iz decembra 2021. godine, koji su plaćeni u januaru 2021. godine u iznosu od 198.778 eura i obaveze za licna primanja i poreze i doprinose na lična primanja u iznosu 37.590 eur i dugoročna rezervisanja u iznosu od 562.958 eura.¹³

* * *

Ukupno posmatrano Agencija za civilno vazduhoplovstvo u poslovnoj 2021. godini ostvarila je ukupan prihod u iznosu od 3.705.521 eura, dok su ukupni rashodi iznosili 3.539.482 eura, što znači da je **ostvarena pozitivna razlika u iznosu od 166.039 eura.**

Takođe, zahvaljujući finansijskim sredstvima koje je iz prethodnih godina Agencija akumulirala kao rezervu, navedena zdravstvena, ekonomska i finansijska kriza nije prouzrokovala nelikvidnost Agencije. Uz pomenuti povoljni kredit od EUROCONTROL-a, Agencija još uvijek nije došla u situaciju da se kreditno zadužuje kod komercijalnih banaka u Crnoj Gori, iako je Savjet Agencije dao načelnu saglasnost i za takvu aktivnost. Sve finansijske obaveze, uključujući i kontribucije prema EUROCONTROL-u koje predstavljaju značajan izdatak se redovno izmiruju i u ovom trenutku Agencija nema neizmirenih dugovanja prema bilo kojem pravnom subjektu u zemlji i inostranstvu. Uz drastične mjere smanjenja svih vrsta troškova i investicija, Agencija obezbjeđuje redovan proces rada i vršenje svojih zakonom definisanih nadležnosti.

¹² Revalorizacione rezerve u vrijednosti od 248.600 eura utvrđene su na osnovu procjene iz Izvještaja o procjeni vrijednosti imovine i opreme u vlasništvu Agencije za civilno vazduhoplovstvo na 31.12.2020. godine broj 08/1-402/21-663/5 od 14.06.2021. godine u skladu sa MRS 36- umanjenje vrijednosti imovine i MSFI 13 –odmjeravanje fer vrijednosti i predstavljaju pozitivnu razliku između procijenjene vrijednosti imovine i njene knjigovodstvene vrijednosti na dan procjene tj 31.12-2020. godine.

¹³Dugoročna rezervisanja u iznosu od 32.958 eura odnose se na rezervisanja za otpremnine prilikom odlaska u penziju i jubilarne nagrade za zaposlene u Agenciji za civilno vazduhoplovstvo na dan 31.12.2020. godine, utvrđene su a osnovu Izvještaja aktuaara, broj:08/1-402/21-663/8 od 15.06.2021.godine i rezervisanja za troškove traganjai i spašavanja (SAR) u iznosu od 530.000 eura.

Zaključci:

1. Agencija za civilno vazduhoplovstvo je ostvarila pozitivan finansijski rezultat u 2021. godini u iznosu od 166.039 eura. U poslovnoj 2021. godini ostvaren je ukupan prihod u iznosu od 3.705.521 eura, dok je ukupn rashod ostvaren u iznosu od 3.539.482 eura;
2. Imajući u vidu specifičnost i jedinstvenost u finansiranju Agencije, nužno je da svi nadležni organi vode računa o održavanju finansijske stabilnosti Agencije, čime će se omogućiti zadržavanje postojećeg i zapošljavanje novog stručnog kadra iz oblasti vazduhoplovstva, što je od bitnog uticaja na sigurnost i bezbjednost vazdušnog saobraćaja u Crnoj Gori. U tom smislu potpuno su adekvatna, afirmativna i veoma važna postojeća zakonska rješenja o pravnom statusu i finansiranju Agencije, kao i zakonska rješenja kojima se Agencija izuzima iz mjere ograničenja zarada u javnom sektoru, a što predstavlja implementaciju ICAO preporuke koja je sadržana i u Aneksu 19 ICAO Konvencije (Upravljanje sigurnošću, Dodatak 1, tačka 3, Funkcionisanje državnog sistema (kritični elemenat 3), podtačka 3.3. „Preporuke-Država treba da preduzme neophodne mere, kao što su nadoknada i uslovi službe, kako bi obezbijedila da se regrutuje i zadrži kvalifikovano osoblje koje obavlja funkcije nadzora sigurnosti.“) (**Annex 19-Safety Management, Apendix 1, 3. State system and functions (CE-3), 3.3 Recommendation-State should take necessary measures, such as remuneration and conditions of service, to ensure that qualified personnel performing safety oversight functions are recruited and retained;**
3. U cilju jačanja finansijske stabilnosti i finansijske nezavisnosti Agencije neophodno je imajući u vidu prije svega strukturu prihoda ostvarenih u 2021. godini što veće učešće ostalih zakonom predviđenih prihoda u odnosu na do sada dominantne prihode od rutnih naknada. Cjelokupno poslovanje Agencije vrši se u skladu sa zakonom, što je utvrđeno sveobuhvatnom kontrolom poslovanja od strane Državne revizorske institucije, kao i redovnim godišnjim izvještajima nezavisnog revizora imenovanog od strane Vlade i redovnim unutrašnjim revizijama;
4. Zaustavljanje komercijalnog vazdušnog saobraćaja, ekonomski i finansijski krah avio industrije, nedostatak prihoda i ogromni negativni finansijski efekti koji su izazvani pandemijom virusa COVID-19, pogodili su i Agenciju za civilno vazduhoplovstvo. Dominantan prihod od rutnih naknada koji se centralizovano uplaćuje od Eurocontrol-a, ozbiljno je bio ugrožen i doveo je do smanjenja prihoda Agencije po ovom osnovu, dok je po osnovu robnih i putničkih naknada u 2021. godini, došlo do značajne realizaciju prihoda i pozitivnog finansijskog rezultata za 2021. godinu u iznosu od 166.039 eura. U tom smislu pokazuje se opravdanost stvaranja finansijskih rezervi u Agenciji, koji su dovela do situacije da Agencija može normalno poslovati i izvršavati svoje zakonske nadležnosti. Za oporavak od pogubnih finansijskih efekata pandemije će trebati duži period i u skladu sa tim biće neophodno donošenje adekvatnih poslovno-finansijskih mjera.

CRNA GORA
AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO

IZVJEŠTAJ O RADU AGENCIJE ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO ZA 2021. GODINU

Podgorica, jun 2022. god.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO

JOSIPA BROZA TITA BB
81000 PODGORICA, CRNA GORA
www.caa.me

TEL: +382 20 625 507
FAX: +382 20 625 517
E-MAIL: acv@caa.me

Sadržaj

I UVOD.....	3
II PRAVNI POLOŽAJ I ORGANI AGENCIJE	3
III NADLEŽNOST I UNUTRAŠNJA ORGANIZACIJA AGENCIJE	3
a) Nadležnost.....	3
b) Unutrašnja organizacija	6
IV OBUKA I STRUČNO OSPOSABLJAVANJE ZAPOSLENIH	7
V REALIZOVANE OBAVEZE PROPISANE ZAKONOM I UTVRĐENE PROGRAMOM RADA AGENCIJE ZA 2021. GODINU	9
VI PREDUZETE AKTIVNOSTI I MJERE U SPROVOĐENJU NADLEŽNOSTI AGENCIJE ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO.....	18
VII MEĐUNARODNA SARADNJA	43
a) <i>Saradnja sa organizacijama i institucijama Evropske unije iz oblasti vazdušnog saobraćaja.....</i>	43
b) <i>Saradnja sa međunarodnim vazduhoplovnim organizacijama.....</i>	45
c) <i>Bilateralna i multilateralna saradnja</i>	46
VIII ZAKLJUČNE OCJENE.....	47

I UVOD

Pravni osnov za izradu godišnjeg Izvještaja o radu Agencije za civilno vazduhoplovstvo sadržan je u članu 13 stav 2 Zakona o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“, br. 30/12, 30/17 i 82/20), kojim je propisano da Agencija za civilno vazduhoplovstvo (u daljem tekstu: Agencija) priprema godišnji izvještaj o radu i godišnji finansijski izvještaj za prethodnu godinu, koje usvaja Vlada Crne Gore, na predlog Savjeta Agencije.

Odredbom člana 13 stav 3 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano je da godišnji izvještaj o radu Agencije sadrži naročito podatke o:

- 1) preduzetim mjerama u sprovođenju nadležnosti (o izdatim licencama, dozvolama, certifikatima, odobrenjima, uvjerenjima, saglasnostima i drugim aktima);
- 2) saradnji sa međunarodnim organizacijama i organima drugih država nadležnim za civilno vazduhoplovstvo;
- 3) vršenju inspekcijskog nadzora nad sprovođenjem zakona i zaključenim međunarodnim ugovorima;
- 4) drugim pitanjima značajnim za rad Agencije.

U skladu sa članom 13 stav 8 Zakona o vazdušnom saobraćaju, godišnji izvještaj o radu i godišnji finansijski izvještaj za prethodnu godinu, sa izvještajem nezavisnog ovlašćenog revizora, Agencija dostavlja Vladi Crne Gore do 30. juna tekuće za prethodnu godinu.

II PRAVNI POLOŽAJ I ORGANI AGENCIJE

Članom 5 Zakona o vazdušnom saobraćaju regulisan je pravni položaj Agencije, kojim je propisano da je Agencija nezavisno pravno lice koje vrši prenešena javna ovlašćenja u oblasti vazdušnog saobraćaja u skladu sa Zakonom, da je osniva Vlada Crne Gore, da je samostalna u obavljanju poslova iz svoje nadležnosti i da za svoj rad odgovara Vladi Crne Gore.

Organi Agencije su Savjet Agencije i direktor Agencije.

III NADLEŽNOST I UNUTRAŠNJA ORGANIZACIJA AGENCIJE

a) Nadležnost

Odredbama Zakona o vazdušnom saobraćaju uređeni su uslovi za obavljanje vazdušnog saobraćaja u vazdušnom prostoru Crne Gore, uslovi za sigurnost i bezbjednost vazdušnog saobraćaja, upravljanje vazdušnim saobraćajem i druga pitanja od značaja za vazdušni saobraćaj.

Istovremeno, odredbama ovog zakona propisani su pravni položaj, nadležnost i poslovanje Agencije.

Članom 6 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano je da Agencija izdaje certifikat vazdušnog operatora i operativnu licencu, izdaje uvjerenje o tipu vazduhoplova, uvjerenje o plovidbenosti vazduhoplova, potvrdu o provjeri plovidbenosti vazduhoplova, potvrdu o registraciji, izdaje uvjerenje o ispunjavanju uslova pravnom licu za održavanje vazduhoplova, izdaje uvjerenje o ispunjavanju uslova pravnom licu za stručno osposobljavanje vazduhoplovnog osoblja, izdaje certifikat i odobrenje za upotrebu civilnog

aerodroma, izdaje uvjerenje o ispunjavanju uslova za obezbjeđivanje kontinuirane plovidbenosti vazduhoplova, izdaje dozvole i ovlašćenja civilnom vazduhoplovnom osoblju, priprema stručne osnove za izradu programa, planova, podzakonskih akata koje donose Vlada i organ državne uprave nadležan za poslove saobraćaja, donosi opšte akte u skladu sa ovim zakonom i akte radi sprovođenja ECAA Sporazuma (*European Common Aviation Area Agreement – Multilateralni sporazum između Evropske zajednice i njenih država članica i Republike Albanije, Bosne i Hercegovine, Republike Bugarske, Republike Hrvatske, bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, Republike Island, Republike Crne Gore, Kraljevine Norveške, Rumunije, Republike Srbije i Misije privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu o uspostavljanju zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja*), drugih zaključenih međunarodnih ugovora, međunarodnih standarda i preporučene prakse iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, a naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a, uz saglasnost Ministarstva kapitalnih investicija, donosi akte kojima se nalaže preduzimanje mjera radi uspostavljanja sigurnosti funkcionalnog sistema u cilju zaštite sigurnosti vazdušnog saobraćaja, vodi registre i evidencije u skladu sa ovim zakonom, vrši inspekcijski nadzor nad sprovođenjem ovog zakona i zaključenim međunarodnim ugovorima, vrši kontinuirani nadzor ispunjenosti uslova u skladu sa ovim zakonom, sarađuje sa organima drugih država nadležnim za civilno vazduhoplovstvo, i da vrši i druge poslove u skladu sa ovim zakonom i Statutom Agencije.

Članom 6 stav 2 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano je da se akti, koje donosi Agencija u skladu sa zakonom i akti radi sprovođenja ECAA sporazuma, drugih zaključenih međunarodnih ugovora, međunarodnih standarda i preporučene prakse iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, a naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a, uz prethodnu saglasnost Ministarstva kapitalnih investicija, objavljuju u „Službenom listu Crne Gore“.

Članom 6 stav 3 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano je da je Agencija Nacionalni nadzorni organ koji obavlja poslove koji se odnose na utvrđivanje ispunjenosti uslova za pružanje usluga vazdušne plovidbe, izdavanje sertifikata pružaocu usluga u vazdušnoj plovidbi, kontinuirani nadzor nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi i nadzor nad upravljanjem vazdušnim saobraćajem.

Pored navedenih poslova, propisanih članom 6 Zakona o vazdušnom saobraćaju, Agencija obavlja i druge poslove utvrđene zakonom, i to: izdaje odobrenja za letenje stranim civilnim vazduhoplovima za letenje u crnogorskom vazdušnom prostoru, daje odobrenja za vanaerodromsko slijetanje i polijetanje, odobrava površine za vanaerodromsko slijetanje i polijetanje, daje odobrenja za održavanje vazduhoplovnih priredbi, daje saglasnost vazdušnom prevozniku na zaključivanje ugovora o zakupu vazduhoplova, odobrava operativne priručnike, odobrava listu minimalne ispravnosti opreme vazduhoplova, daje saglasnost na tehničku dokumentaciju za izgradnju, rekonstrukciju i označavanje aerodroma, operativnih površina i drugih objekata, daje posebno odobrenje prije početka izvođenja radova na aerodromu radi zaštite sigurnosti vazdušnog saobraćaja i urednosti odvijanja prevoza u vazdušnom saobraćaju, izdaje prethodnu saglasnost za izgradnju i postavljanje vazduhoplovnih prepreka van područja aerodroma (područje sa ograničenom gradnjom) koji prelaze propisanu visinu, odobrava programe stručnog osposobljavanja za vazduhoplovno i drugo osoblje koje obavlja poslove od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja, imenuje ispitne komisije i instruktore-ispitivače sa liste ispitivača, utvrđuje listu ispitivača, obavlja poslove u vezi traganja i spašavanja vazduhoplova i druge poslove,

propisane ovim zakonom, u vezi sa zaštitom sigurnosti i bezbjednosti civilnog vazdušnog saobraćaja.

Inspekcijski nadzor nad sprovođenjem Zakona o vazdušnom saobraćaju i propisa donesenih na osnovu ovog zakona, kao i zaključenih međunarodnih ugovora koji obavezuju Crnu Goru, saglasno članu 151 navedenog zakona, vrši Agencija, u skladu sa odredbama Zakona o vazdušnom saobraćaji i Zakona o inspekcijskom nadzoru.

U skladu sa nadležnostima propisanim Zakonom o vazdušnom saobraćaju i podzakonskim aktima donijetim na osnovu ovog zakona, Agencija je u 2021. godini prioritetno realizovala svoje zakonom propisane obaveze i Programske aktivnosti za izvještajni period.

Obavljanje poslova inspekcijskog i kontinuiranog nadzora nad radom vazduhoplovnih subjekata uvijek je imalo prioritet u radu Agencije. Zbog aktivnosti koje zahtijevaju posebna stručna znanja za preduzimanje zakonom propisanih mjera i sprovođenje inspekcijskog nadzora, u kontinuitetu je vršeno stručno osposobljavanje zaposlenih. Polazeći od činjenice da inspekcijski poslovi obuhvataju i ovlašćenja za obavljanje inspekcijskih pregleda, izricanje ograničenja i zabrana, nalažanje upravnih mjera, izdavanje prekršajnih naloga, podnošenje zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka, kao i preduzimanje drugih mjera propisanih Zakonom o inspekcijskom nadzoru („Službeni list RCG“, br. 39/03 i „Službeni list CG“, br. 76/09, 57/11, 18/14, 11/15 i 52/16) i Zakonom o prekršajima („Službeni list CG“, br. 01/11, 06/11, 39/11, 32/14, 43/17 i 51/17) i, istovremeno, zahtijevaju posebnu stručnost za obavljanje poslova inspekcijskog nadzora, Agencija je u ranijem periodu dodatnu pažnju usmjeravala na edukovanje zaposlenih iz oblasti vođenja upravnog postupka, inspekcijskih nadzora i preduzimanja prekršajnih mjera. Tokom 2021. godine, u kontekstu redukovanih institucionalnih mogućnosti u smislu posljedica pandemije COVID-19, nije bilo izvodljivo realizovati tu vrstu edukacije ali, sa druge strane, nije bilo ni posebne potrebe za tim, s obzirom na kontinuitet raspoloživog, a ranije edukovanog, kadra.

Pored poslova propisanih Zakonom o vazdušnom saobraćaju, Agencija obavlja i poslove koji su joj utvrđeni u nadležnost odredbama Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“, br. 18 /11, 46/14 i 43/18) u pogledu zaštite prava putnika i lica sa invaliditetom ili lica smanjene pokretljivosti, u toku prevoza u vazdušnom saobraćaju. Naime, u skladu sa članom 93 navedenog zakona, u slučaju uskraćivanja ukrcaja, otkazivanja ili dužeg kašnjenja leta, putnik ostvaruje prava utvrđena ovim zakonom, na osnovu pisanog prigovora sa odgovarajućim dokazima, koji dostavlja vazdušnom prevozniku. Ako vazdušni prevoznik, odnosno operator aerodroma u roku od 30 dana od dana dostavljanja prigovora ne odluči po prigovoru, putnik, odnosno lice sa invaliditetom ili lice smanjene pokretljivosti, ima pravo da dostavi Agenciji prigovor za mirno rješavanje sporova, a Agencija je dužna da se izjasni na prigovor u roku od 15 dana od dana prijema prigovora.

Takođe, odredbom člana 36a Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“, br. 18 /11, 46/14 i 43/18) propisan je obim prava lica sa invaliditetom ili lica smanjene pokretljivosti na aerodromima, pa je utvrđeno da lica sa invaliditetom ili lica smanjene pokretljivosti, koja koriste ili namjeravaju da koriste usluge vazdušnog prevoza putnika po dolasku, odlasku ili tranzitu kroz aerodrom kada se aerodrom nalazi na teritoriji Crne Gore imaju pravo na pomoć u skladu sa ovim zakonom. Nadzor nad pružanjem navedene pomoći licima sa invaliditetom ili licima smanjene pokretljivosti na aerodromu vrši Agencija.

b) Unutrašnja organizacija

U toku 2021. godine Agencija je nastavila aktivnosti na stručnom osposobljavanju i usavršavanju zaposlenih, u cilju obezbjeđivanja zakonitog, stručnog, efikasnog i racionalnog vršenja prenešenih javnih ovlaštenja u oblasti vazdušnog saobraćaja, odnosno poslova i zadataka iz svoje nadležnosti. Time je dodatno unaprijeđen rad Agencije, kao vazduhoplovne vlasti Crne Gore, koji se od strane relevantnih međunarodnih organizacija u kontinuitetu ocijenjuje kao izuzetno uspješan.

Unutrašnja organizacija Agencije uređena je osnovnim tekstom Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije za civilno vazduhoplovstvo, broj: 01/1-2835/1-18 od 27.12.2018. godine, odnosno pravilnicima o izmjenama i dopunama tog Pravilnika – Pravilnikom o izmjenama i dopunama Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije za civilno vazduhoplovstvo, broj: 01/1-2397/1-19 od 21.10.2019. godine, Pravilnikom o izmjeni i dopunama Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije za civilno vazduhoplovstvo, broj: 01/1-014/21-422/1 od 30.03.2021. godine, Pravilnikom o izmjeni i dopuni Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije za civilno vazduhoplovstvo, broj: 01/1-014/21-946/1 od 24.06.2021. godine i Pravilnikom o izmjenama i dopunama Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije za civilno vazduhoplovstvo, broj: 01/1-014/21-2187/1 od 20.12.2021. godine.

U Agenciji su sistematizovana radna mjesta za 60 izvršilaca.

Unutrašnje organizacione jedinice Agencije su:

Sektor za sigurnost vazdušnog saobraćaja, u kojem su sistematizovana radna mjesta za 15 izvršilaca;

U ovom sektoru nalaze se sljedeće unutrašnje organizacione jedinice:

- 1.1. Odsjek vazdušnih operacija i vazduhoplovnog osoblja,
- 1.2. Odsjek vazduhoplova, i
- 1.3. Odsjek aerodroma;

2. Sektor za sigurnost vazdušne plovidbe, u kojem su sistematizovana radna mjesta za 19 izvršilaca;

U ovom sektoru nalaze se sljedeće unutrašnje organizacione jedinice:

- 2.1. Odsjek za upravljanje vazdušnim saobraćajem (ATM) i vazduhoplovno informisanje (AIS),
- 2.2. Odsjek za komunikacijsko, navigaciono, nadzorno i informatičko obezbjeđenje usluga u vazdušnom saobraćaju (CNSI) i usluge vazduhoplovne meteorologije (MET), i
- 2.3. Odsjek za traganje i spašavanje (SAR) i zaštitu životne sredine (ENV);

3. Odjeljenje za bezbjednost i olakšice u civilnom vazduhoplovstvu, u kojem su sistematizovana radna mjesta za 5 izvršilaca;
4. Odjeljenje za međunarodnu saradnju, u kojem su sistematizovana radna mjesta za 4 izvršioca;
5. Referat za vazduhoplovnu medicinu, u kojem je sistematizovano radno mjesto za 1 izvršioca;
6. Služba za pravne, finansijske i opšte poslove, u kojoj su sistematizovana radna mjesta za 11 izvršilaca;

Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije za civilno vazduhoplovstvo sistematizovano je pet (5) radnih mjesta van unutrašnjih organizacionih jedinica i to: radna mjesta direktora, pomoćnika direktora, menadžera sistema upravljanja sigurnošću (*Safety Manager*), menadžera sistema za praćenje usklađenosti (*Compliance Monitoring Manager*) i savjetnika – poslovnog sekretara.

U Agenciji je u 2021. godini bilo zaposleno ukupno 54 izvršioca, od kojih 50 na neodređeno vrijeme, 3 na određeno vrijeme i jedno lice u mandatu.

Tokom 2021. godine radni odnos u Agenciji je prestao kod 2 zaposlena – istek mandata tadašnjem direktoru i otkaz jednog zaposlenog a prestalo je radno angažovanje 2 izvršioca koji su u Agenciji bili angažovani po osnovu ugovora o djelu – usljed smrti odnosno i isteka ugovora. U toku 2021. godine radni odnos u Agenciji zasnovala su 2 zaposlena, oba u Sektoru za sigurnost vazdušne plovidbe, na sistematizovanim radnim mjestima Nadzornik II za ATS/ATCO/ASM i Nadzornik I za MET.

U izvještajnom periodu, Rješenjem broj: 04-3839/2 od 30. jula 2021. godine, Vlada CG je razriješila Savjet Agencije za civilno vazduhoplovstvo (Vojin Vlahović – predsjednik, članovi: Zoran Radonjić, Nikola Gegaj, Esad Šainović i Abidin Musić), prije isteka njegovog mandata, a Rješenjem broj: 04-3840/2 od 30. jula 2021. godine imenovala novi Savjet Agencije za civilno vazduhoplovstvo, u sastavu: Dženan Kolić – predsjednik, članovi: Vladislav Vlahović, Radoje Karadžić, Dejan Stojanović i Tatjana Perović. Navedena rješenja objavljena su u „Službenom listu CG“, broj 83/21.

Odlukom Savjeta Agencije, broj: 01/1-014/21-1614/1 od 17.09.2021. godine, dotadašnjem direktoru Agencije, Draganu Đuroviću, je 16. septembra 2021. godine prestala funkcija direktora Agencije, odnosno prestao je radni odnos, zbog isteka mandata na koji je imenovan a Odlukom broj: 01/1-014/21-1571/1 od 13.09.2021. godine Savjet Agencije je imenovao Zorana Maksimovića za direktora Agencije za civilno vazduhoplovstvo, uz saglasnost Ministarstva kapitalnih investicija.

U cilju normalnog odvijanja radnih aktivnosti i obezbjeđivanja adekvatnog poslovnog prostora, Agencija je smještena u kupljenom poslovnom prostoru, površine 996 m², sa 20 pripadajućih parking mjesta. Sjedište Agencije je u ulici Josipa Broza Tita bb, Stari aerodrom, Podgorica.

IV OBUKA I STRUČNO OSPOSABLJAVANJE ZAPOSLENIH

U toku 2021. godine Agencija je nastavila aktivnosti na stručnom osposobljavanju i usavršavanju zaposlenih, u cilju obezbjeđivanja zakonitog, stručnog, efikasnog i racionalnog vršenja prenešenih javnih ovlašćenja u oblasti vazdušnog saobraćaja, odnosno poslova i zadataka iz svoje nadležnosti, čime je dodatno unaprijeđen rad Agencije, kao vazduhoplovne vlasti Crne Gore.

Permanentno stručno osposobljavanje zaposlenih jedna je od prioriternih obaveza Agencije, I predstavlja preduslov za uspješno obavljanje poslova koji su u nadležnosti Agencije.

U Agenciji je napravljena strategija stručnog obrazovanja u vidu Trening Programa, na osnovu kojeg je usvojen Trening plan za 2021. godinu, sa prioriternim kursovima koji se odnose na sve zaposlene, prvenstveno na nadzornike i inspektore.

Tokom 2021. godine, u cilju jačanja kapaciteta Agencije i razvoja kompetentnosti, zaposleni su, u skladu sa zahtjevima radnog mjesta i zaduženjima, pohađali i polagali veći broj

specijalističkih obuka, sa posebnim akcentom na sticanju znanja i vještina neophodnih za vršenje poslova nadzora.

Tokom 2021. godine, zbog zdravstvene krize prouzrokovane pandemijom COVID-19 Agencija se morala prilagoditi i preći na održavanje on-line obuka i webinar. Neke od najznačajnijih obuka i webinar, održanih u organizaciji ICAO-a, EASA-e i EUROCONTROL-a (IANS), navedene su u nastavku:

- Audit Technique – recurrent (ENAC, on-line)
- Safe Transport of Dangerous Goods by Air, in accordance with Technical instructions for Safe Transport of Dangerous Goods by Air (ICAO Doc. 9284AN/905)
- Performance Based Navigation Operations Training (EASA, on-line)
- Continuing Airworthiness Regulation Training-recurrent (EASA, on-line)
- Svijest o bezbjednosti
- Standardisation Recurrent Training (EASA, on-line)
- Flexible use of airspace (EASA)
- Workshop on Aerodrome Flight Information Services (EASA)
- Flight Procedures Design services providers Oversight Training (EASA)
- Search and Rescue Manager (JRCC Larnaca)
- Reg 2017/373 – Change Management Workshop (EUROCONTROL)
- GEN-FUT Module 1 Introduction to the SESAR Joint Undertaking (IANS EUROCONTROL)
- GEN FUT Aviation Radio Spectrum Management (IANS EUROCONTROL)
- Virtual course An Introduction to Mobile Data Link Communications (IANS EUROCONTROL)
- European Frequency Management, Principles and tools (IANS EUROCONTROL)
- Safety Assessment Workshop, EUROCONTROL
- SWIM – From Concept To Applications, (IANS EUROCONTROL)
- Webinar "Syber Security Operations Center – Hunt Down and Stop Stealthy Attacks"
- Webinar ART grupe Research and Innovation in Artificial Intelligence for aviation" (EUROCONTROL)
- Workshops Objectives and ways of working of the OEP (EUROCONTROL)
- Webinar "Critical incident stress management" (IANS EUROCONTROL)
- Webinar "Building Aviation Cyber-Resilience" (IANS EUROCONTROL)
- An Introduction to Cyber security in ATM (IANS EUROCONTROL)
- Performance Period 3 and the new SES Performance Scheme (IANS EUROCONTROL)
- First ENV FORUM/State Action Plans
- Performance Review Commission webinar on Airport capacity imbalance
- Aviation impact on non-CO2 emissions
- Flight Procedures Design services providers Oversight Training (EASA)
- Workshop on Aerodrome Flight Information Services (EASA)
- Introduction to Airport Capacity and Performance (IANS EUROCONTROL)

- Virtual CHMI course for FMPs/TWRs (IANS EUROCONTROL)
- ATM Digitalization (ENAC)

V REALIZOVANE OBAVEZE PROPISANE ZAKONOM I UTVRĐENE PROGRAMOM RADA AGENCIJE ZA 2021. GODINU

Prioriteti u radu Agencije i u 2021. godini bili su, kao i u proteklim izvještajnim periodima, vršenje poslova iz nadležnosti Agencije, koja je utvrđena Zakonom o vazdušnom saobraćaju, uz realizaciju obaveza utvrđenih Programom rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2021. godinu.

Agencija je realizovala aktivnosti utvrđene *Programom rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2021. godinu*, u pogledu vršenja kontinuiranog i inspeksijskog nadzora, u skladu sa usvojenim *Planom inspeksijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2021. godinu*, kojim su utvrđeni raspored i dinamika obavljanja nadzora vazduhoplovnih subjekata, a koje su vršili ovlašćeni inspektori za vazdušni saobraćaj i ovlašćena lica Agencije za vršenje kontinuiranog nadzora, u skladu sa Zakonom o vazdušnom saobraćaju, podzakonskim aktima i internim aktima Agencije, kao i odredbama Zakona o inspeksijskom nadzoru.

Dakle, Agencija je u potpunosti realizovala obaveze u pogledu vršenja kontinuiranog nadzora u smislu praćenja kontinuiranog ispunjavanja uslova na osnovu kojih su izdati certifikati ili druge isprave, tokom čitavog perioda njihovog važenja, za obavljanje vazdušnog saobraćaja i drugih djelatnosti u vazdušnom saobraćaju, kao i u pogledu certifikovanja vazduhoplovnih subjekata i vazduhoplovnog osoblja i drugih djelatnosti propisanih zakonom, koje spadaju u osnovne i najznačajnije djelatnosti Agencije.

Navedene aktivnosti Agencija je realizovala saglasno odredbama Zakona o vazdušnom saobraćaju i podzakonskim aktima koji su donijeti na osnovu ovog zakona.

* * *

Zakon o vazdušnom saobraćaju načelno obuhvata osnovne principe sadržane u evropskim regulativama i direktivama i predstavlja pravni osnov za donošenje podzakonskih akata kojima se u potpunosti preuzimaju sadržaji regulativa EU iz oblasti vazdušnog saobraćaja.

Naime, ratifikacijom osnovnog teksta ECAA Sporazuma, Crna Gora je preuzela obaveze utvrđene odredbama ovog sporazuma. Jedna od najvažnijih obaveza propisana je članom 3 ECAA Sporazuma, kojim je precizirano da su odredbe propisa na koje se poziva ili koji su sadržani u Aneksu I ovog sporazuma, usklađeni prema Aneksu II ovog sporazuma, obavezujuće za strane ugovornice i predstavljaju, ili će predstavljati, dio njihovog unutrašnjeg pravnog poretka, sa obavezom da propisi koji odgovaraju regulativama Evropske unije treba da budu dio unutrašnjeg pravnog poretka strana ugovornica, dok je za propise koji odgovaraju direktivama Evropske unije nadležnim organima strana ugovornica ostavljen izbor oblika i načina implementacije.

Imajući u vidu navedene obaveze, koje je potpisivanjem i ratifikacijom ECAA Sporazuma preuzela država Crna Gora, Zakonom o vazdušnom saobraćaju propisano je ovlašćenje Agenciji za donošenje akata i na taj način je stvorena mogućnost da se zakonodavstvo Crne Gore u oblasti civilnog vazduhoplovstva na mnogo efikasniji i ažurniji način usklađuje sa pravnim poretkom Evropske Unije (*acquis communautaire*).

Naime, praktičan značaj ovakavog načina usklađivanja ogleda se u činjenici da su propisi EU u oblasti vazduhoplovstva podložni čestim izmjenama ili dopunama, tako da je ažurnost

u usklađivanju sa njima moguće ostvariti jedino kroz pravovremeni postupak izmjene i dopune odgovarajućeg podzakonskog akta.

U skladu sa odredbama Zakona o vazdušnom saobraćaju Agencija je, uz saglasnost Ministarstva kapitalnih investicija, u 2021. godini donijela 18 podzakonskih akata koji su objavljeni u „Službenom listu Crne Gore“ i to:

1) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o kriterijumima i standardima za nesmetanu upotrebu operativnih površina, objekata, uređaja i opreme na helidromima („Službeni list CG“, br. 11/21 od 03.02.2021. godine, stupio na snagu 11.02.2021. godine)

2) Pravilnik o uslovima za koordinisano uvođenje data link usluga u Jedinствeno evropsko nebo („Službeni list Crne Gore“, broj 19/21 od 24.02.2021. godine, stupio na snagu 04.03.2021. godine)

* Ovim pravilnikom se, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzima Uredba Komisije (EZ) br. 29/2009 od 16. januara 2009. godine koja propisuje zahtjeve za data link usluge za Jedinствeno evropsko nebo, u prečišćenom tekstu, koji je pripremila Agencija za civilno vazduhoplovstvo, koji sadrži izmjene i dopune ove uredbe propisane Sprovedbenom uredbom Komisije (EU) br. 2015/310 od 26. februara 2015. godine, Sprovedbenom uredbom Komisije (EU) 2019/1170 od 8. jula 2019. godine i Sprovedbenom uredbom Komisije (EU) 2020/208 od 14. februara 2020. godine.

3) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o standardima i kriterijumima za nesmetanu upotrebu operativnih površina, objekata, uređaja i opreme na aerodromu („Službeni list CG“, broj 26/21 od 08.03.2021. godine, stupio na snagu 26.03.2021. godine; Odredbe tačke 1.6 Priloga 1 ovog pravilnika i odredbe tačke D.8.19 Dodatka 8 ovog pravilnika primjenjivaće se od 28. novembra 2024. godine);

4) Pravilnik o dopunama Pravilnika o načinu identifikacije vazduhoplova, karakteristikama i interoperabilnosti sistema za nadzor za Jedinствeno evropsko nebo („Službeni list CG“, broj 28/21 od 12.03.2021. godine, stupio na snagu 20.03.2021. godine)

* Ovim pravilnikom se, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzima Sprovedbena Regulativa Komisije (EU) br. 2020/587 od 29. aprila 2020. godine o izmjenama Sprovedbene Regulative (EU) br. 1206/2011 o utvrđivanju zahtjeva u vezi sa identifikacijom vazduhoplova u okviru nadzora za Jedinствeno evropsko nebo i o izmjenama Sprovedbene Regulative (EU) br. 1207/2011 o utvrđivanju zahtjeva koji se odnose na karakteristike i interoperabilnost nadzora za Jedinствeno evropsko nebo.

5) Pravilnik o dopunama Pravilnika o koordinisanom uvođenju govorne komunikacije sa razmakom govornih kanala od 8,33 kHz za Jedinствeno evropsko nebo („Službeni list CG“, broj 28/21 od 12.03.2021. godine, stupio na snagu 20.03.2021. godine)

* Ovim pravilnikom se, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzima Sprovedbena Regulativa Komisije (EU) br. 2016/2345 od 14. decembra 2016. godine o izmjenama Regulative (EZ) br. 262/2009 i Sprovedbene Regulative (EU) br. 1079/2012 u odnosu na pozivanja na ICAO odredbe i Sprovedbena Regulativa Komisije (EU) br. 2017/2160 od 20. novembra 2017. godine o izmjenama Sprovedbene Regulative (EU) br. 1079/2012 u odnosu na pozivanja na ICAO odredbe

6) Pravilnik o dopunama pravilnika o uslovima i načinu dodjele i upotrebe kodova Mod S interogatora za Jedinostveno evropsko nebo („Službeni list CG“, broj 28/21 od 12.03.2021. godine, stupio na snagu 20.03.2021. godine)

* Ovim pravilnikom se, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzima Sprovedbena Regulativa Komisije (EU) br. 2016/2345 od 14. decembra 2016. godine o izmjenama Regulative (EZ) br. 262/2009 i Sprovedbene Regulative (EU) br. 1079/2012 u odnosu na pozivanje na ICAO odredbe.

7) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o kontinuiranoj plovidbenosti vazduhoplova i vazduhoplovnih proizvoda, djelova i uređaja i o odobravanju organizacija i osoblja koji obavljaju ove poslove („Službeni list Crne Gore“, broj 33/21 od 31.03.2021. godine, stupio na snagu 08.04.2021. godine)

* Ovim pravilnikom se, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzima Sprovedbena Regulativa Komisije (EU) 2020/270 od 25. februara 2020. godine o izmjenama Regulative (EU) br. 1321/2014 u pogledu prelaznih mjera za organizacije uključene u kontinuiranu plovidbenost za opšte vazduhoplovstvo i obezbjeđivanje kontinuirane plovidbenosti, kao i ispravci predmetne regulative

8) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o posadi vazduhoplova („Službeni list Crne Gore“, broj 33/21 od 31.03.2021. godine, stupio na snagu 08.04.2021. godine)

* Ovim pravilnikom se, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzima Sprovedbena Regulativa Komisije (EU) 2019/1747 od 15. oktobra 2019. godine o izmjenama Regulative (EU) br. 1178/2011 u vezi sa zahtjevima za određene dozvole i uvjerenja za letачku posadu i pravilima o organizacijama za obuku i nadležnim vlastima

9) Pravilnik o uslovima i načinu obavljanja vazdušnih operacija jedrilicama i uslovima za izdavanje dozvola članovima letачke posade jedrilica („Službeni list Crne Gore“, broj 44/21 od 26.04.2021. godine, stupio na snagu 04.05.2021. godine)

* Ovim pravilnikom se, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzima prečišćeni tekst Sprovedbene Regulative Komisije (EU) br. 2018/1976 od 14. decembra 2018. godine o utvrđivanju detaljnih pravila za operacije jedrilica i izdavanje dozvola članovima letачke posade za jedrilice u skladu sa Regulativom (EU) 2018/1139 Evropskog parlamenta i Savjeta, koji je pripremila Agencija za civilno vazduhoplovstvo, a koji sadrži izmjene i dopune Sprovedbene Regulative Komisije (EU) br. 2018/1976 propisane Sprovedbenom Regulativom Komisije (EU) br. 2020/358 od 04. marta 2020. godine

10) Pravilnik o detaljnim pravilima za implementaciju mrežnih funkcija u upravljanju vazdušnim saobraćajem („Službeni list Crne Gore“, broj 51/21 od 20.05.2021. godine, stupio na snagu 28.05.2021. godine)

* Ovim pravilnikom se, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzima Sprovedbena regulativa Komisije (EU) br. 2019/123 od 24. januara 2019. godine o utvrđivanju detaljnih pravila za sprovođenje mrežnih funkcija za upravljanje vazdušnim saobraćajem (ATM) i stavljanju van snage Regulative Komisije (EU) br. 677/2011

U primjeni regulative iz stava 1 ovog člana koristi se Sprovedbena odluka Komisije (EU) br. 2019/709 od 6. maja 2019. godine o imenovanju menadžera mreže za mrežne funkcije za upravljanje vazdušnim saobraćajem (ATM) u Jedinostvenom evropskom nebu.

11) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o zahtjevima i administrativnim procedurama koje se odnose na aerodrome („Službeni list Crne Gore”, broj 55/21 od 31.05.2021. godine, stupio na snagu 08.06.2021. godine, a primjenjivaće se od 01.06.2023. godine)

* Ovim pravilnikom se vrši usklađivanje sa Regulativom (EU) br. 2020/1234 od 09. juna 2020. godine o izmjenama Regulative (EU) br. 139/2014, u pogledu propisivanja zahtjeva i procedura koje se odnose na pružanje usluga upravljanja platformom na aerodromima i na sigurno pružanje navedenih usluga, kao i usklađivanja sa zahtjevima za upravljanje i nadzor nad organizacijama za pružanje usluga upravljanja platformom od strane nadležnih vlasti.

12) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o dozvolama i organizacijama za osposobljavanje kontrolora letenja („Službeni list Crne Gore”, broj 107/21 od 08.10.2021. godine, stupio na snagu 16.10.2021. godine)

13) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o kontinuiranoj plovidbenosti vazduhoplova i vazduhoplovnih proizvoda, djelova i uređaja i o odobravanju organizacija i osoba koji obavljaju ove poslove („Službeni list Crne Gore”, broj 116/21 od 29.10.2021. godine, stupio na snagu 06.11.2021. godine)

* Ovim pravilnikom se, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzima Sprovedbena Regulativa Komisije (EU) 2020/1159 od 5. avgusta 2020. godine o izmjeni regulativa (EU) 1321/2014 i (EU) 2015/640 o uvođenju novih dodatnih zahtjeva za plovidbenost

14) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o dodatnim specifikacijama plovidbenosti za određenu vrstu operacija („Službeni list Crne Gore”, broj 116/21 od 29.10.2021. godine, stupio na snagu 06.11.2021. godine)

* Ovim pravilnikom se, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzima Sprovedbena Regulativa Komisije (EU) 2020/1159 od 5. avgusta 2020. godine o izmjeni regulativa (EU) 1321/2014 i (EU) 2015/640 o uvođenju novih dodatnih zahtjeva za plovidbenost

15) Pravilnik o upravljanju protokom vazdušnog saobraćaja („Službeni list Crne Gore”, broj 118/21 od 05.11.2021. godine, stupio na snagu 13.11.2021. godine)

* Ovim pravilnikom se, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzima Regulativa Komisije (EU) br. 255/2010 od 25. marta 2010. godine o zajedničkim pravilima za upravljanje protokom vazdušnog saobraćaja, u prečišćenom tekstu, koji sadrži izmjene ove Regulative propisane Regulativom Komisije (EU) br. 2017/2159 od 20. novembra 2017. godine, Regulativom Komisije (EU) br. 2016/1006 od 22. juna 2016. godine i Regulativom Komisije (EU) br. 923/2012 od 26. septembra 2012. godine.

16) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o načinu i pravilima vršenja letaćkih operacija balonom („Službeni list Crne Gore”, broj 126/21 od 07.12.2021. godine, stupio na snagu 15.12.2021. godine)

* Ovim pravilnikom se, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzima Sprovedbena Regulativa Komisije (EU) 2020/357 od 4. marta 2020. godine o izmjenama Regulative (EU) 2018/395 u pogledu dozvola pilota balona

17) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o posadi vazduhoplova („Službeni list Crne Gore”, broj 128/21 od 10.12.2021. godine, stupio na snagu 18.12.2021. godine, s tim što će

se odredbe tačke 1 podtačke p Priloga I Priloga 15 ovog pravilnika primjenjivati od 31. januara 2022. godine)

* Ovim pravilnikom se, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzimaju:

- Sprovedbena regulativa Komisije (EU) 2020/359 od 4. marta 2020. godine o izmjenama Regulative (EU) br. 1178/2011 o utvrđivanju tehničkih zahtjeva i administrativnih procedura u vezi sa članovima posade vazduhoplova u civilnom vazduhoplovstvu u skladu sa Regulativom (EZ) br. 216/2008 Evropskog parlamenta i Savjeta, koja je data u Prilogu 13 ovog pravilnika;
- Delegirana regulativa Komisije (EU) 2020/723 od 4. marta 2020. godine o utvrđivanju detaljnih pravila u pogledu prihvatanja sertifikata pilota izdatih u trećim zemljama i o izmjeni Regulative (EU) br. 1178/2011, koja je data u Prilogu 14 ovog pravilnika i
- Sprovedbena regulativa Komisije (EU) 2020/2193 od 16. decembra 2020. godine o izmjenama Regulative (EU) br. 1178/2011 u pogledu zahtjeva za stručnost i metoda obuke članova letачke posade, i u pogledu prijavljivanja, analize i praćenja u vezi sa događajima u civilnom vazduhoplovstvu, koja je data u Prilogu 15 ovog pravilnika.

18) Pravilnik o zajedničkim pravilima u oblasti civilnog vazduhoplovstva i osnivanju Agencije Evropske unije za sigurnost vazduhoplovstva („Službeni list Crne Gore”, broj 138/21 od 29.12.2021. godine, stupa na snagu 06.01.2022. godine, a primjenjivaće se od 01. aprila 2023. godine)

* Ovim pravilnikom se, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzima Regulativa (EU) 2018/1139 Evropskog parlamenta i Savjeta od 4. jula 2018. godine o zajedničkim pravilima u oblasti civilnog vazduhoplovstva i osnivanju Agencije Evropske unije za sigurnost vazduhoplovstva i izmjeni regulativa (EZ) br. 2111/2005, (EZ) br. 1008/2008, (EU) br. 996/2010, (EU) br. 376/2014 i direktiva 2014/30/EU i 2014/53/EU Evropskog parlamenta i Savjeta i stavljanju van snage regulativa (EZ) br. 552/2004 i (EZ) br. 216/2008 Evropskog parlamenta i Savjeta i Regulative Savjeta (EEZ) br. 3922/91, u prečišćenom tekstu, koji je pripremila Agencija za civilno vazduhoplovstvo, koji sadrži izmjene ove Regulative propisane Delegiranom Regulativom Komisije (EU) 2021/1087 od 7. aprila 2021. godine o izmjeni Regulative (EU) 2018/1139 Evropskog parlamenta i Savjeta u pogledu ažuriranja upućivanja na odredbe Čikaške konvencije

Pored navedenih podzakonskih akata, donijetih uz prethodnu saglasnost Ministarstva kapitalnih investicija i objavljenih u „Službenom listu Crne Gore”, Agencija je donijela i objavila u „Službenom listu Crne Gore”:

- Rješenje o privremenom ukidanju Rješenja direktora Agencije za civilno vazduhoplovstvo, broj: 02/2-349/3-17 od 03.08.2017. godine, kojim je Montenegro Airlines AD, Podgorica izdata Operativna licenca, broj: ME.OL.001, kao i Operativna licenca, koja je sastavni dio navedenog rješenja („Službeni list Crne Gore”, broj 44/21 od 26.04.2021. godine);
- Rješenje o izdavanju Operativne licence za obavljanje komercijalnog vazdušnog prevoza ToMontenegro DOO, Podgorica („Službeni list Crne Gore”, broj 55/21 od 31.05.2021. godine);
- Rješenje o ukidanju Operativne licence Montenegro Airlines AD, Podgorica, broj: ME.OL.001 („Službeni list Crne Gore”, broj 75/21 od 08.07.2021. godine) i

- Rješenje kojim se Airways Scenic&Charter-u, d.o.o, iz Podgorice privremeno ukida operativna licenca za obavljanje komercijalnog vazdušnog prevoza, broj: ME.OL.004, izdanje 01, revizija 00, od 21.12.2017. godine („Službeni list Crne Gore“, broj 126/21 od 07.12.2021. godine).

Dakle, u izvještajnom periodu Agencija je, uz prethodnu saglasnost Ministarstva kapitalnih investicija, donijela 18 podzakonskih akata iz svoje nadležnosti, kojima se u najvećem dijelu preuzimaju izmjene i dopune već preuzetih osnovnih tekstova propisa EU iz oblasti civilnog vazduhoplovstva i na taj način vršeno je ažurno usklađivanje nacionalnog zakonodavstva iz oblasti vazdušnog saobraćaja sa novim i izmijenjenim EU regulativama.

Navedeni podaci o broju donešenih propisa u izvještajnom periodu od godinu dana predstavljaju pravi pokazatelj značaja propisivanja ovlašćenja Agenciji za donošenje akata i ostvarene ažurnosti u postupku usklađivanja nacionalnog zakonodavstva sa pravom EU.

Agencija je od dana stupanja na snagu Zakona o vazdušnom saobraćaju (16. jun 2012. godine), kojim joj je prenešeno javno ovlašćenje u pogledu donošenja podzakonskih akata, donijela preko 183 podzakonska akta, kojima je u najvećem dijelu preuzimala evropsku regulativu iz oblasti vazdušnog saobraćaja, koja se često mijenjala i dopunjavala, u cilju ažurnog usklađivanja sa propisima EU.

Ostvarena dinamika u postupcima pripreme i donošenja akata Agencije u 2021. godini ukazuje da je omogućena mnogo efikasnija i ažurnija harmonizacija propisa, odnosno usklađivanje podzakonskih propisa iz oblasti civilnog vazduhoplovstva sa evropskim propisima, odnosno *acquis communautaire*, u procesu pridruživanja Crne Gore Evropskoj Uniji.

Agencija je u prethodnom periodu inicirala donošenje i učestvovala u izradi Nacionalnog programa sigurnosti vazdušnog saobraćaja, koji je donijela Vlada Crne Gore, na sjednici od 06.08.2020. godine. Donošenje ovog dokumenta podrazumijevalo je i ažuriranje Nacionalnog plana sigurnosti i Sigurnosnih indikatora. Agencija je u nastavku 2020. godine inicirala izmjene Nacionalnog plana sigurnosti i Sigurnosnih indikatora i kandidovala ih Nacionalnom odboru za sigurnost, koji ih je usvojio zaključcima od 23.02.2021. godine.

Agencija je pripremila i izmjene Nacionalnog programa za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva (Izdanje 4, Revizija 3), koje je Vlada usvojila 15.04.2021. godine.

Takođe, pripremljen je i novi Program za olakšice u vazdušnom saobraćaju, koji je Vlada usvojila 26.11.2021. godine.

Pored navedenog, Agencija je, saglasno članu 6 stav 1 tačka 10 Zakona o vazdušnom saobraćaju, kojim je propisano da donosi akte kojima se nalaže preduzimanje mjera radi uspostavljanja sigurnosti funkcionalnog sistema u cilju zaštite sigurnosti vazdušnog saobraćaja, nadležna za donošenje sigurnosnih akata, i to: Sigurnosnih direktiva (Safety directive), Sigurnosnih naloga (Safety order) i Sigurnosnih informacija (Safety information).

U izvještajnom periodu, Agencija je donijela Sigurnosnu direktivu:

- 1) 2021-01 – Boeing 737-8 „MAX“ i Boeing 737-9 „MAX“ – povratak u upotrebu (Revizija 0, objavljeno 05. februara 2021. godine)

Agencija je u 2021. godini donijela pet sigurnosnih naloga i to:

- 1) 2012/001 – Izdavanje odobrenja za pružanje usluga iz vazduha (specijalizovane operacije DIO-SPO) i/ili obavljanja operacija helikopterima na moru (SPA.HOFO) i/ili obavljanja helikopterskih operacija vitlom (SPA.HHO) stranim operatorima

vazduhoplova u vazдушnom prostoru Crne Gore (Revizija 4, objavljeno 05. januara 2021. godine)

- 2) 2021/001 – Korišćenje ATFMX statusnog indikatora u planu leta radi izuzimanja od dodijeljivanja ATFM slota (CTOT) pojedinim letovima koji prevoze vakcine protiv zarazne bolesti COVID-19 (Revizija 0, objavljeno 22. januara 2021. godine)
- 3) 2021/002 – Priznavanje nacionalnih organizacija/tijela za metodu ispitivanja materijala bez razaranja u vazduhoplovstvu (Revizija 0, objavljeno 21. juna 2021. godine)
- 4) 2021/004 – Način utvrđivanja i praćenja indikatora sigurnosti (Revizija 0, objavljeno 27. jula 2021. godine)
- 5) 2013/009 – Nalog kojim se utvrđuju zahtjevi u vezi sa radovima održavanja vazduhoplova i vazduhoplovnih komponenti i njihovih resursa (Revizija 3, objavljeno 19. oktobra 2021. godine)

U navedenom periodu donijete su dvije sigurnosne informacije, i to:

- 1) 2014/010 – Implementacija Evropskog akcionog plana za smanjenje rizika od izlijetanja sa PSS-a (Revizija 1, objavljeno 09. juna 2021. godine)
- 2) 2015/003 – Uputstva za izradu priručnika organizacija odobrenih u skladu sa Dijelom M, 145 i 147 (Revizija 4, objavljeno 21. juna 2021. godine)

Donijetim sigurnosnim aktima obezbjeđuje se efikasno reagovanje u određenim situacijama, nastalim usljed eventualnog nedostatka propisa ili nedovoljne preciznosti njegovih odredbi, što bi moglo imati negativan uticaj na sigurnost vazdušnog saobraćaja.

Zakonom o vazдушnom saobraćaju su prenešena ovlašćenja Agenciji u pogledu vršenja inspekcijskog nadzora.

Odredbama Zakona o inspekcijskom nadzoru („Službeni list RCG“, br. 39/03 i „Službeni list CG“, br. 76/09, 57/11, 18/14, 11/15 i 52/16) propisano je da inspekcijski nadzor u oblasti vazdušnog saobraćaja vrši nezavisno pravno lice koje vrši javna ovlašćenja u ovoj oblasti, u skladu sa ovim zakonom i posebnim zakonom, odnosno Agencija.

Na ovaj način poslovi inspekcijskog nadzora u oblasti vazdušnog saobraćaja prenijeti su Agenciji, a istovremeno je izvršeno usaglašavanje sa evropskom regulativom koja propisuje da inspekcijski nadzor u vazdušnom saobraćaju vrši nacionalna vazduhoplovna vlast. Naime, odredbom člana 2 stav 2 Regulative (EZ) br. 550/2004 Evropskog Parlamenta i Savjeta, od 10. marta 2004. godine o pružanju usluga vazdušne plovidbe u Jedininstvenom evropskom nebu, koja je u pravni sistem Crne Gore preuzeta Pravilnikom o pružanju usluga u vazdušnoj plovidbi u Jedininstvenom evropskom nebu i poboljšanju efikasnosti i održivosti evropskog vazduhoplovnog istema („Službeni list CG“, broj 22/13), propisano je da poslove inspekcijskog nadzora nad upravljanjem vazdušnim saobraćajem i nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi vrši nacionalni nadzorni organ, a to je, saglasno članu 6 stav 3 Zakona o vazdušnom saobraćaju, Agencija.

U izvještajnom periodu, inspektori za vazdušni saobraćaj izvršili su značajan broj inspekcijskih nadzora i, na osnovu utvrđenog činjeničnog stanja, preduzeli upravne i druge zakonom propisane mjere i radnje. O izvršenim inspekcijskim nadzorima opširnije je rečeno u Poglavlju VI u kojem je pojedinačno prikazan rad organizacionih jedinica Agencije.

Inspektori su u ovom periodu, u skladu sa zaključcima Vlade, pretežno izricali prekršajne naloge, odnosno novčano kažnjavali prekršioci za učinjene prekršaje. Svi prekršajni nalozi,

izrečeni u izvještajnom periodu su uglavnom naplaćeni, dobrovoljno ili prinudnim putem, u skladu sa odredbama Zakona o prekršajima.

Na ovaj način potpuno je uspostavljena je funkcija inspekcijskog nadzora u civilnom vazduhoplovstvu.

Kao i prethodne godine, u 2021. godini u Agenciji su sprovedene aktivnosti na Izradi i implementaciji informacionog sistema za upravljanje dokumentima i poslovnim procesima sa integrisanim modulima registara i evidencija podataka (*Document Management System*), u mjeri u kojoj je bila izvodljiva neposredna saradnja sa izabranim ponuđačem.

Svrha DMS je automatizacija svih procesa koji se zasnivaju na upravljanju dokumentima u elektronskom obliku i trajno arhiviranje i čuvanje zbirke dokumenta i zapisa pomoću sistema za elektronsko arhiviranje.

S obzirom da je uloga Agencije veoma bitna za: sigurnost, bezbjednost i za dalji razvoj vazdušnog saobraćaja na teritoriji Crne Gore i regiona, kao i sa aspekta sprovođenja inspekcijskog i kontinuiranog stručnog nadzora nad aktivnostima pojedinih subjekata koji učestvuju u vazdušnom saobraćaju Crne Gore, Agencija je imala potrebu da nabavi i primijeni kvalitetan, bezbjedan i pouzdan informacioni sistem za upravljanje dokumentima i poslovnim procesima sa integrisanim modulima registara i evidencija podataka (DMS), kao jedan od podсистema jedinstvenog (integralnog) informacionog sistema (IIS) Agencije. U skladu sa razvojem područja upravljanja dokumentacionom građom i važećim propisima iz ove oblasti uspostavljeno je adekvatno poslovno rješenje koje će obezbijediti upravljanje dokumentacionom građom u elektronskom obliku, u skladu sa svim relevantnim propisima Crne Gore, koje obuhvata kompletan životni ciklus svih dokumenata Agencije, od njihovog nastanka i zavođenja, pa sve do arhiviranja u centralnom digitalnom arhivu. Softversko rješenje za DMS je usklađeno sa zakonskim i podzakonskim regulativama Crne Gore koje tretiraju upravljanje dokumentima i aktima, te sa internim propisima i procedurama Agencije za civilno vazduhoplovstvo a obezbijeđeni su i: integrabilnost, otvorenost, proširivost i nadogradnja sistema.

DMS predstavlja logističku podršku svim poslovnim procesima koji se obavljaju u izvršenju aktivnosti Agencije i kvalitetan instrument (oruđe) zaposlenima za efikasnije obavljanje njihovih radnih zadataka.

Očekivane koristi za Agenciju od implementacije DMS su:

- primjena savremenih tehnoloških dostignuća u svim fazama rada i odlučivanja;
- efikasnije upravljanje: resursima, poslovnim procesima, podacima, dokumentima, sadržajem i verzijama dokumenata;
- lakša komunikacija i saradnja između organizacionih jedinica Agencije;
- uspostavljanje centralizovane, kompjuterski podržane evidencije obaveza koje proističu iz utvrđenih strategija, međunarodnih sporazuma, donesenih planova i usvojenih zakona, a u cilju njihove implementacije u radu Agencije i praćenja realizacije radnih zadataka i planova rada;
- uspostavljanje sistema za evidentiranje, klasifikaciju i praćenje obaveza koje proističu iz djelatnosti Agencije određenih prije svega Zakonom o vazdušnom saobraćaju, ali i drugim zakonima i pravnim aktima Crne Gore;
- provjera usklađenosti sa zahtjevima, preporukama, nalazima, stavovima i zaključcima međunarodnih organizacija i institucija iz oblasti vazdušnog saobraćaja;

- Elektronska razmjena, pretraživanje, izdavanje i arhiviranje dokumenata;
- pretraživanje dokumenata i njihovih djelova po oblastima, temama, obrađivačima;
- praćenje realizacije planova rada, radnih zadataka, donesenih zaključaka i drugih obaveza po nosiocima, rokovima, načinu realizacije, subjektima sa kojima se sarađuje i komunicira;
- aktivno učešće u radu zaposlenih koji nijesu iz bilo kog razloga prisutni u prostorijama Agencije.

Projekat unapređenja informatičke podrške procesima rada Agencije treba da omogući ostvarenje sljedećih ciljeva:

- podizanje kvaliteta i efikasnosti rada Agencije;
- sistematizovanje, planiranje i praćenje realizacije obaveza koje proističu iz donijetih zakona, utvrđenih strategija i međunarodnih sporazuma;
- poboljšanje evidencije, nadgledanje (eng. monitoring) i kontrola preuzetih obaveza;
- efikasno praćenje realizacije utvrđenih zadataka iz djelatnosti Agencije, kvalitetnije sprovođenje planiranih aktivnosti i s tim u vezi preduzimanje odgovarajućih mjera;
- stvaranje uslova da Agencija pruža efikasniju i potpuniju podršku radu Vlade Crne Gore, njenih stalnih radnih tijela i drugih državnih organa Crne Gore; i
- osigurati čuvanje dokumenata, podataka i kontrolisan pristup informacijama u posjedu Agencije.

Ostali efekti realizacije projekta su:

- bolja koordinacija, horizontalna i vertikalna saradnja između pojedinih organizacionih jedinica;
- obezbjeđivanje pouzdanih i preciznih informacija o svim poslovnim procesima Agencije;
- unapređenje upravljanja i kontrole poslovnim procesima i skraćivanje vremena za njihovo izvršavanje;
- brži i lakši, ali kontrolisan pristup informacijama; Online pristup dokumentima i informacijama;
- kontrolisan i autorizovan pristup različitim podacima, dokumentima i njihovoj modifikaciji, upravljanje različitim verzijama istog dokumenta;
- eliminisanje mogućih pojava gubljenja dokumenata, neovlašćenog pristupa podacima i dokumentima, izmjena ili uništenja dokumenata; i
- smanjenje ukupnih troškova u poslovanju Agencije.

U skladu sa obavezama propisanim odredbama Zakona o vazdušnom saobraćaju i obavezama iz Programa rada za 2021. godinu, Agencija je krajem drugog kvartala 2021. godine, pripremila Predlog Izvještaja o radu i Predlog Finansijskog izvještaja za 2020. godinu. Savjet Agencije je, saglasno svojim nadležnostima, utvrdio predloge navedenih izvještaja i dostavio ih Vladi na usvajanje.

Vlada Crne Gore je, na sjednici od 23. septembra 2021. godine, Zaključkom broj: 04-4457/2 od 30. septembra 2021. godine, usvojila *Izvještaj o radu Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2020. godinu, Izvještaj o aktivnostima na sprovođenju i unapređenju upravljanja i kontrola u Agenciji za civilno vazduhoplovstvo za 2020. godinu i Finansijski izvještaj Agencije za*

civilno vazduhoplovstvo za 2020. godinu, sa Izvještajem nezavisnog revizora, kojeg je imenovala Vlada Crne Gore.

U četvrtom kvartalu 2021. godine Agencija je pripremila *Program rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2022. godinu* i *Finansijski plan Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2022. godinu*, koje je uputila Ministarstvu kapitalnih investicija na dalju proceduru usvajanja od strane Vlade.

U decembru 2021. godine donešen je *Plan javnih nabavki Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2022. godinu*, koji je objavljen na sajtu Uprave za javne nabavke.

Uz ovaj Izvještaj o radu Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2021. godinu, u skladu sa članom 18 stav 4 Zakona o upravljanju i unutrašnjim kontrolama u javnom sektoru („Službeni list CG“, broj 75/18) Vladi Crne Gore, kao osnivaču Agencije, dostaviće se i Izvještaj o aktivnostima na sprovođenju i unaprijeđenju upravljanja i kontrola u Agenciji za civilno vazduhoplovstvo za 2021. godinu, koji sadrži preduzete mjere i aktivnosti za sprovođenje i unapređenje sistema unutrašnje kontrole u Agenciji za navedeni period.

VI PREDUZETE AKTIVNOSTI I MJERE U SPROVOĐENJU NADLEŽNOSTI AGENCIJE ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO

Agencija je, u skladu sa Zakonom o vazдушnom saobraćaju („Službeni list CG“, br. 30/12, 30/17 i 82/20), Nacionalni nadzorni organ (eng. *National Supervisory Authority*, u daljem tekstu: NSA), i kao takva odgovorna je za vršenje stalnog procjenjivanja usaglašenosti pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi sa sigurnosno regulatornim zahtjevima, dominantno kroz aktivnosti **Sektora za sigurnost vazdušne plovidbe** (ANS sektor). Osim toga, kroz aktivnosti ANS sektora, Agencija sprovodi nadzor u pogledu izrade i sprovođenja procedura i osposobljenosti lica iz Operativno komunikacionog centra 112 (OKC 112) i Koordinacionog centra traganja i spašavanja na moru (MRCC) koja učestvuju u traganju i spašavanju vazduhoplova na kopnu i moru, u skladu sa međunarodnim propisima, standardima i preporučenom praksom u ovoj oblasti. Agencija, kao NSA, obavlja i poslove koji se odnose na nadzor nad upravljanjem vazдушnim saobraćajem, tj. vrši nadzor nad pružanjem usluga u vazдушnom saobraćaju (*Air Traffic Services – ATS*), upravljanjem vazдушnim prostorom (*Airspace Management – ASM*) i nadzor nad upravljanjem protokom vazdušnog saobraćaja (*Air Traffic Flow Management – ATFM*).

U nadležnosti ANS sektora je, dakle, nadzor nad cjelokupnim radom Kontrole letenja Srbije i Crne Gore SMATSA d.o.o. Beograd (u nastavku teksta: SMATSA d.o.o.), kao zajedničkim pružaocem usluga u vazdušnoj plovidbi za Crnu Goru i Republiku Srbiju. Osnivači SMATSA d.o.o. su Vlada Crne Gore i Vlada Republike Srbije.

Provjere i inspekcije

Cilj provjere je da se utvrdi da li je pružalac usluga u vazdušnoj plovidbi – imalac sertifikata, usaglašen, prije svega, sa Zajedničkim zahtjevima (opštim i posebnim) za pružanje usluga u vazdušnoj plovidbi, u skladu sa Pravilnikom o zajedničkim zahtjevima, sigurnosnom nadzoru nad upravljanjem vazдушnim saobraćajem i uslugama u vazdušnoj plovidbi i sistemu za obezbjeđivanje sigurnosti softvera, i sa drugim sigurnosno regulatornim zahtjevima koji proističu iz Zakona o vazдушnom saobraćaju i na osnovu njega donijetih podzakonskih akata, kao i preuzetih regulativa Evropske unije.

Subjekti nadzora ANS sektora su po nalogu Agencije, uredno dostavljali predloge korektivnih mjera. Procjenu adekvatnosti predloženih korektivnih mjera i rokova za njihovo

spровоđenje obavlja tim za provjeru, koji je formiran Rješenjem direktora Agencije, o čemu se potom obavještava subjekat nadzora. U slučajevima kada predloži korektivnih mjera i rokova za njihovo sprovođenje nisu blagovremeno dostavljani ili korektivne mjere nisu blagovremeno sprovedene, o tome je direktor Agencije upoznat u skladu sa internim procedurama. Ove situacije su u praksi rezultirale sastancima sa subjektom nadzora u cilju otklanjanja nedoumica i usaglašavanja daljih aktivnosti, a prvenstveno u oblasti traganja i spašavanja, gdje su zbog velikog broja utvrđenih nalaza održani posebni sastanci sa predstavnicima Direktorata za zaštitu i spašavanje Ministarstva unutrašnjih poslova i Uprave pomorske sigurnosti i upravljanja lukama.

Poslovi inspekcijskog nadzora koji se odnose na pružaoca usluga u vazdušnoj plovitbi obuhvataju, nadzor nad primjenom propisa o uslovima koje mora ispunjavati pružalac usluga u vazdušnoj plovitbi, tehničkim sistemima i objektima značajnim za sigurnost vazdušnog saobraćaja i to u pogledu ispravnosti, održavanja i pravilnog rada tehničkih sistema, načinu izvršenja operativnih usluga u vazdušnom saobraćaju, usluga komunikacije, navigacije i nadzora, usluga vazduhoplovnog informisanja i usluga vazduhoplovne meteorologije, kao i primjene propisanih postupaka, preporučene prakse i međunarodnih standarda.

Tokom vršenja inspekcijskih nadzora, subjektima nadzora je ukazano na utvrđene nedostatke i nepravilnosti, ukoliko su konstatovane, i preduzete su mjere kojima se nalaže otklanjanje nepravilnosti.

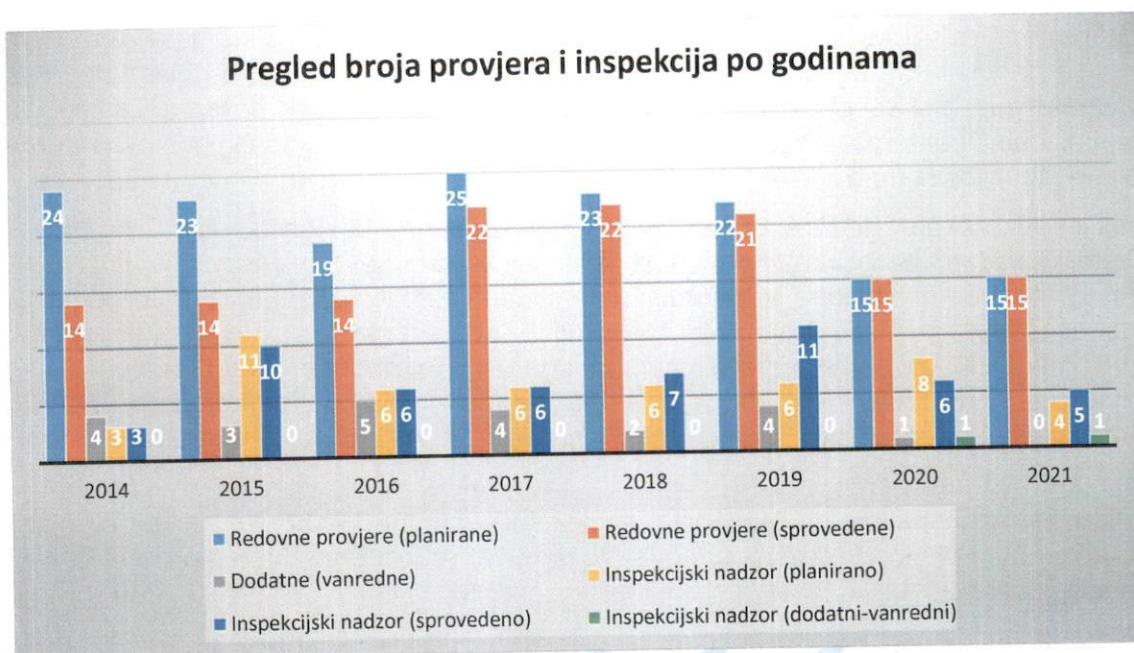
U skladu sa usvojenim Planom inspekcijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2021. godinu, broj 01/2-348/20-1948/8 od 31.12.2020. godine, kao i Godišnjim programom i planom periodičnih provjera pružaoca usluga u vazdušnoj plovitbi za 2021. godinu, ANS-PLN-001, verzija 1.0 od 28.01.2021. godine, broj planiranih provjera, broj planiranih i sprovedenih provjera prikazan je u Tabeli 1.

Tip provjere	Planirano	Sprovedeno
Redovne	15	15
Dodatne (vanredne)	-	-
Inspekcije	4	5

Tabela 1 – Planirane i sprovedene provjere u 2021. godini

U toku 2021. godine nije se ukazala potreba za sprovođenjem dodatnih periodičnih provjera – provjera po potrebi (provjere po izvještajima o događajima, provjere u slučaju da pružalac usluga u vazdušnoj plovitbi ne izvrši prihvaćene korektivne mjere i provjere izvršenja sigurnosnih direktiva – Safety Directive) i specijalnih provjera (provjera značajnih promjena u funkcionalnom sistemu pružaoca usluga u vazdušnoj plovitbi).

Prema modelu kojim se procjenjuje vrijeme provedeno u aktivnostima nadzora, razvijenom od strane nadzornika u ANS sektoru, može se zaključiti da je ovlašćeni provjerivač u ANS sektoru okvirno proveo 58 radnih dana u aktivnostima u vezi sa vršenjem nadzora putem provjera/inspekcija ili oko 45% svog radnog vremena. Na nivou cjelokupnog ANS sektora, zaključuje se da je približno 82 radna dana bilo posvećeno aktivnostima nadzora putem provjera/inspekcija, odnosno da je 35% radnih dana u toku 2021. godine bilo utrošeno na aktivnosti provjera/inspekcija. Na Slici 1 prikazan je pregled broja provjera i inspekcijama u posljednjih 8 godina.

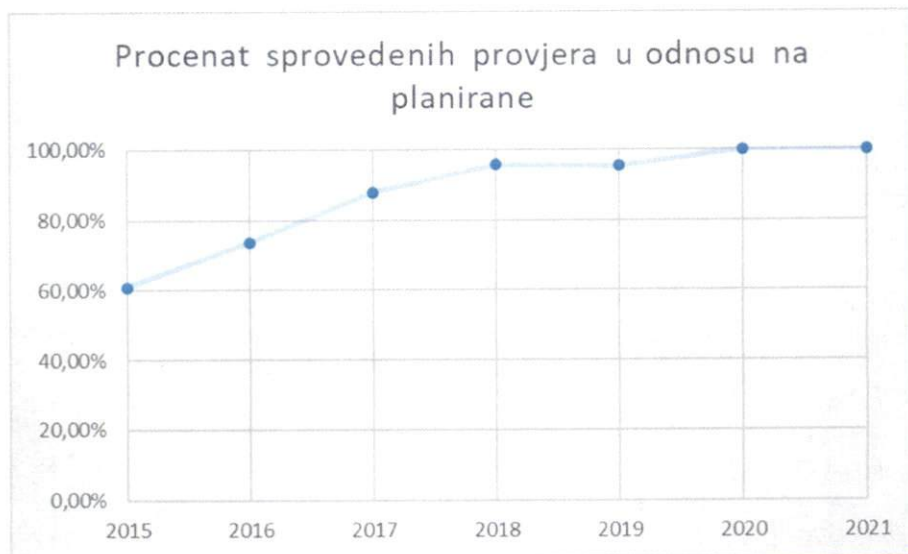

Slika 1 – Pregled broja provjera i inspekcija po godinama

Na osnovu grafičkog prikaza sa Slike 2 može se izvesti zaključak da se bilježi trend rasta nivoa realizacije plana nadzora, kontinuirano iz godine u godinu. Prikazani grafik predstavlja realizaciju plana koja se tumači stalnim poboljšanjem mehanizma planiranja, ali i objedinjavanjem pojedinačno planiranih provjera. Sve redovne provjere ANS sektora iz Plana inspeksijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2021. godinu, su sprovedene, pa se na osnovu toga konstatuje da je dovoljan broj provjera sproveden kako bi se tokom dvogodišnjeg perioda provjerila usaglašenost pružaoca usluga sa primjenljivim sigurnosnim regulatornim zahtjevima u svim relevantnim oblastima funkcionalnog sistema. Takođe, sprovedene su sve 4 planirane inspekcije, a sprovedena je i 1 vanredna, pa se može konstatovati da je godišnji plan ispunjen.

Nadzor nad uvođenjem promjena u funkcionalni sistem

Zakonom o vazdušnom saobraćaju propisano je da je pružalac usluga u vazdušnoj plovidbi dužan da obavijesti Agenciju o planiranim promjenama koje uvodi u funkcionalne sisteme. Promjena u funkcionalnom sistemu predstavlja postupak koji se sprovodi u cilju poboljšanja/održavanja sistema u skladu sa internim (nova oprema ili procedure) ili eksternim (promjene u regulatornom okruženju) potrebama i zahtjevima, a sa krajnjim ciljem održanja ili unapređenja sigurnosti i kvaliteta u pružanju usluga u vazdušnoj plovidbi. Nova verzija Protokola o promjenama u funkcionalnom sistemu, v. 6.0, broj: 03/1-348/21-597/1 od 04.05.2021. godine, je usvojena nakon više mjeseci usaglašavanja teksta dokumenta između predstavnika Direktorata, Agencije i SMATSA d.o.o.

Slika 2 – Nivo realizovanih provjera u odnosu na plan

ANS sektor vrši analizu i procjenu dostavljene sigurnosne argumentacije i, nakon toga, dostavlja odgovarajući odgovor SMATSA d.o.o. za svaku od prethodno navedenih promjena u funkcionalnom sistemu SMATSA d.o.o. Nakon sprovedene analize obavještenja o promjeni i dostavljene sigurnosne argumentacije odlučeno je da 2 promjene (od 9 prijavljenih) u 2021. godini budu predmet nadzora nad promjenom i za koje Agencija izdaje rješenje o odobravanju promjene.

Učestale promjene u funkcionalnom sistemu podrazumijevaju promjene koje su usaglašene/definisane između SMATSA d.o.o, DCV i Agencije. SMATSA d.o.o. je tokom 2021. godine vazduhoplovnim vlastima prijavila i 74 učestale promjene.

Kalibraža iz vazduha

Kalibraža iz vazduha je provjera kojom se vrši: mjerenje, utvrđivanje usklađenosti rezultata mjerenja sa zadatim specifikacijama i dovođenje parametara u okvire zadatih specifikacija za opremu koja se kalibriše. Kalibražom iz vazduha vrši se provjera zemaljskih navigacionih i nadzornih sistema, vazduhoplovnih telekomunikacija i opreme za svjetlosnu signalizaciju na aerodromima, sa ciljem da parametri navedenih sistema zadovolje zahtjeve za eksploataciju.

Iako su mjere za sprječavanje unošenja u zemlju, suzbijanje i sprječavanje prenošenja novog koronavirusa obuhvatale zatvaranje državnih granica i ograničavanje kretanja stranih i domaćih državljana, blagovremeno su obezbijeđena potrebna odobrenja za redovno sprovođenje kalibraže iz vazduha. Na osnovu toga, SMATSA d.o.o, kao organizacija ovlaštena za pružanje usluga kalibraže iz vazduha, kalibraže na opremi u Crnoj Gori u toku izvještajnog perioda izvršila je 25-26. maja 2021. god. i 20-21. novembra 2021. godine.

Ostvareni nivo sigurnosti

SMATSA d.o.o. je vazduhoplovni subjekat sa najzrelijim sistemom upravljanja sigurnošću u Crnoj Gori. Stepenn efektivne implementacije je visok i Agencija ne bilježi otvorena pitanja u vezi sa sistemom upravljanja sigurnošću kod ovog subjekta. Pored toga, stepenn saradnje između Agencije i pružaoca usluga ATM/ANS u implementaciji Nacionalnog programa sigurnosti vazdušnog saobraćaja (u daljem tekstu: SSP) je na izuzetno visokom nivou.

Sistem prijavljivanja događaja je glavni izvor podataka za analize u dijelu SSP, indikatora i sigurnosti uopšte. Broj prijava svih učesnika u civilnom vazduhoplovstvu, po mjesecima i sa klasifikacijom događaja, data je u Tabeli 2.

Broj prijava po mjesecima												KLASIFIKACIJA				
I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	ACC	SI	INC	Bez utic.	UNK
3	2	3	12	9	7	47	27	14	9	12	10	1	0	55	99	0

Tabela 2 – Broj prijavljenih događaja u 2021. godini i klasifikacija događaja

SMATSA d.o.o. dostavlja najveći broj prijava na godišnjem nivou. U tom postupku, sljedeće organizacione jedinice prednjače: Terminalna kontrola letenja Podgorica, Aerodromska kontrola letenja Tivat i Centar kontrole letenja Beograd, u neznatnom broju.

Svi događaji koji su prijavljeni u kategoriji ATM klasifikovani su kao INC ili „bez uticaja na ATM“. Prema kategorijama događaja, prednjače događaji udara ptica, tehničke neispravnosti vazduhoplova i sl.

Krizni menadžment (Crisis Management)

Do sada nezabilježena kriza sa enormnim negativnim uticajem na oblast civilnog vazduhoplovstva, izazvana pandemijom COVID-19, obilježila je 2020. godinu pa i 2021 godinu. U takvim okolnostima, do punog izražaja je došao krizni menadžment i postupanje u vanrednim okolnostima kako bi se obezbijedilo kontinuirano izvršavanje poslovnih obaveza.

Evropska ćelija za koordinaciju tokom kriznih situacija u vazduhoplovstvu (*European Aviation Crisis Coordination Cell – EACCC*), osnovana pod okriljem EUROCONTROL-a, ustanovila je, kroz različite aktivnosti u oblasti kriznog menadžmenta, potrebu za definisanjem protokola i procedura u oblasti kriznog menadžmenta, odnosno o koordinaciji i postupanju u kriznim situacijama u vazduhoplovstvu. Upravo tokom 2020. i 2021. godine se pokazalo izuzetno važnim učešće Agencije u aktivnostima ove jedinice, zbog opštepoznatog uticaja koji je pandemija COVID-19 imala na vazdušni saobraćaj, a samim tim i na evropsku rutnu mrežu i situaciju u vazдушnom prostoru.

U vezi sa krizom na evropskoj rutnoj mreži izazvanom COVID-19 predstavnici ANS sektora su redovno prisustvovali telekonferencijama EUROCONTROL EACCC sekretarijata (održano je više od 29 telekonferencija do sada). Tokom prethodnog perioda aktivno su pratili preporuke i sarađivali sa nadležnim nacionalnim državnim organima i sa predstavnicima pružaoca usluga u vazdušnoj plovodbi, objavljen je veliki broj NOTAM-a u skladu sa preporukama i naredbama nadležnih zdravstvenih organa i redovno su obavještavali EUROCONTROL dostavljanjem odgovarajućih informacija o aktuelnoj situaciji u državi i preduzetim mjerama.

Tehnička saradnja u oblasti zajedničkog nadzora nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovodbi i plan zajedničkih aktivnosti Agencije za civilno vazduhoplovstvo Crne Gore i Direktorata civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije

Imajući u vidu uspješnost i efikasnost dosadašnjeg zajedničkog vršenja nadzora nad zajedničkim pružaoцем usluga u vazdušnoj plovodbi, kao i odredbe Sporazuma o saradnji u oblasti vazdušnog saobraćaja između Vlade Republike Srbije i Vlade Crne Gore, potpisanog 3. februara 2012. godine u Beogradu, kojim je utvrđeno da će strane stvarati uslove za

potpisivanje odgovarajućih tehničkih sporazuma dvije vazduhoplovne vlasti, čime će omogućiti Direktoratu i Agenciji unapređenje postojeće saradnje iz domena svojih nadležnosti, 26.06.2019. godine direktori Agencije i Direktorata potpisali su Sporazum o tehničkoj saradnji u oblasti zajedničkog nadzora nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi (u nastavku teksta: Sporazum). Stupanjem na snagu ovog sporazuma ostvareno je značajno unapređenje saradnje potpisnica u kompletnoj ATM/ANS oblasti, a posebno u vršenju zajedničkog nadzora nad radom SMATSA d.o.o. u oblasti osposobljavanja kontrolora letenja, koja nije bila predviđena odredbama prethodno važećeg Memoranduma o razumijevanju.

Direktorat i Agencija su potom, na osnovu člana 1 stav 8 Sporazuma, potpisali i Proceduru o tehničkoj saradnji u oblasti zajedničkog nadzora nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi, koja se primjenjuje od 26.08.2019. godine. Ovom procedurom detaljnije su propisani postupci izrade i usaglašavanja godišnjih programa i planova periodičnih provjera, sprovođenja zajedničkih provjera iz predmeta Sporazuma, razmjene podataka iz evidencija sprovedenih provjera, saradnje prilikom razmatranja dokumentacije i procedura pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi i odlučivanja o njihovom odobravanju, saradnje prilikom analiziranja dostavljene sigurnosne argumentacije prije uvođenja promjena u funkcionalni sistem i odlučivanja o prihvatanju planirane promjene, izrade zajedničkog AST izvještaja i dr.

Iako je 2020. i 2021. godinu obilježila pandemija korona virusa (COVID-19), koja je značajno uticala na sve sfere života na globalnom nivou i prouzrokovala do sada nezabilježenu krizu sa enormnim negativnim uticajem na oblast civilnog vazduhoplovstva, tokom ove dvije godine su sprovedene brojne aktivnosti u cilju realizacije Sporazuma i unapređenja saradnje Direktorata i Agencije.

U sklopu saradnje sa EUROCONTROL u okviru *Support-to-State* programa dogovoren je niz aktivnosti, od kojih je većina odložena za 2022. godinu, zbog cjelokupne situacije izazvane pandemijom COVID-19.

Direktorat i Agencija su u potpunosti realizovali planove po pitanju sprovođenja zajedničkog nadzora nad SMATSA d.o.o. tokom 2021. godine.

U skladu sa Godišnjim programom i planom periodičnih provjera pružaoca usluga ATM/ANS za 2021. godinu, sprovedeno je svih pet zajedničkih provjera centralizovanih jedinica SMATSA d.o.o.:

- ATM/ANS provjera (spovedena tokom marta);
- CNS provjera - Uredbe 2017/373, 1206/2011 i 262/2009 (spovedena tokom aprila);
- ATCO provjera (spovedena tokom maja);
- ASM/ATFCM provjera (spovedena tokom juna);
- ATS/AIS/SERA/MET provjera (spovedena tokom septembra).

Shodno važećim mjerama u Crnoj Gori i Republici Srbiji, a imajući u vidu ograničenja po pitanju službenih putovanja i cjelokupnu situaciju, navedene provjere su sprovedene on-line, odnosno uz komunikaciju putem IT sredstava, izuzev ATS/AIS/SERA/MET provjere, koja je uspješno sprovedena na lokaciji, u centralizovanim jedinicama SMATSA d.o.o. u Beogradu.

Tokom 2021. godine Agencija i Direktorat su redovno i uspješno sarađivali i u sklopu nadzora nad promjenama u funkcionalnom sistemu koje je uvodila SMATSA d.o.o, poput: unapređenja Top Sky ATC sistema Korak 2, radari na Besnoj Kobili, Beogradu, Vrsuti, IP smatsa (VoIP protokol), ukidanje AKL Vršac, ukidanje CTR Užice, implementacija LARA

sistema, izmjena formata SNOWTAM obrasca, sistem svjetlosnog obilježavanja Niš, spajanje vazdušnog prostora bez ruta SECSI FRA sa FRALB i M-FRA, zamjena UPS uređaja, zamjena DEA agregata na NDB-jevima, zamjena UPS-a za VCS i DIVOS na AKL KV, NI, BT, zamjena DEA agregata.

Takođe, između predstavnika Agencije i Direktorata je vršena konstantna koordinacija u vezi učestalih promjena.

Predstavnici Agencije i Direktorata su se kontinuirano međusobno usaglašavali o zajedničkom stavu po pitanju kriterijuma za vršenje nadzora, odnosno u cilju postizanja pune implementacije Uredbe 2017/373, kako bi se jedinstveno nastupalo prema SMATSA d.o.o. Krajem prethodne i tokom prve polovine ove godine, održan je veliki broj online sastanaka na temu implementacije Regulative 2017/373 između predstavnika Agencije, Direktorata i SMATSA d.o.o.

U 2021. godini značajno unapređenje saradnje je postignuto u oblasti razmatranja dokumentacije i procedura imaoca sertifikata. Shodno tome, tokom 2021. godine su sprovedena odobranja sljedećih dokumenata SMATSA d.o.o: SAF.MAN.001 - Priručnik o upravljanju bezbednošću, verzija 7.0; HUM.PROC.002 - Nadzor zloupotrebe psihoaktivnih supstanci i upotrebe lekova, verzija 7.0; MS.PROC.002 - Upravljanje promenama koje ne utiču na funkcionalni sistem, verzija 1.0; MS.PROC.003 - Upravljanje promenama u funkcionalnom sistemu, verzija 1.0; SAF.UPU.003 - Izrada bezbednosne argumentacije za promene u funkcionalnom sistemu, verzija 9.0 i Plan obuke kontrolora letenja CKL Beograd (Unit Training Plan) - ATCO.UTP.ACC, verzija 12.0,

Procedure održavanja stručnosti kontrolora letenja CKL Beograd (Unit Competence Scheme) - ATCO.UCS.ACC verzija 13.0. Pored odobranja dokumenata SMATSA d.o.o, brojne aktivnosti su sprovedene u cilju ažuriranja Procedure o tehničkoj saradnji u oblasti zajedničkog nadzora nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi (verzija 2.0 potpisana od strane direktora Agencije i Direktorata, primjenjuje se od 26.04.2021. godine), kao i na ažuriranju i usaglašavanju internih procedura/dokumenata iz priručnika Agencije i Direktorata, ali i na ažuriranju Protokola o promjenama u funkcionalnom sistemu PTK-CHG-001-ME (verzija 6.0, primjenjuje se od 05.05.2021.), koji je usaglašavan na trojnoj osnovi između Agencije, Direktorata i SMATSA d.o.o.

TOP SKY – ATC sistem Korak 2

Strategijom poslovanja SMATSA d.o.o., planirano je da se unaprijedi glavni operativni ATM sistem – TopSky ATC sistem implementacijom novih funkcionalnosti. U skladu sa Planom upravljanja Programom modernizacije kontrole letenja – SUSAN (*SMATSA Upgrade of System for Air Navigation*), predviđeno je da se unapređenje TopSky ATC sistem izvrši kroz tri faze – korak 1 faza 1: unapređenje softvera FAMUS TopSky-ATC sistema; korak 1 faza 2: unapređenje hardvera i softvera FAMUS TopSky-ATC sistem sa proširenjem sistema; i korak 2: unapređenje funkcionalnosti Data Processing System (DPS) u okviru TopSky-ATC sistema, kojima se obezbjeđuju sve SESAR funkcionalnosti zahtijevane regulativama Evropske Komisije.

Unapređenjem funkcionalnosti sa prelaskom na TopSky-ATC sistem Korak 2, izvršiće se nadogradnja softvera i hardvera ATM sistema SMATSA d.o.o. koja obuhvata: dodavanje većeg broja novih funkcionalnosti i alata za efikasnije i sigurnije planiranje i vršenje poslova kontrole letenja, unapređenja korisničkih funkcionalnosti, data link funkcionalnosti, predikcije trajektorije, kao i niz unapređenja već postojećih funkcionalnosti ovog složenog sistema. Unapređenja će uticati na smanjenje radnog opterećenja kontrolora letenja koji koriste ovaj

sistem i automatizovati neke veće postojeće procese, čime će se znatno olakšati rad, kako na pripremanju tako i u korišćenju sistema.

Unapređenjima softvera u svrhu podrške povećanja kapaciteta u pružanju usluga kontrole letenja, obezbjeđuje SMATSA d.o.o. poziciju iz koje sa svojim resursima može prihvatiti i vazduhoplove u slučajevima kada susjedne kontrole letenja u regionu ne mogu da prihvate saobraćaj kao i u slučaju inicijativa koje podrazumijevaju reorganizacije vazdušnog prostora i potencijalno pružanje usluga i međugraničnu saradnju (*cross-border*).

Ovim unapređenjem TopSky – ATC sistem softvera postiže se interoperabilnost sistema i njegova kompatibilnost sa sistemima susjednih pružalaca usluga u vazdušnoj plovidbi, što je jedan od primarnih regulatornih zahtjeva Evropske komisije. Unapređenje Korak 2 omogućava da ATM sistem za obradu podataka SMATSA d.o.o. bude u skladu i u predviđenim rokovima definisanim regulativom Evropske komisije EC 716/2014, ATM Master planom i SESAR DP 2015 (*Deployment programom*).

U sprovođenju nadzora nad predmetnom promjenom u funkcionalnom sistemu SMATSA d.o.o. osim predstavnika Agencije učestvovali su i provjerivači iz Direktorata civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije, u skladu sa Sporazumom o tehničkoj saradnji u oblasti zajedničkog nadzora nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi. Saradnja između Direktorata i Agencije u sprovođenju ovog zajedničkog nadzora sprovedena je u skladu sa Procedurom o tehničkoj saradnji u oblasti zajedničkog nadzora nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi i Protokolom o aktivnostima u vezi sa promjena u funkcionalnom sistemu – PTK-CHG-001-ME.

Aktivnosti provjera koje je sprovodio zajednički tim Agencije i Direktorata za predmetni proces nadzora u toku 2021. godine odnosile su se na: provjeru dostavljene dokumentacije, provjere na licu mjesta u operativnim jedinicama SMATSA d.o.o. kao i provjera postupanja SMATSA d.o.o. tokom testiranja unaprijeđenog TopSky-ATC sistema (FAT i SAT testiranja). S obzirom na kompleksnost, obim i važnost ove promjene za odvijanje vazdušnog saobraćaja, proces uvođenja ove promjene u funkcionalni sistem SMATSA d.o.o. zahtijeva posebnu pažnju i nadzor svih faza ovog procesa, a time i nadzor nad postupkom sprovođenja FAT i SAT aktivnosti. Cilj ovog sigurnosnog nadzora, koji će se vršiti do kraja 2022. godine po fazama sprovođenja predmetne promjene, je utvrđivanje ispunjenosti relevantnih regulatornih zahtjeva za izdavanje Rješenja o prihvatanju predmetne promjene u funkcionalnom sistemu SMATSA d.o.o.

U skladu sa planom za implementaciju (Project Management Plan) unapređenja hardvera i softvera FAMUS TopSky-ATC sistema sa proširenjem sistema, Korak 2 (Step 2), SMATSA d.o.o. je, u periodu od 05.07. do 09.07.2021. godine, sprovela planirane FAT aktivnosti (Factory Acceptance Test – testiranje u produkcionom okruženju proizvođača kompanije Thales LAS France SAS). FAT aktivnosti su, umjesto u produkcionom okruženju proizvođača kompanije Thales, sprovedene u prostorijama Tehnickog centra kontrole letenja SMATSA u Beogradu, zbog situacije i okolnosti uzrokovanih pandemijom virusa COVID-19.

FAT Testiranje i prijem sistema je uspješno sprovedeno, prema kriterijumima koji su definisani projektnom dokumentacijom i planom testiranja (Acceptance Test Plan), kao i prema kriterijumima iz projektne i tenderske dokumentacije.

U skladu sa planom provjere zajednički tim provjerivača Agencije i Direktorata je izvršio nadzor nad postupkom sprovođenja FAT aktivnosti, koji je sprovodio tim SMATSA d.o.o. zajedno sa timom izvođača usluga kompanije Thales, odnosno provjeru ispunjenja relevantnih sigurnosnih zahtjeva iz projektne i sigurnosne dokumentacije. Takođe, u skladu

sa planom za implementaciju (Project Management Plan) unapređenja hardvera i softvera FAMUS TopSky-ATC sistema sa proširenjem sistema, Step 2, sprovedeno je testiranje i prijem TopSky-ATC sistema na lokaciji (Site Acceptance Test - SAT) u sledećim organizacionim jedinicama SMATSA d.o.o: CKL Beograd, TKL/AKL Podgorica i AKL Beograd, u periodu od 25. oktobra do 5. novembra 2021. godine.

U Centru kontrole letenja Beograd, sprovedene su SAT aktivnosti (testiranje i prijem na lokaciji) za softverski dio promjene Step 2, u periodu od 25.10. do 05.11.2021. godine. Testiranje i prijem TopSky-ATC sistema Step 2 u CKL Beograd, sprovedli su predstavnici proizvođača Thales LAS France SAS i SMATSA d.o.o. Zajednički tim provjerivača Agencije i Direktorata izvršio je nadzor nad postupkom sprovođenja SAT aktivnosti za TopSky-ATC Step 2, tj. proveru ispunjenja relevantnih sigurnosnih zahtjeva iz projektne i sigurnosne dokumentacije na osnovu plana provjere po fazama sprovođenja ove promjene u funkcionalnom sistemu SMATSA d.o.o.

Testiranje i prijem sistema na lokaciji (SAT) je uspješno sprovedeno, prema kriterijumima koji su definisani projektnom dokumentacijom i planom testiranja (ATR - Acceptance Test Plan).

SMATSA d.o.o. je posle uspješnog SAT testa i nakon analize poslovnih planova i aktuelne situacije, donijela odluku da se izvrše izmjene u terminskom planu za implementaciju ove promjene u funkcionalnom sistemu. Na nivou stručnih timova SMATSA d.o.o. donijeta je odluka da se promjena implementira u operativni rad u novembru 2022. godine, umjesto krajem januara 2022. godine, kako je prvobitno bilo planirano. Razlog za odlaganje roka završetka ovog projekta je uslovljen objektivnim okolnostima i poteškoćama u realizaciji ovog projekta tj. promjene zbog pandemije COVID-19 i kašnjenja u izgradnji kontrolnog tornja za potrebe AKL Beograd.

Traganje i spašavanje

Prema informacijama sa kojima raspolaže Agencija, tokom 2021. godine nije bilo nesreća i nezgoda u civilnom vazdušnom saobraćaju za koje bi bilo neophodno sprovoditi akcije traganja i spašavanja.

Međutim, u cilju unapređenja sistema traganja i spašavanja u civilnom vazduhoplovstvu, i u 2021. godini nastavljeno je sa intenzivnom saradnjom sa ključnim subjektima sistema traganja i spašavanja – Ministarstvom unutrašnjih poslova, odnosno njegovim Direktoratom za zaštitu i spašavanje, Upravom pomorske sigurnosti i upravljanja lukama, Gorskom službom spašavanja i Sekretarijatom Vlade CG. U skladu sa postupcima utvrđenim pojedinačnim međusobnim ugovorima i aneksima tih ugovora, zaključenih između Agencije i svakog od navedenih subjekata, Agencija je ovim subjektima opredjelila odgovarajuća novčana sredstva za 2021. godinu namijenjena za održavanje i razvoj sistema traganja i spašavanja.

RASARAC (Regionalni savjetodavni odbor za traganje i spašavanje)

Regionalni savjetodavni odbor za traganje i spašavanje u civilnom vazduhoplovstvu (RASARAC – *Regional Aeronautical Search and Rescue Advisory Committee*) uspostavljen je u novembru 2016. godine potpisivanjem Memoranduma o razumijevanju između Bosne i Hercegovina, Makedonije, Srbije, Slovačke, Slovenije, Hrvatske i Mađarske. Formiranje RASARAC-a podržano je od strane ICAO-a i EUROCONTROL-a.

Na osnovu zaključaka Vlada Crne Gore je, na sjednici održanoj iz marta 2017. godine, donijela da Agencija je iskoordinirala aktivnosti za punopravno uključenje Crne Gore u RASARAC i učešće predstavnika Crne Gore (osim iz Agencije, i iz Ministarstva unutrašnjih

poslova i Uprave pomorske sigurnosti) koji će učestvovati u njegovom radu. U međuvremenu, i Republika Bugarska je kao punopravni član pristupila RASARAC-u, a Republika Češka kao posmatrač.

Ciljevi ovog tijela, između ostalog, su međusobna podrška zemalja članica, izgradnja i razvoj kapaciteta u oblasti traganja i spašavanja vazduhoplova (SAR), unapređivanje prekogranične saradnje između zemalja članica, kao i podrška pri realizaciji ICAO standarda u ovoj oblasti.

Od osnivanja RASARAC-a do danas održano je ukupno dvanaest sastanaka na međunarodnom nivou. Predstavnici Crne Gore su aktivno učestvovali u predlaganju dokumenata i donošenju zaključaka u okviru radnih grupa (RG) koje su formirane unutar RASARAC-a, a odnosile su se na: RG1 – prekogranična saradnja i međudržavni sporazumi, RG2 – operativne procedure, RG3 – obuka i RG4 - nadzor. Takođe, predstavnici Agencije su aktivno učestvovali i u radu Upravnog odbora (*Steering Board*) i Ekspertskog tima (*Expert Team*) RASARAC komiteta, koji predstavljaju najviše strateško tijelo zaduženo za donošenje odluka i izvršno tijelo zaduženo za implementaciju zaključaka i realizaciju aktivnosti komiteta.

Kako zbog situacije izazvane pandemijom COVID-19 nije bilo moguće održavanje sastanaka Upravnog odbora (*Steering board*), a ni Ekspertskog tima (*expert team*) u 2020. godini, predsjedavanje Bosne i Hercegovine odloženo je za 2021. godinu.

Tokom 2021. godine predstavnici Agencije su 05.10.2021. godine u Banja Luci prisustvovali 11.-om sastanku Regionalnog savjetodavnog odbora za traganje i spašavanje (sastanak Ekspertskog tima) a 06.10.2021. godine u Banja Luci 12.-om sastanku Regionalnog savjetodavnog odbora za traganje i spašavanje (sastanak Upravnog odbora). Na 12. sastanku Regionalnog savjetodavnog odbora za traganje i spašavanje (RASARAC) održanom 06.10.2021. godine u Banja Luci, izvršena je primopredaja dužnosti između Bosne i Hercegovine i Crne Gore, koja je određena kao država koja će predsjedavati radom RASARAC-a tokom 2022. godine. Agencija za civilno vazduhoplovstvo će biti organizator sastanaka ekspertskog tima i upravnog odbora RASARAC-a u 2022. godini.

U periodu nakon održanih sastanaka u Banja Luci, a shodno zaključcima sa tih sastanaka, predstavnici Direkcije za civilno vazduhoplovstvo Bosne i Hercegovine i Agencije su e-mail komunikacijom usaglasili RASARAC godišnji izvještaj za 2021. godinu, Indikativni RASARAC godišnji plan rada za 2022. godinu i RASARAC trogodišnji plan rada 2023-2025 što je dostavljeno na saglasnost svim članovima RASARAC-a i predstavniku EUROCONTROL-a.

Predstavnici Agencije su prisustvovali obuci traganja i spašavanja koju je organizovao Zajednički spasilačko-koordinacioni centar Larnaka/Kipar (JRCC – Joint Rescue Coordination Centre) shodno Memorandumu o razumijevanju između JRCC Larnace i RASARAC-a potpisanom u novembru 2018. godine. Obuka je organizovana u prostorijama JRCC Larnace u periodu od 23.11. do 26.11.2021. godine, sa ciljem unapređenja kompetencija za rukovodeći nivo u oblasti traganja i spašavanja, a shodno iskazanim potrebama RASARAC-a. Pored ove obuke, za države članice RASARAC je prošle godine bila organizovana još jedna obuka za operativce u oblasti traganja i spašavanja, ali na njoj nije bilo polaznika iz Crne Gore zbog strogih restriktivnih mjera uslovljenih pandemijom. Shodno potpisanom memorandumu, obuke u JRCC Larnaca se ne naplaćuju polaznicima iz država koje učestvuju u RASARAC. Agencija će nastaviti sa naporima u pogledu učešća u RASARAC, posebno imajući u vidu brojne benefite za sistem našeg civilnog vazduhoplovstva, koji se već ostvaruju ili će biti ostvareni u narednom periodu. U tom

kontekstu, do sada su realizovane četiri obuke za osoblje koje učestvuje u poslovima traganja i spašavanja, u saradnji sa JRCC Larnaka na Kipru. U predstojećem periodu biće intenzivirane aktivnosti u cilju usvajanja međudržavnog Sporazuma o traganju i spašavanju u civilnom vazduhoplovstvu kojim se definiše okvir za saradnju među državama koje učestvuju u radu RASARAC. Imajući u vidu da Crna Gora, kao ni većina država koje učestvuju u radu RASARAC, nema međusobno donijete sporazume o koordinaciji, kojima bi se omogućilo sprovođenje akcija traganja i spašavanja na znatno efikasniji, racionalniji i sadržajniji način, potpisivanjem ovog sporazuma stvoreni su dobri preduslovi za svestraniji i racionalniji pristup regionalnoj saradnji na operativnom nivou, čime bi se ispunili standardi ICAO utvrđeni Aneksom 12 Čikaške konvencije. U skladu sa tim, Agencija je uspostavila koordinaciju sa Ministarstvom kapitalnih investicija, Ministarstvom vanjskih poslova i Ministarstvom unutrašnjih poslova, u cilju razmatranja daljih koraka i upućivanja predloga SAR sporazuma na saglasnost Vladi. Vlada Crne Gore je, na 49. sjednici održanoj 1. decembra 2021. godine, donijela zaključak kojim je prihvatila navedeni predlog SAR sporazuma i ovlastila direktora Agencije da u ime Crne Gore potpiše SAR sporazum.

ICAO EUR radna grupa za traganje i spašavanje (ICAO EUR search and rescue task force – SAR TF)

Na prvom sastanku Grupe za planiranje evropskog vazduhoplovnog sistema (EASPG), održanog od 02. do 06. decembra 2019. godine, ICAO EUR/NAT kancelarija je osnovala ICAO EUR radnu grupu za traganje i spašavanje – ICAO EUR Search and Rescue Task Force.

Navedena grupa je osnovana sa prvenstvenim ciljem da razvije standardizovani program obuke za SAR inspektore, kao i da razvije Smjernice za primjenu i praćenje SAR (*Preferred SAR Capability Specifications – PSCS*) iz EUR plana i promovisanje unapređenja i poboljšanja regionalnih SAR kapaciteta u EUR regionu.

Tokom 2020. i 2021. godine predstavnici ANS sektora su aktivno učestvovali u radu podgrupe A čiji se zadatak odnosio na izradu Standardizovanog programa obuke za osoblje inspektorata za traganje i spašavanje (SAR).

Navedena dokumenta su, radi odobrenja i publikovanja, predstavljena na trećem sastanku ICAO EASPG (European Aviation System Planning Group), održanom u decembru 2021. godine.

Zbog situacije izazvane pandemijom COVID-19, sastanci SAR TF su se održavali putem telekonferencija i u 2021. godini ih je održano pet (do sada ukupno deset). Na sastancima je učestvovalo 29 država iz EUR regiona, šest međunarodnih organizacija kao i vojnih organizacija

Civilno-vojna saradnja

Civilno-vojna saradnja se, pored periodičnih multisektorskih aktivnosti saradnje sa predstavnicima Ministarstva odbrane/Vojske CG u okviru rada radnih grupa za izradu pojedinih podzakoskih akata iz domena vazdušnog saobraćaja koji su od zajedničkog interesa, dominantno ogleda kroz rad Nacionalnog odbora za upravljanje vazdušnim prostorom. U toku 2021. godine ANS sektor je za potrebe rada Nacionalnog odbora za upravljanje vazdušnim prostorom imao sljedeće aktivnosti:

- Utvrđivanje privremene strukture vazdušnog prostora za sprovođenje vojne vježbe „Astral Knight 21“,
- Odluka o ukidanju NATO oblasti iznad Jadranskog mora (PAM zone i CLASKO i MAINSTREET 3 koridori),

- Utvrđivanje Strategije za primjenu PBN koncepta u crnogorskom vazдушnom prostoru i
- Utvrđivanje Predloga Politike upravljanja vazдушnim prostorom, i dr.

Nacionalni odbor za upravljanje vazдушnim prostorom je i tokom 2021. godine više puta podsjećao na obavezu Ministarstva odbrane za imenovanjem predstavnika organa državne uprave nadležnog za poslove odbrane za rad u Jedinici za upravljanje vazдушnim prostorom, u skladu sa članom 110 Zakona o vazдушnom saobraćaju.

Normativne aktivnosti

Pored doprinosa u pripremi za donošenje podzakonskih akata navedenih u Poglavlju V iz dijela svoje odgovornosti, ANS sektor je u toku 2021. godine pripremio stručne osnove za Strategiju za primjenu PBN koncepta u crnogorskom vazдушnom prostoru (Odluka o utvrđivanju Strategije za primjenu PBN koncepta u crnogorskom vazдушnom prostoru broj: 03/3-348/21-85/3 od 20.01.2021. godine) i Predlog Politike upravljanja vazдушnim prostorom (predlog dostavljen Ministarstvu kapitalnih investicija na dalje postupanje dopisom broj: 03/3-348/21-85/5 od 26.01.2021. godine).

Osim toga, u izvještajnom periodu u ANS sektoru intenziviran je rad na radio na pripremama osnova podzakonskih propisa i akata čije se usvajanje očekuje u toku 2022. godine – Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o zajedničkim zahtjevima za pružaoce usluga upravljanja vazдушnim saobraćajem i usluga u vazdušnoj plovitbi i drugih mrežnih funkcija upravljanja vazдушnim saobraćajem i nadzoru nad njima *Preuzimanje Uredbe Komisije (EU) br. 2020/469 koja mijenja i dopunjuje Uredbu (EU) br. 2017/373* i Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o radnom vremenu i odmorima kontrolora letenja („Službeni list CG“ br. 64/2017).

Treba pomenuti i da je krajem januara 2021. godine ANS sektor ažurirao cjelokupan ANS Priručnik (24 procedure i 5 opštih dokumenata) u cilju usaglašavanja sa Pravilnikom o zajedničkim zahtjevima za pružaoce usluga upravljanja vazдушnim saobraćajem i usluga u vazdušnoj plovitbi i drugih mrežnih funkcija upravljanja vazдушnim saobraćajem i nadzoru nad njima („Službeni list CG“, br. 99/20), kojim je preuzeta Uredba Komisije (EU) 2017/373.

Najveći dio aktivnosti u **Sektoru za sigurnost vazdušnog saobraćaja** odnosio se na realizaciju nadzora shodno *Planu inspeksijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2021. godinu*. Inspeksijski i kontinuirani nadzori u Sektoru za sigurnost vazdušnog saobraćaja planirani su po odsjecima: Odsjek vazdušnih operacija i vazduhoplovnog osoblja, Odsjek vazduhoplova i Odsjek aerodroma.

U okviru Odsjeka vazdušnih operacija i vazduhoplovnog osoblja planirani su nadzori u odnosu na sledeće vazduhoplovne subjekte: Montenegro Airlines, Adriatic Airways, Adriatic Aviation, Airways Scenic & Charter, Flight Academy Montenegro, Airways Aviation Academy, MUP Academy, i nadzor Padobranskog školskog centra „Špiro Mugoša“. Inspeksijskim i kontinuiranim nadzorom izvršena je provjera usaglašenosti navedenih organizacija sa zahtjevima iz Pravilnika o tehničkim zahtjevima i procedurama za obavljanje vazdušnih operacija („Službeni list CG“, br. 31/2013, 24/2014, 47/2014, 56/2015, 27/2016, 6/2017, 25/2017, 39/2018, 67/2018, 21/2019, 63/2020 i 107/2020) kojim je pruzeta Uredba Komisije (EU) broj 965/2012 i Pravilnika o načinu izdavanja operativne licence za obavljanje komercijalnog vazdušnog prevoza („Službeni list CG“, br. 9/2015), Pravilnika o posadi vazduhoplova („Službeni list CG“, br. 8/2013, 23/2014, 27/2015, 15/2017, 81/2018, 46/2019 i 33/2021 i 128/21) kojim su preuzete Uredbe Evropske komisije (EU) br. 1178/2011 i 290/2012) i Pravilnika o uslovima i načinu upotrebe padobrana („Službeni list CG“, br.

43/2014 i 73/2019). Do realizacije nadzora kompanije Montenegro Airlines AD nije došlo jer je došlo do prestanka vršenja operacija vazduhoplova i uvođenja stečaja u ovoj kompaniji. U odnosu na kompanije Adriatic Airways i Adriatic Aviation planirani nadzor je realizovan u 17 različitih oblasti, kojim prilikom su konstatovana 3 nalaza. U odnosu na kompaniju Airways Scenic & Charter nije došlo do realizacije planiranih nadzora iz razloga što je došlo do suspenzije odobrenja (AOC) ove kompanije. Tokom 2021. godine došlo je do realizacije vanrednog nadzora kompanije kompanije To Montenegro, ukupno u 15 oblasti, i konstatovano je ukupno 6 nalaza. Svi konstatovani nalazi su otklonjeni. Došlo je i do realizacije nadzora odobrene organizacije za obuku Flight Academy Montenegro, iz 23 regulatorne oblasti, i konstatovana su 3 nalaza koja su otklonjena. Nadzor u odnosu na odobrenu organizaciju za obuku Airways Aviation Academy nije realizovan jer je organizacija tražila odlaganje nadzora za 2022. Godinu, dok je u slučaju odobrene organizacije MUP Academy došlo do suspenzije odobrenja izdatog od strane Agencije. Isto tako došlo je do odlaganja realizacije nadzora u odnosu na Padobranski školski centar „Špiro Mugoša“. U ovoj oblasti, kao i drugim oblastima, pandemija COVID-19 je uslovlila veoma limitiran broj aktivnosti vazduhoplovnih subjekata. Dodatno, loša finansijska situacija uslovlila je prekid aktivnosti nekih bitnih vazduhoplovnih subjekata, kao Montenegro Airlines AD.

U okviru Odsjeka vazduhoplova bili su planirani nadzori sljedećih vazduhoplovnih subjekata: Montenegro Airlines AD, Airways Scenic & Charter, Adriatic Airways, Adriatic Aviation, Avio-helikopterska jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore (AHJ MUP). Pored ovih subjekata bio je planiran nadzor prihvaćenih organizacija u Republici Srbiji: Prince Aviation i GAS Aviation. Nadzori su realizovani u odnosu na odredbe iz Pravilnika o kontinuiranoj plovidbenosti vazduhoplova i vazduhoplovnih proizvoda, djelova i uređaja i o odobravanju organizacija i osoblja koji obavljaju ove poslove („Službeni list CG“, br. 57/2015, 69/2015, 32/2019, 108/2020, 33/2021, 116/21 i 10/22), kojim je preuzeta Uredba Komisije (EU) broj 1321/2014 i Uredba Komisije (EU) broj 2015/1536. Realizovani su nadzori u odnosu na sve subjekte osim u odnosu na Montenegro Airlines AD usljed već navedenih okolnosti, tj. prestanka aktivnosti i vršenja operacija što je uslovlilo povlačenje odobrenja organizacije za obezbjeđenje kontinuirane nepravilnosti i suspenziju odobrenja organizacije za održavanje vazduhoplova. Takođe, nije realizovan nadzor u odnosu na prihvaćenu organizaciju GAS Aviation u Republici Srbiji jer su se u međuvremenu konstatovale određene i ozbiljne nepravilnosti u radu koje su dovele do uklanjanja ove organizacije sa liste prihvaćenih organizacija. Ukupno je realizovano 98 nadzora po različitim regulatornim pitanjima i konstatovano je ukupno 12 nalaza. Od planiranih inspekcija plovidbenosti na vazduhoplovima, na vazduhoplovima registarskih oznaka: 4O-AOB, 4O-HEK, 4O-EAD, 4O-MNE, 4O-BRO i 4O-VUK, realizovane su inspekcije na svim vazduhoplovima osim na vazduhoplovima registarske oznake 4O-MNE i 4O-AOB, iz razloga što ti vazduhoplovi nijesu bili u plovidbenom stanju. Ukupno je konstatovano 9 nalaza i svi su otklonjeni.

U okviru Odsjeka aerodroma planirana je realizacija nadzora u odnosu na sljedeće vazduhoplovne subjekte: AD Aerodromi Crne Gore, Društvo za transport putnika i robe u vazdušnom saobraćaju „Montenegro Airlines“, OKI Air Montenegro, Aero klub „Špiro Mugoša“ – letilište Čemovsko polje, Sportski aero klub „Nikšić“ – Kapino polje, „Hotels Group Montenegro Stars“ d.o.o. Budva (helidrom Splendid), „Adriatic Marinas“ d.o.o. Tivat (helidrom Porto Montenegro) i organizacije koje učestvuju u prevozu opasnih materija putem vazdušnog prevoza. Nadzori su realizovani uvažavajući odredbe Pravilnika o standardima i kriterijumima za nesmetanu upotrebu operativnih površina, objekata, uređaja i opreme na aerodromu („Službeni list CG“, br. 29/2014, 56/2015, 19/2017, 8/2018, 71/2018, 1/2020, 110/2020 i 26/2021), Pravilnika o kriterijumima i standardima za nesmetanu upotrebu

operativnih površina, objekata, uređaja i opreme na letištu („Službeni list CG“, br. 48/2019) i Pravilnika o kriterijumima i standardima za nesmetanu upotrebu operativnih površina, objekata, uređaja i opreme na helidromima („Službeni list CG“, br. 58/2018 i 11/2021). Ukupno je realizovano 6 nadzora i konstatovano je 25 nalaza i izrečena su 2 prekršajna naloga.

Zaključak je da su se tokom 2021. godine, zbog posljedica pandemije COVID-19, desile velike negativne posljedice po vazduhoplovne subjekte i fizička lica u oblasti nadležnosti Sektora za sigurnost vazdušnog saobraćaja. Naime, došlo je do značajnog ili potpunog prestanka aktivnosti brojnih subjekata. Dodatno, određeni subjekti su zbog teških i nerješivih finansijskih poteškoća došli u poziciju povlačenja i supenzije sertifikata koje je izdala Agencija. Došlo je i do prizemljenja određenog broja vazduhoplova. Sve ovo se, neminovno, moralo odraziti i na stepen realizacije Plana nadzora za 2021. godinu.

Jedna od bitnih aktivnosti Sektora je procjena sigurnosti vazduhoplova na platformi. Za 2021. godinu je bilo predviđeno da se realizuje 45 inspekcija u odnosu na strane operatore vazduhoplova (SAFA) i 5 inspekcija u odnosu na nacionalne operatore vazduhoplova (SANA). Izvršene su 42 SAFA inspekcije i 1 SANA inspekcija. Naravno, to predstavlja znatno veći broj SAFA inspekcija nego što ih je bilo u 2020. godini ali ipak manje u odnosu na 2019. godinu, zbog manjeg obima saobraćaja kao posljedice efekata pandemije COVID-19 ostvaren u 2021. godini. Razlog za manji broj SANA inspekcija je prestanak rada operatora AD Montenegro Airlines-a i mali broj operacija sa jednim avionom novog operatora DOO To Montenegro. Predmet inspekcija bila su 36 operatora, od kojih 35 komercijalna i 1 privatni, odnosno nekomercijalni operator. Na ukupno 8 inspekcija uočeni su nedostaci, tj. nalazi. Ukupno je bilo konstatovano 12 nalaza. Uočenih nalaza kategorije 1 bilo je 7, kategorije 2 je bio 1 a kategorije 3 takođe 1 nalaz. Uočeno su i 3 nalaza kategorije G (primjedbe). Svi nalazi kategorije 2 i 3 su zatvoreni. Inspekcije su u SAFA bazu unošene na vrijeme, unutar propisanog roka od 15 radnih dana. Korektivne akcije na nalaze kategorija 2 i 3 su izvršene pravovremno i na odgovarajući način.

Važna aktivnost u okviru Sektora predstavlja i realizacija inspekcija shodno Zakonu o inspeksijskom nadzoru. U periodu od 01.01.2021. godine do 31.12.2021. godine (izvještajni period) inspektori za vazdušni saobraćaj iz Sektora za sigurnost vazdušnog saobraćaja su započeli realizaciju ukupno 10 inspeksijskih pregleda, od čega 7 vanrednih i 3 redovna inspeksijska pregleda. Svi inspeksijski pregledi koji su započeti u 2021. godinu su i završeni u toj godini.

Subjekti kod kojih su sprovedeni inspeksijski pregledi su: Montenegro Airlines AD, Podgorica (ME.AOC.001, ME.OL.001, ME.MG.0001 i ME.145.0001), AD Aerodromi Crne Gore – Aerodrom Podgorica i Aerodrom Tivat (sigurnost vazdušnog saobraćaja, stručna osposobljenost, zemaljsko opsluživanje i spasilačko-vatrogasna zaštita na aerodromima), Adriatic Marinas DOO (vazduhoplovne prepreke) i Organizacija za održavanje odobrena po dijelu 145, ToMontenegro DOO, Podgorica.

Od ukupno 10 inspeksijskih pregleda:

- Nepravilnosti: U 5 inspeksijskih pregleda su utvrđene nepravilnosti, u 4 inspeksijska pregleda nisu utvrđene nepravilnosti, a 1 inspeksijski pregled je odložen, pa službenom zabilježkom zatvoren jer se nije mogao sprovesti zbog epidemiološke situacije;
- Nalaganje mjera: U jednom inspeksijskom pregledu je rješenjem naloženo da izvrši određene radnje;

- Preduzete radnje: Imajući u vidu nepravilnosti koje su utvrđene tokom sprovedenih inspekcijskih kod jednog subjekta nadzora rješenjima Agencije su ukinuti AOC, OL, uvjerenja o plovidbenosti vazduhoplova i Uvjerenje organizacije za obezbjeđivanje kontinuirane plovidbenosti;
- Prekršajni nalozi: U slučaju jednog inspekcijskog pregleda izdata su dva prekršajna naloga i to subjektu nadzora i odgovornom licu u subjektu nadzora.

Tokom 2021. godine došlo je do realizacije više vrlo složenih aktivnosti u okviru Sektora za sigurnost vazdušnog saobraćaja u dijelu izdavanja AOC, operativne licence i odobrenja organizaciji za obezbjeđenje kontinuirane plovidbenosti i organizacije za održavanje vazduhoplova kompaniji DOO ToMontenegro. Značajni resursi i kapaciteti su angažovani u ovoj aktivnosti iako je ova kompanija u najvećem mogućem dijelu naslijedila određene resurse, znanja i vještine iz prethodne kompanije AD Montenegro Airlines. Ovaj vrlo složen zahvat realizovan je u vrlo kratkom roku, pri čemu je proces, prvobitno, obuhvatao niz provjera i izdavanja odobrenja i dokumenata u vezi plovidbenosti vazduhoplova registarskih oznaka 4O-AOA.

U okviru Odsjeka vazdušnih operacija i vazduhoplovnog osoblja realizovane su vrlo zahtjevne i dinamične aktivnosti u vezi se operacijama bespilotnih vazduhoplova. Samo tokom 2021. godine došlo je do evidentiranja 435 operatora ovih vazduhoplova. I dalje se mnogo radilo na promociji regulatornih okvira za ovu oblast ali, istovremeno, i na komunikaciji i koordinaciji sa državnim organima koji imaju nadležnosti u ovoj oblasti, po raznim osnovima (zaštita frekventnog opsega, zaštita vazdušnog prostora, uvoz bespilotnih vazduhoplova, pitanja bezbjednosti, pitanja zaštite privatnosti i dr). Broj registrovanih operatora je u eksponencijalnom rastu i premašio je 1000. Komunikacija koja se odvija sa licima koje izražavaju želju da se registruju kao operatori dronova iziskuje veliko strpljenje i predanost kom prilikom treba licima pružiti sve raspoložive informacije pa i one koje ne dolaze samo iz Zakona o vazdušnom saobraćaju i aktima donesenim u odnosu na ovaj akt. Veliki problem predstavlja poteškoća u pogledu objedinjavanju nacionalnih resursa i kapaciteta u vezi sa operacijama dronova jer operacije bespilotnih vazduhoplova treba sagledavati u širem kontekstu, prvenstveno sa aspekata bezbjednosti i zaštite privatnosti i ličnih podataka. U odnosu na operacije bespilotnih vazduhoplova donijeta su i 3 rješenja o izuzećima u odnosu na pojedine odredbe Pravilnika o uslovima za upotrebu sistema bespilotnih vazduhoplova i vazduhoplovnih modela („Službeni list CG“, broj 11/2016). Tokom 2021. godine. Po pitanju bespilotnih vazduhoplova, stručne službe Agencije vrše intenzivnu komunikaciju i sa Ministarstvom ekonomskog razvoja i turizma u cilju izdavanja mišljenja za vršenje njihovog uvoza.

U 2021. godini došlo je do izdavanja i 12 odobrenja za vanaerodromsko polijetanje i slijetanje a izdata su i 2 odobrenja za pružanje usluga iz vazduha. Izdato je i 1 odobrenje za vazduhoplovnu priredbu.

U Tabeli 3 je prikazan broj dozvola letačkog osoblja i dozvola osoblja za pripremu, otpremu i praćenje leta, razvrstan po kategorijama.

Kategorija dozvola			PART-FCL	JAR-FCL	ICAO	NAC	Σ1	Σ2
Dozvola pilota transportnog vazduhoplova	ATPL	A	59	23	0	0	82	87
		H	5	0	0	0	5	

Dozvola komercijalnog pilota	CPL	A	37	9	5	0	51	76
		H	20	5	0	0	25	
		As	0	0	0	0	0	
Dozvola privatnog pilota	PPL	A	68	13	0	0	81	85
		H	4	0	0	0	4	
		As	0	0	0	0	0	
Dozvola pilota balona	BPL		0	0	3	0	3	3
Dozvola pilota jedrilice	SPL		0	0	5	0	5	5
Dozvola pilota lakog vazduhoplova	LAPL		0	0	0	0	0	0
			0	0	0	0	0	
			0	0	0	0	0	
			0	0	0	0	0	
Dozvola osoblja za pripremu, otpremu i praćenje leta	FDL		0	0	13	0	13	13
Dozvola pilota paraglajdera	PgL		0	0	0	30	30	30
Dozvola padobranca	PL		0	0	0	17	17	17
Dozvola pilota zmaja	HgL		0	0	0	2	2	2

Tabela 3 – Dozvole letačkog osoblja i osoblja za pripremu, otpremu i praćenje leta

Tokom 2021. godine su realizovani teorijski ispiti za sticanje pilotske dozvole za 13 kandidata, od čega njih 7 je uspješno završilo, a 6 nastavio sa polaganjem u 2022. godini. Provedeno je 87 praktičnih ispita/provjera stručnosti/procjena kompetencija. Odobren je, u jednom slučaju, program obuke za novi tip vazduhoplova, u već odobrenoj organizaciji za obuku pilota. Na listu prihvaćenih organizacija za obuku dodata je jedna organizacija za obuku pilota odobrena od strane Direktorata civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije.

U Registru civilnih vazduhoplova je tokom 2021. godine došlo do upisa jednog i brisanja šest vazduhoplova. Ukupan broj vazduhoplova upisanih u Registar je 29.

U toku 2021. godine izvršena je jedna provjera u cilju izdavanja uvjerenja o plovidbenosti i izdate su 3 potvrde o provjeri plovidbenosti vazduhoplova.

U Registru vazduhoplovnog osoblja, koji vodi Agencija, evidentirano je 49 važećih dozvola za održavanje i prepravke vazduhoplova i 3 dozvole za održavanje komponenti vazduhoplova. Od ovih dozvola 42 su sa kategorijom ovlašćenja B1, 6 sa kategorijom ovlašćenja B2 i 1 sa kategorijom ovlašćenja C.

Odobren je jedan novi program za održavanje vazduhoplova i tri izmjene već odobrenih programa održavanja vazduhoplova.

Došlo je do odobrenja po jedne inicijalne verzije priručnika organizacija za održavanje vazduhoplova i priručnika organizacije za obezbjeđenje kontinuirane plovidbenosti vazduhoplova.

Odobrene su pet izmjena priručnika organizacija za održavanje vazduhoplova i pet izmjena priručnika organizacija za obezbjeđenje kontinuirane plovidbenosti vazduhoplova.

U tri slučaja došlo je do odobrenja uslova za let i odobrenja samog leta.

U okviru Odsjeka aerodroma kao glavna aktivnost, pored realizacije planiranih nadzora, ostaje nastavak i okončanje procesa certifikacije aerodroma Podgorica i Tivat.

Postupak izdavanja sertifikata započet je podnošenjem zahtjeva od strane operatora Aerodroma Crne Gore AD, Aerodrom Podgorica – 2015. godine, i Aerodroma Tivat – početkom 2016. godine. Za navedene aerodrome, koji imaju međunarodni karakter, odredbom člana 40 Zakona o vazдушnom saobraćaju („Službeni list CG“, br. 30/12, 30/17 i 82/20) propisano je da moraju posjedovati sertifikat aerodroma.

Kako bi kao operator aerodroma u Podgorici i Tivtu mogli da obavljaju svoju djelatnost, Aerodromima Crne Gore AD je, od strane nekadašnje Uprave za civilno vazduhoplovstvo, 2009. godine izdata dozvola za korišćenje aerodroma, u skladu sa tada važećem Zakonom o vazдушnom saobraćaju („Službeni list CG“, broj 66/08). Na osnovu iste dozvole oni i danas obavljaju svoju djelatnost.

U dosadašnjim postupcima operator oba aerodroma nije iskazao dovoljnu posvećenost i nastojanje da se predmetni postupci okončaju izdavanjem sertifikata, o čemu jasno svjedoči vrijeme proteklo od pokretanja postupka, kao i broj neotklonjenih neusaglašenosti koje su utvrđene na pregledima tokom 2017. i 2018. godine. Kada je u pitanju Aerodrom Podgorica moguće je da će se proces certifikacije okončati tokom 2022. godine, a u slučaju Aerodroma Tivat sa sadašnjim pristupom nije za očekivati da će se taj proces okončati u dogledno vrijeme.

Agencija je o certifikaciji aerodroma u kontinuitetu informisala Nacionalni odbor za upravljanje sigurnošću vazdušnog saobraćaja, kao tijelo Vlade Crne Gore. Pored dopisa koji je upućivala operatoru aerodroma u Tivtu i Podgorici, Agencija je u vezi sa nezadovoljavajućom dinamikom procesa certifikacije u više navrata upućivala dopise i resornom ministarstvu i Vladi Crne Gore. Svjesni ozbiljnosti negativnog uticaja koji ovaj proces ima, kao i odsustva adekvatne reakcije operatora aerodroma, resorno ministarstvo i Vlada Crne Gore su informisani o ovome i od strane predsjednika Nacionalnog odbora za upravljanje sigurnošću vazdušnog saobraćaja. Preciznije, Agencija je informisala resorno ministarstvo dopisima, br. 02/1-2666/1-17 od 29.12.2017. godine, 02/1-1775/2-18 od 20.08.2018. godine i 02/1-1111/2-19 od 28.05.2019. godine, dok je Nacionalni odbor za upravljanje sigurnošću vazdušnog saobraćaja informisao Vladu Crne Gore i resorno ministarstvo o nezadovoljavajućoj dinamici procesa certifikacije dopisima, br. 02/3-2892/3-19 i 02/3-2892/5-19, oba od 13.02.2020. godine. Resorno ministarstvo informisano je o postupku izdavanja sertifikata operatoru aerodroma Podgorica i Tivat dopisom, br. 02/1-248/21-224/6 od 31.12.2021. godine.

Suočeni sa ovom nezadovoljavajućom dinamikom i potrebom da aerodromi u Podgorici i Tivtu ipak ostanu u upotrebi, Agencija je, shodno zakonskim ovlaštenjima, tokom proteklog perioda realizovala i niz inspekcijskih nadzora na oba aerodroma, tokom kojih je ovlašćeni inspektor, takođe shodno zakonskim ovlaštenjima, pristupao izricanju brojnih novčanih kazni i iniciranju postupaka naplate kazni preko odgovarajućeg organa.

Treba naglasiti i potrebu skore implementacije evropskih propisa u oblasti aerodroma, pri čemu će biti potrebno izvršiti izdavanje ili konverziju sertifikata u skladu sa regulativom Evropske Unije br. 139/2014. Zahtjevi navedene regulative značajno su složeniji u odnosu na postojeći nacionalni regulatorni okvir koji je usklađen sa zahtjevima Međunarodne organizacije civilnog vazduhoplovstva (ICAO). Implementacija evropskih regulatornih okvira je upravo zbog ovakve situacije odložena za 01.06.2023. godine, što predstavlja drugo odlaganje primjene ovih propisa.

Pitanje izdavanja sertifikata opterećuje poziciju Crne Gore na globalnom nivou, jer postoje broji nalazi konstatovani od strane ICAO-a, ali i na nivou pristupnih pregovora sa Evropskom unijom, jer se pitanje izdavanja sertifikata aerodroma naglašava u godišnjim izvještajima Evropske komisije.

U regulatornom dijelu na nivou Sektora se vrši stručna redaktura i priprema podzakonskih akata shodno dinamici predviđenoj Planom o donošenju podzakonskih akata a isto tako značajni resursi su angažovani u pogledu stručne redakte akata koje kandiduje Kancelarija za evropske integracije.

Tokom 2021. godine nastavljene su aktivnosti na ažuriranju internih dokumenata pri čemu se najveći dio ovih aktivnosti odnosi na regulatorno usklađivanje internih dokumenata.

Većina aktivnosti se zbog pandemije COVID-19 i dalje odvijala „na daljinu“, što je na izvjestan način uticalo na intenzitet i kvalitet svih aktivnosti ali su, sa druge strane, iskorišćeni svi drugi raspoloživi modeli za komunikaciju, prije svega kako bi se umanjio negativan efekat ovako postavljenih aktivnosti.

Kao jedna od posljedica pandemije COVID-19, usljed vrlo limitiranih mogućnosti ili nemogućnosti realizacije pojedinih aktivnosti koje su podrazumijevale slobodno kretanje ljudi i robe, u gotovo svim oblastima u Sektoru tokom 2020. godine došlo je do izdavanja izuzeća, shodno ICAO i EASA preporukama. Tokom 2021. godine, takođe na osnovu preporuka ICAO i EASA, prestalo se sa ovom praksom jer ne samo da je došlo do smanjenja intenziteta COVID-19 pandemije već je procjenama ICAO i EASA se došlo da zaključka da bi dalja primjena izuzeća od pojedinih regulatornih zahtjeva dovela do neprihvatljivog nivoa rizika po sigurnost vazdušnog saobraćaja.

Zbog situacije sa pandemijom COVID-19 došlo je i do odlaganja primjene regulatornih zahtjeva po pitanju sistema upravljanja sigurnosti u oblasti organizacija za obezbjeđenje kontinuirane plovidbenosti vazduhoplova, te je realizacija ove zahtjevne aktivnosti planirana za 2022. godinu, kada se očekuje i objavljivanje novih regulatornih zahtjeva relevantnih za odobrene organizacije za održavanje vazduhoplova.

U oblasti aerodroma 04.11.2021. godine je počela primjena regulatornih zahtjeva u vezi promjene sistema izvještavanja o stanju površine poletno-sletne staze aerodroma. Ovome je prethodilo niz aktivnosti i komunikacija sa relevantnim vazduhoplovnim subjektima kako bi tranzicija sa jednog na drugi sistem izvještavanja protekla sa što manjim rizikom po sigurnost vazdušnog saobraćaja.

Uvođenje funkcije **Menadžera Sistema upravljanja sigurnošću (Safety Manager)**, zajedno sa tijelima Odbor za analizu sigurnosti (*Safety Review Board – SRB*) i Grupa za

analizu sigurnosnih rizika (*Safety Risk Group – SRG*), značajno je obilježilo aktivnosti Agencije u pogledu osiguranja i unapređenja standarda sigurnosti.

Implementacija Nacionalnog programa sigurnosti vazdušnog saobraćaja

Primjena načela dobrog upravljanja sigurnošću ključna je za kontinuirano poboljšanje sigurnosti civilnog vazduhoplovstva, proaktivno upravljanje sigurnosnim rizicima i optimalnu upotrebu ograničenih tehničkih resursa.

Nacionalni okvir za planiranje i sprovođenje mjera za unapređenje sigurnosti definisan je Nacionalnim programom sigurnosti vazdušnog saobraćaja, Zakonom o vazdušnom saobraćaju i podzakonskim aktima. Nacionalni zahtjevi su usaglašeni sa zahtjevima koji proističu iz EU regulative i iz odredbi ICAO Aneksa 19 Čikaške konvencije. Na nivou Evropske Unije definisan je zajednički okvir za planiranje i sprovođenje mjera za unapređenje sigurnosti i formalno je regulisan status Evropskog programa i Plana sigurnosti vazdušnog saobraćaja (EASP & EPAS), odredbama Osnovne Uredbe (EU) 2018/1139. Zahtjevi EU su usaglašeni sa zahtjevima koji proističu iz odredbi ICAO Aneksa 19 Čikaške konvencije. Uz Nacionalnim program sigurnosti, izrađuje se i adekvatan plan sigurnosti koji sadrži mjere koje država planira da preduzme u cilju umanjenja prepoznatih sigurnosnih rizika. Nacionalni program sigurnosti vazdušnog saobraćaja je dokument kojim se utvrđeni regulatorni zahtjevi i aktivnosti koje vazduhoplovni subjekti preduzimaju u cilju održavanja i unapređenja sigurnosti u vazdušnom saobraćaju, a razvijen je u skladu sa standardima ICAO i programom Agencije Evropske unije za sigurnost vazdušnog saobraćaja (EASA). Agencija je tokom 2020. godine inicirala i pripremila stručne osnove za izmjenu Nacionalnog plana sigurnosti i ažuriranje Indikatora sigurnosti i kandidovala ih Nacionalnom odboru za sigurnost, koji ih je usvojio zaključcima od 23.02.2021. godine. S obzirom na usvojenu politiku sigurnosti, u skladu sa svojim nadležnostima, Agencija kontinuirano radi na sprovođenju Nacionalnog programa sigurnosti i Nacionalnog plana sigurnosti i odlučna je u nastojanjima da razvija, implementira, održava i stalno unaprijeđuje svoje procese kako bi se aktivnosti u civilnom vazduhoplovstvu na teritoriji i u vazdušnom prostoru Crne Gore održavale na najvišem mogućem nivou sigurnosti.

Agencija je tokom 2021. godine kontinuirano obavljala stručne poslove koji se odnose na sistem prijavljivanja događaja od značaja za sigurnost u vazdušnom saobraćaju, a u pripremi je i izrada izvještaja o sigurnosti za 2021. godinu.

Upravljanje sigurnosnim rizicima

ICAO definiše Sistem upravljanja sigurnošću (SMS) kao „sistemski pristup upravljanja sigurnošću, koji uključuje potrebnu organizacijsku strukturu, odgovornosti, politike i postupke“. Proces upravljanja sigurnosnim rizicima je bitan element tog sistema. Značaj takvog, sistemskog pristupa između ostalog potvrđuje pravovremenost, obim i dinamika aktivnosti koje je Agencija permanentno preduzimala u kontekstu efekata i posljedica pandemije, počevši od sastanka Kriznog Tima 06.03.2020. godine.

Tokom 2021. godine su okolnosti vezane za pandemiju COVID-19 i dalje imale ogromnog uticaja na vazduhoplovstvo, kako u Crnoj Gori, tako i u svijetu. Ipak, polako se krenulo u normalizaciju rada i poslovanja Agencije, i tokom 2021. godine prestalo se sa praksom obavljanja poslova od kuće i zaposleni su počeli da svoje redovne aktivnosti ponovo obavljaju u prostorijama Agencije.

U procesu normalizacije rada, nakon što je tokom 2020. godine i 2021. godine bio ograničen prijem stranaka u prostorijama Agencije, od 11. oktobra 2021. godine restriktivne epidemiološke mjere su i u ovom pogledu prestale.

Ipak, kako je i tokom 2021. godine vladala pandemija COVID-19, široko je korišćena mogućnost održavanja interne komunikacije i sastanaka putem video-konferencija, odnosno on-line putem, a predstavnici Agencije na isti način su ostvarivali redovnu komunikaciju sa evropskim i međunarodnim vazduhoplovnim institucijama, kao i regionalnu komunikaciju.

U skladu sa internim sistemom upravljanja sigurnošću, u Agenciji se prikupljaju i obrađuju sve prijave o događajima koji su od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja. Trend događaja se analizira na radu SRG, a rezultati i predlozi daljih mjera se dostavljaju SRB. Izvještaj o događajima se takođe dostavlja SRB.

Svaka prijava se analizira u cilju identifikacije opasnosti, procjene rizika i definisanja mjera za umanjene rizika, ukoliko je primjenljivo, a prikupljeni podaci se prate radi definisanja indikatora sigurnosti (*safety indicator*) i ciljeva sigurnosti (*safety target*), kao važnih elemenata Nacionalnog programa sigurnosti vazdušnog saobraćaja.

Tokom 2021. godine Agencija je održavala redovne sastanke SRG i SRB u cilju analize izvještaja o sigurnosti, praćenja performansi sigurnosti, definisanja prioriteta i osiguravanja sprovođenja aktivnosti za kontrolu i umanjene rizika.

U skladu sa preporukama iz *Priručnika sistema upravljanja sigurnošću u Agenciji za civilno vazduhoplovstvo (SM-MAN-001)* i operativnim potrebama procijenjenim na osnovu prepoznatih rizika, u 2021. godini SRB se sastao sedam puta. Na sjednicama SRB razmatrana su i analizirana aktuelna pitanja iz oblasti sigurnosti. Na sedam održanih sjednica donijeto je ukupno 14 zaključaka.

Takođe, u skladu sa preporukama iz *Priručnika sistema upravljanja sigurnošću u Agenciji za civilno vazduhoplovstvo (SMS-MAN-001)* i operativnim potrebama procijenjenim na osnovu prepoznatih rizika, u 2021. godini SRG se sastao 3 puta. Na sastancima SRG razmatrana su i analizirana aktuelna pitanja iz oblasti sigurnosti. Na tri održana sastanka SRG donešena su ukupno 3 zaključka.

U skladu sa zahtjevima koji uređuju sistem upravljanja nadležnih tijela (ARx zahtjevi), Agencija je uspostavila proces identifikacije i kontrole internih rizika koji bi mogli uticati na sposobnosti Agencije u sprovođenju aktivnosti nadzora. Sve identifikovane opasnosti se sistemski i proaktivno analiziraju kroz Bazu opasnosti i rizika Agencije (tzv. *Hazard Log*) uzimajući u obzir ljudske faktore i organizacionu strukturu Agencije, ključne procese, interne i eksterne procese, saradnju, promjene itd.

Predstavnici Agencije su tokom 2021. godine aktivno učestvovali u radu ICAO RASG tijela (EASPG) i EASA SM TeB tijela i SPN tijela, dominantno učešćem na webex sjednicama. Nastavljena je praksa, i tokom 2021. godine, kontinuirane razmjene informacija o sigurnosti sa EASA-om i ostalim državama članicama kako bi se omogućila adekvatna analiza podataka o sigurnosti na evropskom nivou. Za iste potrebe komuniciralo se i sa predstavnicima ICAO EUR NAT kancelarije.

Promocija sigurnosti kod vazduhoplovnih subjekata

Promocija sigurnosti je jedna od četiri osnovne komponente sistema upravljanja sigurnošću (SMS). Kroz promociju pozitivnih primjera iz prakse i razmjenu sigurnosnih informacija kod svih učesnika podiže se i sveukupan nivo svijesti i sigurnosti. Na ovaj način se stvara pozitivna sigurnosna kultura.

Prethodnu godinu je karakterisala on-line komunikacija po pitanju pripreme i otpočinjanja „restart“-a operacija nakon njihovog prekida uzrokovanog pandemijom COVID-19. Kao rezultat saradnje više institucija, dominantno Agencije, usvojena je revizija 2 Privremenih

operativnih smjernica koje se odnose na putnike u vazdušnom saobraćaju i vazduhoplovno osoblje tokom pandemije virusa COVID-19 koja uređuju uslove pod kojima će crnogorski operator aerodroma i crnogorski operatori vazduhoplova koji obavljaju operacije prevoza putnika obezbijediti zdravlje i sigurnost putnika, kao i osoblja i posade koji ih opslužuju, održavanjem sigurnih i bezbjednih operacija uz svođenje rizika od transmisije virusa na minimum. Smjernice su urađene u skladu sa dokumentom koji su izradile Agencija Evropske unije za sigurnost vazdušnog saobraćaja (EASA) i Evropski centar za sprječavanje i suzbijanje bolesti (ECDC).

Tokom 2021. godine Agencija je, u cilju unapređenja vazduhoplovne kulture i promocije sigurnosti u vazduhoplovnoj zajednici, nastavila sa pružanjem pomoći vazduhoplovnoj zajednici u razumijevanju i implementaciji propisa, kroz aktivnosti unapređenja sadržaja i funkcionalnosti svoje internet stranice, promocije najbolje prakse i dr.

Agencija je procijenila da je potrebno pružiti podršku članovima Nacionalnog odbora za sigurnost vazdušnog saobraćaja u cilju boljeg razumijevanja krovnih dokumenata koji se odnose na upravljanje sigurnošću. Imajući to u vidu, za članove Nacionalnog odbora za sigurnost vazdušnog saobraćaja je 03.12.2021. godine, u prostorijama Agencije, održana radionica na temu „Nacionalni program sigurnosti vazdušnog saobraćaja“. Članovi Nacionalnog odbora za sigurnost vazdušnog saobraćaja su upoznati sa ICAO, EASA i nacionalnim zahtjevima u dijelu sigurnosti i detaljno su im predstavljeni dokumenti: Nacionalni program sigurnosti, Nacionalni plan sigurnosti i Indikatori sigurnosti.

Zbog smanjenja aktivnosti ključnih vazduhoplovnih subjekata, kao što su Aerodromi Crne Gore, odlaska Montenegro Airlines AD u stečaj, i dugotrajnog procesa odobravanja novog nacionalnog operatora Air Montenegro, a dijelom i zbog neophodnih mjera predostrožnosti u vidu restrikcija pristupa radnim prostorijama i nepredvidljivih odsustvovanja usljed aktuelne inficiranosti COVID-19, smanjene su bile i potebe i mogućnosti za angažovanjem, pa su i aktivnosti funkcije praćenja usklađenosti i **Menadžer sistema za praćenje usklađenosti** tokom 2021. godine objektivno bile na manjem nivou nego prije globalne pandemije virusom COVID-19.

Međutim, ključne aktivnosti, kao što su praćenje realizacije Plana inspekcijskih i kontinualnih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2020. godinu i kompilacija Plana inspekcijskih i kontinualnih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2021. godinu u unificiranom formatu koji pokriva sve oblasti u kojima Agencija vrši nadzore eksternih subjekata u skladu sa zakonskim obavezama, ipak su uspješno vršene i u ovoj oblasti. Isto se odnosi i na praćenje usklađenosti za zakonskom regulativom eksternih i internih akata koje izdaje/donosi Agencija a koji podliježu internoj proceduri izdavanja saglasnosti prije potpisivanja od strane direktora Agencije.

Referat za vazduhoplovnu medicinu je u 2021. godini, i pored poteškoća i dodatnih obaveza izazvanim pandemijom COVID-19, uspješno obavljao poslove iz svoje nadležnosti.

Nastavljeno je praćenje zdravstvenog stanja vazduhoplovnog osoblja, svih zaposlenih u Agenciji, kao i zaposlenih u vazduhoplovnoj industriji. Posebna pažnja je poklonjena konsultacijama u vezi sa izolacijom oboljelih i njihovih kontakt-osoba, liječenju i praćenju oporavka oboljelih. Strogo su praćene preporuke Instituta za javno zdravlje i Svjetske zdravstvene organizacije kako bi se dao maksimalan doprinos u suzbijanju širenja zarazne bolesti COVID-19. Postignut je veliki uspjeh u nivou zaštite od zaražavanja na radnom mjestu u Agenciji gdje su revnosno poštovana uputstva o korišćenju zaštitnih sredstava – maski za lice i sredstava za dezinfekciju ruku i prostorija.

Nastavljena je međunarodna saradnja sa kolegama koje se bave vazduhoplovnom medicinom. U organizaciji ICAO, EASA i CAPSCA održani su brojni virtuelni sastanci sa ciljem oporavka vazduhoplovne industrije od krize izazvane pandemijom uz primjenu mjera zaštite kako bi se sačuvalo javno zdravlje.

Vakcinacija vazduhoplovnog osoblja je tekla organizovano. Izvještaji o vakcinaciji zaposlenih u Agenciji predati su Institutu za javno zdravlje radi izrade opšte statistike, šri čemu je Agencija pokazala zavidan procenat vakcinisanih.

Članstvo u CAPSCA organizaciji, sa Agencijom za civilno vazduhoplovstvo kao institucijom koja predstavlja Crnu Goru i ljekarom Referata za vazduhoplovnu medicinu kao kontaktom za Crnu Goru, omogućilo je da redovno dobijamo izvještaje o situaciji sa pandemijom u cijelom svijetu, vakcinama i postignutim nivoom vakcinacije, informacije važne za putovanja, preporuke za vazduhoplovnu industriju, počev od dizajniranja zaštite na aerodromima, zatim čišćenja vazduhoplova, ponašanja posada, edukacije zapošljenih u vazduhoplovnoj industriji, do implementacije Public Health Coridor-a.

Održavana je saradnja sa Ministarstvom zdravlja Crne Gore, Kancelarijom Svjetske zdravstvene organizacije u Crnoj Gori i Institutom za javno zdravlje kako bi se usavršio Plan reagovanja na pojavu zarazne bolesti u avio-saobraćaju koja predstavlja rizik za javno zdravlje, u skladu sa dokumentom „COVID-19 i vazdušni saobraćaj“ koji je izradio Institut za javno zdravlje u saradnji sa Agencijom i vazduhoplovnim subjektima Crne Gore, a na osnovu dokumenata EASA-e i ECDC (EU centar za praćenje i suzbijanje bolesti).

Referat za vazduhoplovnu medicinu je, kao dio tima, aktivno učestvovao na izradi Nacionalnog akcionog plana za zdravstvenu sigurnost, gdje je nosilac posla Institut za javno zdravlje, u saradnji sa Ministarstvom zdravlja Crne Gore i kancelarijom Svjetske zdravstvene organizacije u Crnoj Gori.

Referat je redovno obavljao nadzor u skladu sa *Planom inspekcijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2021. godinu* koji je donijela Agencija. Obavljena su dva nadzora vazduhoplovno- medicinskog centra i ovlašćenih ljekara, na kojima nije uočeno odstupanje od propisa.

Vazduhoplovno-medicinski centar je u saradnji sa Referatom za vazduhoplovnu medicinu organizovao vakcinaciju protiv COVID-19 vazduhoplovnog osoblja kako bi olakšao dostupnost imunizaciji.

Referat je redovno ažurirao Registar vazduhoplovnog osoblja, vršio upisivanje i dodjelu identifikacionog broja kandidatima.

Referat za vazduhoplovnu medicinu je organizovao Kurs za obnovu znanja za ovlašćene ljekare kako bi se ispoštovali propisi za edukaciju ovlašćenih ljekara i obradile aktuelne medicinske teme.

Nastavljena je stalna saradnja sa ovlašćenim ljekarima i konsultacije u vezi sa tzv. graničnim slučajevima u ispunjavanju zahtjeva za zdravstvenu sposobnost pojedinih klasa.

U Referatu su redovno vođeni postupci za upućene slučajeve kada se radilo o neispunjavanju svih kriterijuma za ocjenu zdravstvene sposobnosti. Obaviještavani su kandidati i organizacije o zdravstvenoj sposobnosti kandidata i postupcima koji se preduzimaju kako bi se donijela konačna ocjena sposobnosti, uz strogo poštovanje principa medicinske povjerljivosti.

Transfer medicinske dokumentacije za vazduhoplovno osoblje sproveden je po proceduri.

Referat za vazduhoplovnu medicinu je obavljao poslove analize u postupku odobravanja procedura Pružaocu usluga kontrole letenja u pogledu zloupotrebe psihoaktivnih supstanci od strane kontrolora letenja, u skladu sa ATS.OR.305(c) Pravilnika o zajedničkim zahtjevima za Pružaocima usluga upravljanja vazdušnim saobraćajem i usluga u vazdušnoj plovitbi i drugih mrežnih funkcija upravljanja vazdušnim saobraćajem i nadzorom nad njima. („Sl. list CG“ br. 99/2020).

Referat je u 2021. godini uspješno i na vrijeme završio sve saktivnosti u vezi sa Zahtjevom za promjenu Accountable Manager-a i odobrenje ažuriranih procedura Priručnika za upravljanje vazduhoplovno-medicinskim centrom (*Aero-medical Center Organisation Management Manual AeMC.ME003OMM*), podnijetim od strane vazduhoplovno-medicinskog centra.

Referat za vazduhoplovnu medicinu je od 5. do 8. jula 2021. godine učestvovao u EASA IPA 5 projektu – Workshop AeMC, radionici za implementaciju zahtjeva za vazduhoplovno-medicinski centar i najbolju praksu.

U **Odjeljenju za bezbjednost i olakšice**, u dijelu **regulatornih aktivnosti** u Odjeljenju za bezbjednost i olakšice u 2021. godini Agencija je, u skladu sa Zakonom o vazdušnom saobraćaju, razmotrila i dala saglasnost na programe bezbjednosti subjekata na koje se odnosi Nacionalni program bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva.

Subjekti za čije programe bezbjednosti je Agencija dala saglasnost u 2021. godini i datumi davanja saglasnosti prikazana su u Tabeli 4.

ToMontenegro – Izdanje 0, Revizija 0	28.04.2021. god.
Aerodrom Tivat – Izdanje 4, Revizija 3	14.06.2021. god.
ToMontenegro – Izdanje 1, Revizija 0	22.06.2021. god.
Aerodrom Podgorica – Izdanje 4, Revizija 4	22.06.2021. god.
ToMontenegro – Izdanje 1, Revizija 1	04.10.2021. god.
ToMontenegro – Izdanje 1, Revizija 2	29.12.2021. god.

Tabela 4 – Saglasnosti za programe bezbjednosti u 2021. godini

Pored navedenih programa bezbjednosti, Agencija je operatoru aerodroma u Podgorici i Tivtu – AD Aerodromi Crne Gore, dala saglasnost i na Program obuke iz bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva, Izdanje 2, Revizija 2, dana 19.10.2021. godine.

Tokom 2021. godine Agencija je učestvovala u pripremi, ili je u potpunosti pripremila, šest materijala za razmatranje na dvije sjednice Nacionalnog odbora za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva održane u 2021. godini.

Agencija je pripremila i Izmjene Nacionalnog programa za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva (Izdanje 4, Revizija 3), koje je Vlada usvojila 15.04.2021. godine.

Takođe, pripremljen je i novi Program za olakšice u vazdušnom saobraćaju, koji je Vlada usvojila 26.11.2021. godine.

U dijelu **nadzornih aktivnosti**, Agencija za civilno vazduhoplovstvo je u 2021. godini izvršila 2 audita, 19 inspekcija i 4 testa iz oblasti bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva, dok je u 2020. godini ukupno bilo 11 inspekcija, 2 audita i 2 testa.

Predmet kontrole su bili AD Aerodromi Crne Gore, To Montenegro i vazdušni prevozioci: Turkish Airlines, Ukraine International Airlines, Sky Up Airlines i Wind Rose.

Povećanje broja nadzornih aktivnosti je posljedica otvorenosti aerodroma tokom cijele 2021. godine, kao i značajnog povećanja obima saobraćaja u odnosu na 2020. godinu, kada aerodromi nijesu imali komercijalne letove u periodu od tri mjeseca (mart-jun).

Inspektori Agencije su u nadzornim aktivnostima proveli ukupno 105,5 dana (u što se ne računa vrijeme pripreme, kao ni vrijeme pisanja izvještaja), tako da je povećanje dana provedenih u nadzoru u izvještajnom periodu u odnosu na godinu dana ranije iznosi oko 20%.

U skladu sa preporukama Evropske komisije, od 2014. godine vodi se evidencija o ukupnom broju dana provedenih u nadzorima. U periodu od 2014. do 2020. godine (računajući te godine), dakle za period od sedam godina, inspektori Agencije su u posjeku proveli 137 dana u nadzorima godišnje, tako da je broj dana provedenih u nadzoru u 2021. godini bio za oko 23% manji u odnosu na ovaj prosjek.

Broj nadzora, kao i broj dana provedenih u nadzorima tako se polako približava srednjoj vrijednosti, ali je još uvijek manji za skoro četvrtinu, i to zbog tri razloga. Prvi je nedovoljan broj inspektora u Agenciji, jer u 2021. godini je tokom cijele godini bio stalno anagažovan samo jedan inspektor. Povećanjem broja inspektora povećao bi se i broj dana provedenih u nadzorima. Drugi razlog je što je broj putnika i broj operacija i dalje značajno niži u odnosu na 2019. godinu (broj putnika je tek otprilike na polovini broja prevezenih putnika u 2019. godini), a treći razlog je što jedan broj subjekata više ne radi, pa samim tim nema ni nadzornih aktivnosti prema njima (domaći vazdušni prevoznik je tek u junu počeo sa redovnim letovima, nema regulisanih snabdjevača, kao ni poznatih pošiljalaca).

Operator aerodroma

Aerodrom Podgorica

Nad radom operatora aerodroma na Aerodromu Podgorica, tokom 2021. godine, izvršeno je 5 inspekcija, i to u februaru (1), maju (1), novembru (2) i decembru (1).

Pored ovih pet inspekcija, u septembru 2021. godine je izvršen i audit ovog aerodroma, što podrazumijeva nadzor nad primjenom svih mjera koje se primjenjuju na aerodromu.

Od sprovedenih pet inspekcija jedna je bila redovna - realizovana u maju mjesecu, jedna vanredna, realizovana u februaru, dok su ostale tri inspekcije ponovne inspekcije, čiji je cilj praćenje korektivnih aktivnosti u cilju otklanjanja nedostataka utvrđenih auditom.

Osim inspekcija i audita, na Aerodromu Podgorica je izvršen i jedan tajni test u oblasti vršenja kontrole pristupa.

Aerodrom Tivat

U toku 2021. godine, nad radom operatora aerodroma na Aerodromu Tivat izvršeno je 8 inspekcija i jedan audit.

Inspekcije su izvršene na način što je jedna redovna inspekcija izvršena u maju mjesecu, vanredna je sprovedena u oktobru mjesecu, dok je 6 ponovnih inspekcija koje su sprovedene radi praćenja realizacije korektivnih mjera s ciljem otklanjanja nedostataka utvrđenih auditom aerodroma, sprovedeno u avgustu, septembru (2), oktobru, novembru i decembru.

Osim inspekcija i audita izvršen je i jedan tajni test na Aerodromu Tivat u oblasti vršenja kontrole pristupa.

Vazdušni prevozioci

To Montenegro

Rad To Montenegro u oblasti bezbjednosti civilnog saobraćaja kontrolisan je tokom inspekcije izvršene prilikom dobijanja dozvole za rad i to krajem aprila 2021. godine.

U septembru mjesecu izvršena su dva tajna testa koji su se odnosili na zaštitu jedinog vazduhoplova koji je tada bio u operativnoj upotrebi. Jedan test je urađen na Aerodromu Podgorica, a drugi na Aerodromu Tivat.

Ostali vazdušni prevozioci

Tokom 2021. godine izvršene su 4 inspekcije kod stranih vazdušnog prevozlaca, u dijelu vršenja bezbjednosnog pregleda vazduhoplova prije leta. Kontrolisane su posade sljedećih avio-kompanija: Turksih Airlines, Ukraine International Airlines, Sky Up Airlines i Wind Rose.

Ketering kompanije i snabdjevači vazduhoplova

Tokom 2021. godine nijesu vršene posebne inspekcije prema ketering kompanijama.

Na Aerodromu Podgorica postoji jedna kompanija koja vrši usluge keteringa i iste pruža korisnicima generalne avijacije, ali je za isporuku keteringa zadužen operator aerodroma. Tokom audita Aerodroma Podgorica izvršenog u septembru vršena je kontrola dostavljanja ovih zaliha na vazduhoplove.

Na Aerodromu Tivat nema isporuka ketering kompanija.

Kompanija To Montenegro je uvela isporuke keteringa na svoje vazduhoplove, shodno odobrenom programu bezbjednosti, ali se sve ove zalihe kontrolišu od strane operatora aerodroma, a što je provjeravano tokom vršenja audita Aerodroma Podgorica u septembru mjesecu.

Bezbjednost tereta i pošte

U oktobru 2020. godine kompanija Tara Aerospace je izgubila status poznatog pošiljaoca. Osim ove kompanije, jedino Aerodromi CG imaju status (regulisanog agenta) koji se odnosi na bezbjednost karga.

Mjere koje se primjenjuju u bezbjednosti tereta i pošte na aerodromima u Podgorici i Tivtu kontrolisani su tokom audita, koji su sprovedeni u julu i septembru 2021. godine.

Sertifikacija KD kontrolora i osoblja koje vrši nadzor i patroliranje – Odjeljenje za bezbjednost i olakšice je tokom 2021. godine nastavilo sa vršenjem sertifikacije KD kontrolora i osoblja koje vrši poslove kontrole pristupa, nadzora i patroliranja, na način utvrđen Nacionalnim programom bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva i internim odlukama Agencije.

Ukupno je organizovano 38 ciklusa polaganja kandidata, što je skoro duplo veći broj u odnosu na 2020. godinu, kada je ukupno bilo 20 ciklusa polaganja.

Svi kandidati za KD kontrolore polagali su teorijski i praktični dio ispita, a jedan dio KD kontrolora i test interpretacije rendgenske slike. Ukupno je izdato 217 sertifikata, od čega je 130 sertifikata za obavljanje poslova kontrole pristupa, nadzora i patroliranja, dok je 87 sertifikata za KD kontrolore.

Sertifikati izdati KD kontrolorima odnose se na ručni pregled lica (10), ručni pregled lica i stvari (11), rad na rendgenskom uređaju za kontrolu ručnog prtljaga (21), rad na rendgenskom i EDS uređaju za kontrolu odvojenog prtljaga (19), rad na rendgenskom uređaju za kargo i poštu (6), kontrolu vozila (6) i za rukovođenje i nadzor tima KD kontrolora (14).

Procjene rizika za aerodrome Podgorica i Tivat

U skladu sa međunarodnom i nacionalnom regulativom, nastavljeno je vršenje procjene rizika za oba međunarodna aerodroma u Crnoj Gori. Procjene rizika vrši posebna komisija, na čijem čelu se nalazi predstavnik Agencije. Ove procjene se vrše u skladu sa metodologijom ICAO-a i ECAC-a i rade se na godišnjoj osnovi. Procjene je usvojio Nacionalni odbor za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva.

Prekršajni nalozi i druge kazne

Inpektori Agencije izrekli su 7 prekršajnih naloga, svaki u iznosu od po 300 eura – 6 zbog pokušaja unošenja zabranjenih predmeta u sterilnu zonu, odnosno vazduhoplov, dok je u jednom slučaju u pitanju bilo preskakanje ograde i neovlašćeni upad u bezbjednosno-zaštićenu zonu aerodroma.

Na punktu za KD kontrolu putnika i ručnog prtljaga Aerodroma Podgorica u 5 slučajeva pronađena je municija koja se nalazila u ručnom prtljagu putnika, dok je, u jednom slučaju, zabranjeni premet pronađen kod sezonskog radnika na Aerodromu Tivat prilikom KD kontrole. Svi zabranjeni predmeti su oduzeti i predati Graničnoj policiji.

Prekršajni nalozi su izdati u julu (2), oktobru (1), novembru (2) i decembru (2) 2021. godine.

Obuke zaposlenih i međunarodne aktivnosti

Odjeljenje za bezbjednost i olakšice je nastavilo sa aktivnim učešćem u radu ECAC Security Forum na način što je tokom 2021. godine učestvovalo u radu dva sastanka, a koja su održana on-line putem. Pored toga, predstavnici Odjeljenja su učestvovali na sastanku ICAO Evropske grupe za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva, takođe putem video-linka.

Zaposleni u Odjeljenju za bezbjednost i olakšice u 2021. godini su završili 3 on-line kursa (ECAC basic trening), ECAC Best Practice for National Auditor, nivo 1, Bezbjednosna kultura (organizovan od strane Evropske komisije), dok je jedan zaposleni završio i obuku za nacionalnog auditora u ICAO Institutu u Kijevu.

VII MEĐUNARODNA SARADNJA

I pored činjenice da je 2021. godina, kao i godina prije nje, usljed pandemije COVID-19 u bitnom bila drugačija, Agencija je na planu međunarodne saradnje nastojala održavati i intenzivirati saradnju sa ključnim adresama:

- Evropskom unijom, u oblasti vazdušnog saobraćaja,
- međunarodnim vazduhoplovnim organizacijama – ICAO, EASA, ECAC, EUROCONTROL).
- bilateralnu i multilateralnu saradnju.

a) Saradnja sa organizacijama i institucijama Evropske unije iz oblasti vazdušnog saobraćaja

Pravni osnov za integraciju Crne Gore u Evropsku uniju u oblasti vazdušnog saobraćaja predstavlja ECAA Sporazum (Multilateralni sporazum između Evropske zajednice i njenih država članica i Republike Albanije, Bosne i Hercegovine, Republike Bugarske, Republike Hrvatske, bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, Republike Island, Republike Crne Gore, Kraljevine Norveške, Rumunije, Republike Srbije i Misije privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu o uspostavljanju zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja).

Sporazum predviđa potpuno usaglašavanje domaćih propisa sa propisima Evropske unije u oblastima vazduhoplovne sigurnosti, bezbjednosti, upravljanja vazdušnim saobraćajem, rukovođenja aerodromima, zaštite prava putnika i drugih korisnika usluga u vazdušnom saobraćaju, liberalizacije vazduhoplovnog tržišta, zabrane državne pomoći i zaštite životne sredine.

Tek nakon 11 godina od njegovog potpisivanja, ECAA Sporazum je ratifikovan od strane svih država članica EU i od strane depozitara, tako da je formalno stupio na snagu 01.12.2017. godine.

Da bi Crna Gora uživala u benefitima ovog Sporazuma u obavezi je da ispuni sve zahtjeve iz Protokola VII ovog Sporazuma, kroz dvije tranzicione faze.

U međuvremenu, tačnije – u avgustu 2019. godine, novi ažurirani Aneks 1 je i zvanično objavljen u Službenom listu Evropske unije donošenjem Odluke br. 1/2019 ECAA Zajedničkog komiteta od 31. jula 2019. godine kojom se zamjenjuje Aneks I ECAA Sporazuma o pravilima koja se primjenjuju na civilno vazduhoplovstvo [2019/1343] (*DECISION No 1/2019 of 31 July 2019 replacing Annex I to the ECAA Agreement on the rules applicable to civil aviation – OJL211/4 of 12.08.2019*). Obaveza Crne Gore, kao i svih ostalih država potpisnica ECAA sporazuma, je da ovaj akt na odgovarajući način transponuje u svoje zakonodavstvo pa je Agencija pripremila i kandidovala stručne osnove za donošenje Zakona o potvrđivanju izmjena ECAA sporazuma. Međutim, Predlog Zakona je tek u oktobru 2021. godine prošao Vladinu proceduru kada je i prosljeđen Skupštini Crne Gore na usvajanje. Usvajanje nekih zakona u Skupštini Crne Gore, među kojima je i ovog, usljed specifičnih političkih okolnosti vezanih za očekivanu promjenu Vlade, još uvijek nije realizovano, ali se očekuje u trećem kvartalu 2022. godine.

Posljednja kontrolna posjeta eksperata Evropske komisije (EK) Crnoj Gori u cilju identifikacije stepena transponovanja i implementacije ECAA propisa sprovedena je u periodu 7-9. oktobar 2015. godine bila u Crnoj Gori. Eksperti EK su se tom prilikom upoznali sa svim aktivnostima koje je Crna Gora preduzela u cilju konačnog ispunjenja zahtjeva iz I tranzicionog perioda ECAA Sporazuma.

Izveštaj Evropske komisije je u septembru 2016. godine dostavljen Crnoj Gori uz konstataciju da se njime potvrđuje značajan napredak koji je Crna Gora ostvarila u implementaciji zahtjeva ECAA Sporazuma, ne samo u odnosu na prvi tranzicioni period, već i na drugi. U ovom smislu, naglašeno je da je postignuta potpuna usaglašenost sa zahtjevima koji se odnose na prvi tranzicioni period u svim oblastima vazduhoplovstva, uz izuzetak od nekoliko preostalih otvorenih pitanja iz oblasti ekonomskih propisa. Ovi nedostaci odnosili su se na odredbe koje se tiču preciznog definisanja slobode određivanja cijena karata i, samim tim, zaštite prava potrošača u avio prevozu i nekih od osnovnih prava za zaštitu radnika, koja spadaju u domen obuhvata Zakona o radu i Zakona o zaštiti na radu.

U međuvremenu je, donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o vazdušnom saobraćaju, koji je stupio na snagu 14. avgusta 2020. godine („Službeni list CG“, broj 82/20) u potpunosti otklonjen dio gore navedenih neusaglašenosti koji spada u domen odgovornosti vazdušnog saobraćaja.

S obzirom da je ranijim usvajanjem Zakona o radu („Službeni list CG“, broj 74/19) otklonjen ključni dio preostalih neusaglašenosti, za očekivati je da će Crna Gora biti prva država van Evropske unije koja će ispuniti uslove za pristupanje drugoj fazi ECAA Sporazuma.

Ovo dostignuće je nesumnjivo rezultat posvećenog rada prije svega Agencije, ali i drugih aktera iz oblasti vazdušnog saobraćaja, u ispunjavanje obaveza koje podrazumijeva ECAA sporazum.

Tokom 2021. godine predstavnik Agencije, u svojstvu nacionalnog koordinatora za ECAA sporazum, još jednom je uputio poziv predstavnicima EK za pregled i verifikaciju trenutnog stanja ispunjenosti ECAA zahtjeva sa ciljem eventualnog zvaničnog završetka prvog tranzicionog perioda.

b) Saradnja sa međunarodnim vazduhoplovnim organizacijama

Značajan dio međunarodnih aktivnosti Agencije zasnovan je na članstvu u međunarodnim organizacijama, iz razloga što je najveći dio sistema civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori uređen u skladu sa međunarodnim konvencijama, rezolucijama, standardima i preporukama sljedećih međunarodnih organizacija:

- Međunarodna organizacija civilnog vazduhoplovstva (*International Civil Aviation Organization – ICAO*),
- Agencija Evropske unije za sigurnost vazdušnog saobraćaja (*European Union Aviation Safety Agency – EASA*),
- Evropska konferencija civilnog vazduhoplovstva (*European Civil Aviation Conference – ECAC*),
- Evropska organizacija za sigurnost vazdušne plovidbe (*European Organization for the Safety of Air Navigation – EUROCONTROL*).

Direktor Agencije i zaposleni u Agenciji učestvuju na redovnim sastancima, tokom prethodne godine putem on line aplikacija: ECAC (*Directors General Meeting – DG Meeting, Security Forum, ECAC Meeting*), EUROCONTROL (*Provisional Council – PC, Enlarged Committee – EC*); EASA (*EASA Management Board – EASA MB, EASA Advisory bodies meetings, EASA International Cooperation Forum – EASA ICF*), ECAA (*ECAA Joint Committee*).

Nakon najzahtjevnije globalne kontrolne provjere države u pogledu sigurnosti (*Universal Safety Oversight Audit Programme – USOAP*) sprovedene 2019. godine od strane ICAO-a, Crna Gora, odnosno njena vazduhoplovna vlast, je ostvarila izuzetan ukupan rezultat. Srednja vrijednost ostvarene efektivne implementacije, za svih osam oblasti koje su bile predmet kontrole, na nivou države, iznosi izuzetnih 88,75%, što predstavlja napredak od 24,04% u apsolutnom iznosu, a čak 34,08% u relativnom iznosu. Cilj ove sveobuhvatne i izuzetno značajne kontrole bio je osiguravanje usaglašenosti Crne Gore sa ICAO Standardima i preporučenim praksama (*Standards and Recommended Practices – SARPs*) koji se odnose na sigurnost (*Safety*), što znači da su sadržani u gotovo svim Aneksima Čikaške konvencija, tačnije u 17 od ukupno 19 postojećih Aneksa ICAO-a.

Na Generalnoj skupštini ICAO-a, koja se održala u septembru 2019. godine, Crna Gora je dobila priznanje za zapažene rezultate u posvećenosti i razvoju sigurnosti vazdušnog saobraćaja. Predsjednik Savjeta ICAO dr Olumuyiwa Benard Aliu uručio je direktoru Agencije za civilno vazduhoplovstvo, u Montrealu plaketu tj. Certifikat, u kojem naglašava da ima čast da prizna napore Crne Gore za napredak ostvaren u rješavanju nedostataka nadzora sigurnosti vazdušnog saobraćaja, kao i za njenu aktuelnu posvećenost efektivnoj implementaciji ICAO standarda i preporučenih praksi. Koliko je značajan ovaj rezultat vidi se iz činjenice da se na ICAO rang listi uspješnosti iza Crne Gore, nalaze velike i moćne države kao što su: Kina, Turska, Indija, Rusija, Holandija, Njemačka, Belgija, Danska.

Tokom kalendarske 2021. godine Crna Gora je uspješno predsjedavala Stalnom komisijom EUROCONTROL-a, najvećim upravljački i izvršni organ ove institucije, što znači da su tadašnji direktor Agencije, odnosno pomoćnik direktora Agencije, kao članovi Privremenog savjeta (*Provisional Council*) i Stalne komisije (*Permanent Commission – CN*), bili predsjedavajući na sastancima Stalne komisije i potpisivali sve njene odluke. Stalna komisija, koju čine visoki državni predstavnici, formuliše opštu politiku EUROCONTROL-a i najviše je njegovo tijelo koje neposredno donosi odluke. Između ostalog, Stalna komisija odobrava godišnji budžet i petogodišnji program EUROCONTROL-a, ugovorne, kao i finansijske propise, propise o osoblju, a odgovorna je za imenovanje generalnog direktora. Na posljednjoj sjednici Stalne komisije kojom je Crna Gora predsjedavala, održanoj 25.11.2021. godine, inače prvim sastankom uopšte koji je u toj godini u EUROCONTROL-u održan putem neposrednog prisustva učesnika (a ne on-line), pomoćnik direktora Agencije primio je velike pohvale, čestitke i zahvalnost generalnog direktora EUROCONTROL-a za iskazanu ekspeditivnost i ažurnost u svim potrebnim administrativnim i ostalim aktivnostima Agencije tokom jednogodišnjeg predsjedavanja ovim, najznačajnijim, organom EUROCONTROL-a.

Veoma korektna i uspješna saradnja između Agencije i ECAC-a rezultovala je sprovođenjem projekta „Jedna bezbjednosna kontrola“ (*One stop security*).

Cilj ovog projekta, koji je zajednički pokrenut od strane Evropske komisije (EK) i Evropske konferencije civilnog vazduhoplovstva (ECAC), je da države koje nijesu članice Evropske unije budu prepoznate kao države sa istovjetnim mjerama bezbjednosti, što omogućava da njihovi aerodromi, sa aspekta bezbjednosti, budu tretirani kao i aerodromi u Evropskoj uniji.

U periodu 21-25. septembar 2015. godine organizovana je posjeta eksperata Evropske komisije, koji su izvršili konačnu procjenu stanja sistema bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva. Predmet ove procjene dominantno je bio stepen implementacije bezbjednosnih mjera na aerodromima u Podgorici i Tivtu, ali i način vršenja aktivnosti monitoringa Agencije i način vršenja procjena rizika za aerodrome u Crnoj Gori.

Evropska komisija je u novembru 2015. godine sazvala Regulatorni odbor EU za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva, koji se sastoji od država članica Evropske unije, koji je pozitivno glasao o omogućavanju „Jedne bezbjednosne kontrole“ za letove iz Crne Gore u Evropskoj uniji, čija primjena je počela 29. februara 2016. godine.

To znači da je Evropska unija priznala Crnoj Gori da ima iste bezbjednosne standarde u civilnom vazduhoplovstvu kao i zemlje članice EU. Koliko je značajan ovaj uspjeh govori podatak da je osim Crne Gore, ovakav status EU dodijelila još samo SAD-u, Kanadi i Singapuru.

c) Bilateralna i multilateralna saradnja

Agencija posebnu pažnju posvećuje saradnji sa drugim nadzornim organima u zemlji i inostranstvu, odnosno međunarodnoj i regionalnoj saradnji sa vazduhoplovnim vlastima država u regionu.

Agencija je sa svim nacionalnim nadzornim organima država regiona ostvarivala respektabilnu saradnju po pitanju obavljanja redovnih aktivnosti iz svoje nadležnosti. U cilju doprinosa jačanju regionalne saradnje, razmjene dokumentacije, iskustava i kadrovskih potencijala Agencija je prethodnih godina potpisala Memorandume o razumjevanju (MoU) sa vazduhoplovnim vlastima Bosne i Hercegovine, Makedonije, Srbije, Turske, Hrvatske,

Ujedinjenih Arapskih Emirata, Albanije, Mađarske, Kosova, Slovenije, Bugarske, Austrije i Irske, kao i Program tehničke saradnje sa vazduhoplovnim vlastima Francuske.

Potpisani memorandumi potvrđuju kontinuitet intenzivnih aktivnosti Agencije u uspostavljanju bliskih i partnerskih odnosa između vazduhoplovnih vlasti, prvenstveno u regionu ali i šire.

VIII ZAKLJUČNE OCJENE

Na osnovu navedenog može se zaključiti sljedeće:

- Agencija za civilno vazduhoplovstvo uspješno funkcioniše kao nezavisni i samostalni pravni subjekt i u potpunosti izvršava poslove u skladu sa svojim nadležnostima propisanim Zakonom o vazdušnom saobraćaju, odnosno obavlja zakonom propisana javna ovlašćenja, koja su joj prenijeta Zakonom o vazdušnom saobraćaju
- Dominantno zahvaljujući aktivnostima Agencije, uz doprinos ostalih subjekata iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, sve međunarodne institucije u kontinuitetu konstatuju stalni napredak Crne Gore u ovoj oblasti sa konstatacijom da je u oblasti vazdušnog saobraćaja ostvaren najveći napredak u odnosu na ostale grane saobraćaja.
- Agencija će u narednom periodu, u skladu sa urađenim planskim dokumentima, i u koordinaciji i saradnji sa svim ostalim subjektima civilnog vazduhoplovstva, nastaviti preduzimanje svih mjera predviđenih zakonom i rad na dosljednoj implementaciji međunarodnih standarda, sa osnovnim ciljem podizanja sigurnosti i bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori na što veći nivo.
- U proteklom periodu nastavljeno je kadrovsko osposobljavanje Agencije. Neophodno je da se i dalje stvaraju finansijski i tehnički uslovi za očuvanje stručnog kadra, kao i za angažovanje novog specijalizovanog osoblja iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, u cilju izvršavanja zakonskih i međunarodnih obaveza Agencije.